

Intelektualni Rezultat IO3:

Visokošolski modul »Vsem dostopna dediščina«

- UČNO GRADIVO

September 2022

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

Intelektualni Rezultat IO3:

Visokošolski modul »Vsem dostopna dediščina« - UČNO GRADIVO

Izjava o omejitvi odgovornosti:

To poročilo je bilo pripravljeno v sodelovanju z osebjem in strokovnjaki projekta ACCESSCULT. Ta publikacija je nastala s finančno podporo Evropske unije (EU). Za njeno vsebino je izključno odgovoren konzorcij ACCESSCULT in ne odraža nujno stališč EU.

Predlagano gradivo:

Konzorcij ACCESSCULT (2022). VALIČ, Urša, ur. *IO3, Visokošolski modul »Vsem dostopna dediščina«: Učno gradivo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Več informacij o projektu ACCESSCULT najdete na:

<https://www.accesscult.eu/>

Prispevki:

Sonja BEZJAK, Dušan BREŠAR MLAKAR, Katarina ČERNE, Enrico DOLZA, Jessica FERNÁNDES SOLANA, Sandra JENKO, Gregor JENUŠ, Jana KALIN, Marjana KENDA, Tatjana KNAPP, Sofia MASTROKOUKOU, Katrin MODIC, Ernesta MOLOTOKIENÉ, Katarina NAHTIGAL, Robert NOLAN, Tina PALAIĆ, Mirian SANTAMARÍA-PELÁEZ, Gašper REMS, Kerrie SUTEU, Barbara ŠTEH, Urša VALIČ.

Prevod: mag. Ivana KOMEL

(Ne lektorirana verzija.)

Kazalo

UVOD V PROJEKT ACCESSCULT	5
DOBRODOŠLI V VSEM DOSTOPNI KULTURNI DEDIŠČINI! Uvod v visokošolski študijski modul in učno gradivo.	8
PREDSTAVITEV VISOKOŠOLSKEGA MODULA: »VSEM DOSTOPNA DEDIŠČINA«	10
PREDSTAVITEV PREDAVANJ in UČNE SNOVI	15
1 Sodobna muzeologija in dediščinski diskurzi	15
1.1 UVOD V SODOBNO MUZELOGIJO	15
1.1 PREDLOG POUČEVANJA 1 - UVOD V MUZELOGIJO	17
1.1 PREDLOG POUČEVANJA 2 - DOSTOPNOST V SODOBNI MUZELOGIJI IN DEDIŠČINSKEM DISKURZU	22
1.2 PRAKSE VKLJUČEVANJA IN SODELOVANJA	25
1.2 PREDLOG POUČEVANJA - PARTICIPATIVNA PARADIGMA	26
1.3 MUZEJSKA ETIKA	29
1.3. PREDLOG POUČEVANJA - MUZEJSKA ETIKA	31
1.4 RAZVOJ OBČINSTVA	34
1.4 PREDLOG POUČEVANJA - RAZVOJ OBČINSTVA	35
1.5 MUZEJSKA EVALVACIJA 1.5	42
1.5 PREDLOG POUČEVANJA - EVALVACIJA	43
2 Pedagoško-psihološki del	45
2.1 UČENJE V SKUPINAH	45
2.1 PREDLOG POUČEVANJA - UČENJE V SKUPINAH	46
2.2 MEDOSEBNA KOMUNIKACIJA	51
2.2 PREDLOG POUČEVANJA – MEDOSEBNA KOMUNIKACIJA	52
2.3 RAVNANJE Z RAZNOLIKOSTJO IN IZKUSTVENO UČENJE	55
2.3 PREDLOG POUČEVANJA - RAVNANJE Z RAZNOLIKOSTJO IN IZKUSTVENO UČENJE	57
3 Sodelovanje oseb z invalidnostjo v diskurzih kulturne dediščine	60
3.1 UVOD V DRUŽBENOKULTURNI KONTEKST INVALIDNOSTI IN KULTURNE DEDIŠČINE	60
3.1 PREDLOG POUČEVANJA - UVOD V INVALIDNOST V DRUŽBENOKULTURNEM KONTEKSTU IN KULTURNI DEDIŠČINI	62
3.2 JEZIK, KI POSTAVLJA LJUDI NA PRVO MESTO	66
3.2 PREDLOG POUČEVANJA - JEZIK LJUDI NA PRVEM MESTU: KDO JE TA OSEBA?	68
3.3 GIBALNO OVIRANE OSEBE	71
3.3 PREDLOG POUČEVANJA - GIBALNO OVIRANE OSEBE	73

3.4 OSEBE S SENZORNIMI OVIRANOSTMI: SLEPI IN SLABOVIDNI (OSEBE, KI SO SLABOVIDNE/SLEPE)	79
3.4 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: OBISK SPECIALIZIRANE KNJIŽNICE SLEPIH IN SLABOVIDNIH »MINKE SKABERNE« V LJUBLJANI, SLOVENIJA	80
3.5 OSEBE S SENZORNIMI OVIRANOSTMI: GLUHI IN NAGLUŠNI - DOSTOPNOST DO KULTURNIH MEST	83
3.5 PREDLOG POUČEVANJA - DOSTOPNOST DO KULTURNIH MEST	83
3.6 VEČČUTNO DOŽIVETJE KULTURNE DEDIŠČINE	89
3.6 PREDLOG POUČEVANJA - OSEBE Z GLUHOSLEPOTO	91
3.7 LJUDJE Z IZKUŠNJAMI INSTITUCIONALIZACIJE (NEVROLOŠKA RAZNOLIKOST)	96
3.7 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: MUZEJ NOROSTI TRATE	97
3.8 KAKO UPORABLJATI DRUŽBENE ZGODBE ZA RAZVOJ DRUŽBENIH VEŠČIN	101
3.8 PREDLOG POUČEVANJA - DRUŽBENE ZGODBE	102
3.9 ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT – KAJ JE TO IN KAKO GA PRIPRAVITI?	106
3.9 PREDLOG POUČEVANJA - ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT	108
3.10 PRILAGODITEV ARHIVSKEGA GRADIVA ZA OSEBE Z INVALIDNOSTJO V OKVIRU PROJEKTA E-ARH.SI	112
3.10 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: OBISK DRŽAVNEGA ARHIVA SLOVENIJE IN PREDSTAVITEV PROJEKTA E-ARH	114
3.11 DOSTOPNOST DO KULTURNE DEDIŠČINE (IN TURIZMA) PREKO NOVIH TEHNOLOGIJ	117
3.11 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: LJUBLJANA Z INVALIDSKIM VOZOM	118
3.12 SODELOVALNI PRISTOP K DOSTOPNOSTI DO KULTURNE DEDIŠČINE VSEM	120
3.12 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: DOSTOPNOST DO KULTURNE DEDIŠČINE RANLJIVIM SKUPINAM	121

UVOD V PROJEKT ACCESSCULT

Mirian Santamaría Peláez (Univerza v Burgosu)

Projekt ACCESSCULT je finančno podprla EU s pomočjo Erasmus+ programa od septembra 2020 do februarja 2023, in sicer z namenom izboljšanja dostopnosti do kulturne dediščine za osebe z invalidnostjo po vsej Evropi z izmenjavo dobrih praks ter z razvojem, izvajanjem, testiranjem, izboljšanjem in promocijo inovativnega multidisciplinarnega visokošolskega modula za študente, bodoče strokovnjake in za usposabljanje odraslih, že obstoječih kulturnih delavcev.

Konzorcij sestavlja 9 energičnih partnerjev, vključno z univerzami in kulturnimi ustanovami, ki jih vodi Univerza v Burgosu v Španiji. Partnerji projekta prihajajo iz petih držav EU, in sicer so to: organizacija INFAD, Španija; Univerza v Ljubljani in inštitut INUK, Slovenija; Univerza v Klajpedi in Historični muzej Male Litve, Litva; Univerza v Coventriju in organizacija Culture Coventry, Združeno kraljestvo; Inštitut gluhih iz Torina, Italija.

Na svetu živi milijarda ljudi z neko obliko invalidnosti (Svetovna zdravstvena organizacija, SZO), v EU pa se je približno 24 % ljudi, starih 16 let in več, opredelilo, da ima eno obliko invalidnosti. Ob tem velja dodati, da staranje prebivalstva intenzivno narašča. Število ljudi s potrebami po dostopu je torej veliko in narašča. Enakopravno vključevanje v družbo, vključno s potovanjem in doživljanjem kulturne dediščine, je pravi izziv. Kulturna dediščina (muzeji, galerije, spomeniki itd.) zagotavlja pomembno priložnost za družbeno vključenost, občutek skupnosti, neformalno izobraževanje in vseživljenjsko učenje. Dostopnost do nje torej ne sme biti ovirana! Boljše vključevanje prek interpretacije kulturne dediščine ne pomeni le družbene odgovornosti, ampak je poslovni imperativ, ki predstavlja tržni potencial za turizem. Projekt poskuša potrebo po dostopnosti za vse izboljšati s pomočjo izobraževanja študentov, bodočih strokovnjakov, pa tudi z usposabljanjem že obstoječega osebja, ki deluje na področju kulturne dediščine.

Projekt ACCESSCULT je nastal zaradi pomanjkanja:

- ENAKIH (učnih) MOŽNOSTI za invalide v EU na področju kulturne dediščine;
- HOLISTIČNEGA PRISTOPA k rešitvam dostopnosti do kulturne dediščine, saj so te pogosto kratkoročne in brez trajnostne zasnove. Dosedanje rešitve namreč zagotavljajo osnovno znanje in izkušnje, vendar ne ponujajo popolnega razumevanja zapletenosti in raznolikosti potreb invalidov. Osredotočajo se le na posebne potrebe obiskovalcev ali na posebne rešitve, kot so npr. IKT, fizična dostopnost itd., vendar pri njih ne sodelujejo invalidi in zato te rešitve ne vplivajo na resnično življenje invalidov;
- DOSTOPNOSTI DO ZNANJA IN VEŠČIN zaposlenih na področju kulturne dediščine;
- formalnega POGLOBLJENEGA USPOSABLJANJA ODRASLIH, že obstoječih delavcev na področju kulturne dediščine;
- MULTIDISCIPLINARNEGA visokošolskega učnega programa v okviru obstoječih študijskih programov (kot so muzeologija, heritologija, specialna in rehabilitacijska

pedagogika, inkluzivna pedagogika itd.), ki ustvarja nove strokovnjake na področju dostopnosti do kulturne dediščine.

Cilj projekta je izboljšati dostopnost do kulturne dediščine po vsej Evropi z izmenjavo in promocijo dobrih praks. Ekipe bo razvijala, izvajala in testirala inovativno multidisciplinarno učno gradivo za izobraževanje študentov kot prihodnjih strokovnjakov ter za usposabljanje odraslih, že obstoječih kulturnih delavcev.

To bo storila z namenom:

- Izboljšanja družbenokulturnih, izobraževalnih in raziskovalnih sinergij ter novih partnerstev med visokoškolskimi ustanovami ter kulturnim in invalidskim sektorjem;
- Zagotavljanja izobraževanja in raziskovanja na multidisciplinarnem področju vključujoče in dostopne kulturne dediščine;
- Izvedbe potrebnih sprememb, ki bodo visokošolskim ustanovam, muzejem in umetniškim galerijam pomagale bolje razumeti potrebe invalidnih obiskovalcev;
- Vključevanja invalidov v razvojni proces kot svetovalcev, soustvarjalcev in končno tudi kot ocenjevalcev projekta;
- Razvoja inovativnih rešitev dostopnosti, ki bodo invalidom omogočile polno uživanje kulturne in zgodovinske dediščine;
- Izmenjave najboljših praks pri izboljšanju veščin in kompetenc v kulturnih ustanovah (muzejih, umetniških galerijah itd.) in pri študentih, ki bodo delali z invalidi in ustvarjali dostop do kulturne dediščine;
- Razvoja visokošolskega modula z močnimi vključujočimi elementi za izboljšanje znanja, spretnosti in kompetenc ključnih deležnikov v skladu s strokovnimi standardi interpretacije dediščine, z razlogom omogočanja odzivnosti na potrebe fizično, vidno, slušno, intelektualno ali duševno prizadetih obiskovalcev, tako da ti lahko v celoti dostopajo do svoje kulturne dediščine in imajo koristi od nje;
- Trajnostne izmenjave najboljših praks in znanja ter pomoči muzejem pri razvoju dostopnosti do razstav in dejavnosti;
- Priprave učnih gradiv za zaposlene v visokoškolskem in kulturnem sektorju ter učbenika »Vsem dostopna kulturna dediščina«;
- Priprave spletne strani in točke EU (Dostopnost do kulturne dediščine);
- Priporočil in smernic za nadaljnje dejavnosti na področju EU.

Projekt bo lahko:

- Pomagal zaposlenim v muzejih, da bolje razumejo potrebe obiskovalcev s posebnimi potrebami z razlogom izboljšanja okolja in izkušenj obiskovalcev;
- Delil najboljše prakse ter krepil spretnosti in kompetence zaposlenih v kulturnih ustanovah in študentov za izboljšanje dostopnosti do kulturne dediščine;
- S pilotnimi projekti predlagal in prikazal inovativne rešitve dostopnosti, da bodo lahko vsi obiskovalci v celoti uživali v kulturni dediščini.

Rezultati projekta bodo strnjeni v učno gradivo in omogočili učečim:

- Pripravo na raznolike obiskovalce in ustrezno komunikacijo pred njihovim obiskom;
- Načrtovanje poti do muzeja za obiskovalce s posebnimi potrebami z uporabo različnih scenarijev;
- Komunikacijo z obiskovalci s posebnimi potrebami ob prihodu z uporabo pripomočkov, primernih za vsako posamezno skupino uporabnikov;
- Oblikovanje gradiva, ki bo omogočal podporo med obiskom, kot so senzorični zemljevidi z označenimi potmi po muzeju (z načrtom izogibanja določenim motečim predelom);
- Razvoj razstav, dogodkov in dejavnosti, ki so dostopne vsem;
- Ustvarjanje družbenih zgodb, ki pojasnjujejo galerijski bonton v muzeju;
- Vednost kam se obrniti po nadaljnjo pomoč;
- Vednost, kako upoštevati in vključiti invalide v celoten proces.

Pravica do kulture je temeljna pravica, zapisana v Splošni deklaraciji človekovih pravic. 27. člen poudarja pravico do sodelovanja v kulturnem življenju, pravico do varstva, razvoja in širjenja znanosti in kulture. Kot takšno, je to pravico treba zaščititi in zahtevati, zlasti ko so kulturne pravice opredeljene kot razvojni dejavnik, ki lahko nekatere subjekte in družbene skupine pripelje do tega, da se opolnomočijo in vodijo svoja življenja v boljšo prihodnost.

S tem projektom sodelujoči partnerji upamo, da bomo pomembno prispevali k uveljavljanju te pravice za vse ljudi, še posebej pa za ljudi s katero koli vrsto invalidnosti.

DOBRODOŠLI V VSEM DOSTOPNI KULTURNI DEDIŠČINI!

Uvod v visokošolski študijski modul in učno gradivo.

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

24. avgusta 2022 je v okviru 26. generalne skupščine ICOM¹ v Pragi izredna generalna skupščina ICOM potrdila novo definicijo muzeja:

»Muzej je stalna neprofitna ustanova, ki deluje v korist družbe, raziskuje, zbira, konservira, interpretira ter razstavlja snovno in nesnovno dediščino. Muzeji so odprti za javnost, dostopni in vključujoči ter spodbujajo raznovrstnost in trajnostni razvoj. Delujejo in komunicirajo etično, profesionalno in v sodelovanju s skupnostmi, pri čemer omogočajo raznovrstne izkušnje za izobraževanje, uživanje, premišljevanje in širjenje znanja.«

Kot je opisano na spletni strani ICOM², je definicija nastala kot rezultat 18-mesečnega participativnega procesa, ki je vključeval na stotine muzejskih strokovnjakov iz 126 nacionalnih odborov z vsega sveta in odraža spremembe v vlogi muzejev ob priznavanju pomena vključenosti, sodelovanja skupnostmi in trajnosti. V okviru projekta ACCESSCULT smo se zavedali sodobnih muzeoloških paradig in pristopov s poudarkom na dostopnosti, inkluziji in participaciji, ko smo pripravljali visokošolski študijski modul »Vsem dostopna dediščina«. Pravzaprav je študijski modul nastal zaradi želje po razvoju kakovostnega učnega okvira za večjo dostopnost do kulturne dediščine osebam z invalidnostjo.

Morda se bo kdo vprašal – saj smo se to spraševali tudi sami – zakaj potrebujemo še en projekt in nov učni okvir, saj imamo že veliko dobrih projektov in učnih gradiv o dostopnosti do kulturne dediščine, izdelanih za poučevanje študentov (kot bodočih strokovnjakov) in strokovnjakov, ki delujejo na področja kulturne dediščine? Eden od razlogov je ta, da smo želeli dosedanje prakse in učna gradiva združiti pod isto streho, da bi imeli boljši pregled nad gradivom ter tako zgraditi nov modul, ki bi temeljil na dobrih praksah in sodobnih paradigmah.

Drugi razlog je ta, da dostopnost in inkluzijo vidimo kot proces in ne kot cilj, v katerem osebe z invalidnostjo niso le pasivni prejemniki, temveč aktivni sodelavci in ustvarjalci dostopnih in vključujočih vsebin s področja kulturne dediščine. Načelo »Nič o nas brez nas« je treba spoštovati tudi na področju kulturne dediščine. Menimo, da se naš visokošolski študijski modul »Vsem dostopna dediščina«, najbolj razlikuje od prejšnjih projektov in gradiv, prav zaradi vključujočih in sodelovalnih pristopov, ki jih spodbujamo v učnem gradivu. Poudariti želimo tudi potrebo po vključevanju perspektive o preteklosti oseb z invalidnostjo v lokalno, regionalno, nacionalno in evropsko zgodovino kot vključujoč trenutek zamolčanih in zapostavljenih glasov v procesu ustvarjanja kulturne dediščine in družbenih identitet.

¹ ICOM = Mednarodni muzejski svet

² <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/#:~:text=NetworkICOM%20approves%20a%20new%20museum%20definition&text=The%20new%20text%20reads%3A,exhibits%20tangible%20and%20intangible%20heritage.>

Poleg tega želimo poudariti tudi drugo, dobro in razlikovalno točko modula in učnega gradiva, ki je prepoznavanje dostopnosti in inkluzije ne kot ene in edine možnosti, temveč kot večplastne izkušnje različnih možnosti, to je prepoznavanje več sestavljenih in intersekcijskih identitet ter s tem povezanih potreb oseb z invalidnostjo ter njihovo vpetost v lokalne, regionalne in nacionalne posebnosti. Vemo, da v vseh državah EU obstaja soglasje o poenotenju glede dostopnosti in vključevanja oseb z invalidnostjo, tudi na področju kulturne dediščine, prek različnih konvencij, aktov in načrtov – kot so npr. *Konvencija Združenih narodov (ZN) o pravicah invalidov*, *Unija enakosti: Strategija za pravice oseb z invalidnostjo za obdobje 2021-2030 (nadgradnja evropske strategije o invalidnosti za obdobje 2010-2020)*, *Evropski akt o dostopnosti* ipd. – ni pa enotne prakse o tem, kaj pomeni, da je kulturna ustanova dostopna. V študijskem modulu spodbujamo pedagoge in predavatelje, da se seznanijo z lokalno, regionalno in nacionalno realnostjo dostopnosti, vključenosti in potreb oseb z invalidnostjo, z namenom, da bi spodbujali sodelovalen in vključujoč dialog med osebami z invalidnostjo in študenti preko vzpostavljanja kreativnih in inovativnih praks, ki bi jih lahko uporabili po vsej EU, da bi tako dosegli večjo dostopnost do kulturne dediščine vsem.

Cilj modula smo opredelili kot:

*»Cilj študijskega modula je razviti **znanje** in **senzibilnost** študentov in strokovnih delavcev za **multidisciplinarni, veččutni in sodelovalni pristop k delu**, za doseganje **boljše dostopnosti kulturne dediščine osebam z invalidnostjo in osebam iz socialno ranljivih skupin.**«*

Zato sta modul in učna gradiva sestavljena iz treh glavnih delov: uvodni muzeološki in dediščinski del, podporni psihološko-pedagoški del in glavni del s poudarkom na potrebah oseb z invalidnostjo ter dobrih praksah dostopnosti in inkluzije. Vsak del vključuje različna predavanja z glavnimi učnimi točkami, ki so se nam zdele pomembne, vendar jih je treba obravnavati kot podporo, referenco, vir pri pripravi edinstvene, kreativne, inovativne in na potrebah lokalnih ljudi temelječe učne zgodbe. Gradivo je nastalo ob sodelovanju različnih strokovnjakov s področja sociologije, zgodovine, etnologije in kulturne antropologije, filozofije, pedagogike, psihologije, delovne terapije, specialne in inkluzivne pedagogike itd., strokovnjakov s področja kulturne dediščine in strokovnjakov iz invalidskih organizacij in ustanov ter posameznikov. Zaradi tega lahko pristop opišemo kot obsežno interdisciplinarno teoretično in metodološko perspektivo, podprto z znanjem in izkušnjami, ki izhajajo iz prakse.

Vabimo vas, da si učno gradivo ogledate in ga ustvarjalno uporabite pri pripravi lastne pedagoške poti z željo, da skupaj, z roko v roki, gradimo pot do večje dostopnosti do kulturne dediščine vsem.

PREDSTAVITEV VISOKOŠOLSKEGA MODULA: »VSEM DOSTOPNA DEDIŠČINA«

2-3 kreditne točke po ECTS (~ 30 ur pedagoškega dela in 60 ur individualnega dela študentov)

1. Opis študijskega modula:

Študijski modul združuje interdisciplinarni pristop k proučevanju in praksi dostopnosti in vključenosti ustanov kulturne dediščine. Po eni strani modul ponuja pregled in razmišljanje o preteklih praksah dostopnosti do muzejev, galerij, knjižnic, arhivov, zgodovinskih krajev itd., po drugi strani pa daje priložnost za razumevanje dostopnosti skozi leče sodobne muzeologije in heritologije, ki razkrivata prakse vključevanja in sodelovanja oseb z invalidnostjo v diskurzu o kulturni dediščini. V modulu ima razumevanje dostopnosti veliko različnih dimenzij. Najprej jo razumemo skozi leče dostopnosti do grajenega okolja, nato preko internetne spletne dostopnosti in ne nazadnje preko dostopnosti do družbenega in diskurzivnega prostora, to je skozi možnost enakopravnega sodelovanja in soustvarjanja kulturne dediščine. Modul je sestavljen iz predavanj, ki združujejo perspektive iz različnih družbenih in humanističnih disciplin, in je razdeljen na tri dele:

1. del – **Sodobna muzeologija in dediščinski diskurzi**

V tem delu se študenti srečajo s sodobnimi muzeološkimi in heritološkimi koncepti in paradigmi – kot so muzeji kot »kontaktne cone«, post-muzeji, demokratični, antagonistični, participativni, aktivistični, vključujoči, odzivni, angažirani itd. muzeji – koncepti, ki vodijo k odprtosti muzejev javnosti in predvsem koncepti, ki vodijo k dostopnosti in vključevanju oseb z invalidnostjo. V muzejski paradigmi 21. stoletja se je vloga javnosti premaknila iz pasivne (obiskovalci, spremljevalci) v participativno (sodelavci) in iz »ospredja« (razstavljanje in izobraževanje) v »zakulisje« (zbiranje, konserviranje in dokumentiranje), kot sta zapisala Leontine Meijer-van Mensch in Peter van Mensch v knjigi *New Trends in Museology* (Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2011/2015). Glavni poudarek tega dela je na participativni paradigmi in v zvezi z njo vprašnji etike, razvoja občinstva in evalvacije.

2. del – **Pedagoško-psihološki del**

V drugem delu bodo študenti spoznali osnove skupinske dinamike, medsebojno komunikacijo, ravnanje z raznolikostjo in značilnosti izkustvenega učenja. Sprva bodo študentje spoznali namene in skupne cilje skupinske dinamike, medosebne učinke interakcij med člani skupine, vloge članov skupine, oblikovanje skupinskih pravil (nenapisana in dogovorjena pravila). Nadalje bodo spoznali proces medosebne komunikacije (govorjenje, poslušanje, odzivanje na sporočila, »izkrivljanje« sporočil); jasnost komunikacije in upoštevanje različnih potreb in lastnosti udeležencev; razvijanje občutljivosti za prepoznavanje sporočil posameznikov in sporočil skupine kot celote; aktivno poslušanje in kakovostno zastavljanje vprašanj; vodenje skupinske razprave. Potem bodo študentje spoznali značilnosti stališč, stereotipov in predsodkov, principe oblikovanja stališč;

prepoznavanje in soočenje z lastnimi stališči, stereotipi in predsodki; Joharijevo okno. Nazadnje bodo spoznali izkustveno učenje: značilnosti in faze izkustvenega učenja; pomen iskanja ravnovesja med cilji, okoliščinami, lastnostmi članov skupine in načeli vodenja; izkustveno učenje v simulirani realnosti in v resničnem svetu (razločevanje glede na avtentičnost okoliščin); metode izkustvenega učenja.

Ta del je bistvenega pomena kot podporno učenje za študente, ki bodo vključeni v participativne prakse z ljudmi in skupnostmi.

3. del - Sodelovanje oseb z invalidnostjo v diskurzih o kulturni dediščini

Cilj tretjega dela je doseči teoretično in praktično družbenokulturno razumevanje invalidnosti, dostopnosti, vključenosti in participacije ter usposobiti in izučiti študente za načrtovanje, pripravo, izvedbo in vrednotenje sodelovalnih, vključujočih in dostopnih praks znotraj muzejev in drugih ustanov za varstvo kulturne dediščine. Poudarek v tem delu je na potrebah oseb z invalidnostjo, zato spodbujamo pedagoge, da povabijo osebe z invalidnostjo k sodelovanju in z njimi organizirajo predavanja, na katerih lahko spregovorijo o svojih potrebah v muzejih in ustanovah za varstvo kulturne dediščine.

Ta del bo sledil štirim glavnim točkam:

1. Razumevanje invalidnosti v družbenokulturni teoriji in v povezavi s kulturno dediščino:

- Kratka družbena zgodovina in identiteta invalidnosti – zgodovina družbene izključenosti in vključenosti: identitete – npr. abilizem, sestavljene identitete, intersekcionalnost; zgodovina – miti, invalidska gibanja »Nič o nas brez nas!« in koncepti neodvisnega življenja; zakonodaja in politika – konvencija ZN o pravicah invalidov, evropska in lokalna zakonodaja.
- Komunikacija: jezik, ki postavlja osebo na prvo mesto (npr. oseba z invalidnostjo), jezik, ki postavlja identiteto na prvo mesto (npr. invalid); terminologija, stereotipi in bonton.
- Različni modeli interpretacij invalidnosti: 1. medicinski model, 2. družbeni model (recipročni/participativni model).
- *Fizična dostopnost*: dostopnost do grajenega okolja, dostopnost do razstav in drugih kulturnih »produktov« v povezavi z dostopnim oblikovanjem in oblikovanjem za vse (dostopno oblikovanje, univerzalno oblikovanje in oblikovanje za vse); *Spletna dostopnost*: dostopnost do virtualnega prostora; *Družbena dostopnost*: vključevanje in sodelovanje invalidskega diskurza v dediščinski diskurz.
- Koncepti vključevanja in participacije v dediščinskem diskurzu.

2. Razumevanje invalidnosti v praksi in v povezavi s kulturno dediščino:

Razumevanje potreb in izzivov v vsakdanjem življenju oseb z invalidnostjo v kontekstu kulturne dediščine. Izvedba tega dela se lahko razlikuje glede na realne razmere v posamezni državi. Toplo priporočamo sodelovanje tako posameznikov, zagovornikov, pedagogov kot tudi invalidskih ustanov in organizacij pri predstavitvi in izražanju potreb v muzejih, kulturnih ustanovah in na krajih kulturne dediščine in spomina. Cilj je tudi spodbuditi študente, da zgradijo močno in dolgoročno družbeno vez z ljudmi v lokalnem okolju in jih obravnavajo kot prihodnje sodelavce.

Teme:

- Dostopnost do grajenega okolja (kot tudi do delovnega okolja v muzeju, kulturni ustanovi, kulturni lokaciji);
- Oblikovanje razstav in drugih kulturnih izdelkov;
- Komunikacija;
- Izobraževalni programi;
- Tehnološki pripomočki;
- Druge potrebe.

Obravnava potreb:

- Gibalno oviranih oseb;
- Oseb s senzornimi ovirami (gluhi in naglušni, slepi in slabovidni, gluhoslepi);
- Oseb z učnimi težavami, oseb s kompleksnimi potrebami, osebe z raznolikimi nevrološkimi ovirami.

3. Veččutno zaznavanje:

- Uporaba čutov v vsakdanjem izkustvu, pomnjenje (spomin) in učenje;
- Kritika okularocentrične družbe; uporaba propriocepcije in vestibularnih čutil (<https://youtu.be/XQoWDc4FM3U>);
- Uvajanje čutov pri učenju v muzejih in drugih kulturnih ustanovah ali krajih.

4. Komunikacija in tehnologija:

Večji del tega dela bo vključen že v točki 1, 2 in 3; tukaj omenjamo samo:

- Pomen zanesljivih informacij o dostopnosti do muzejev in dediščinskih mest pred obiski (spletna in druga komunikacijska gradiva);
- WCAG – Smernice za dostopnost spletnih vsebin;
- Nove tehnologije in aplikacije za večjo vključenost oseb z invalidnostjo ter dostopnost do kulturnih ustanov in dediščine.

2. Zahteve – komu je modul namenjen:

Modul je namenjen prvi in drugi stopnji poučevanja, študentom družboslovja in humanistike, ki želijo delati v ustanovah kulturne dediščine (muzeji, knjižnice, arhivi, zgodovinska mesta, arheološki parki itd.) in v turizmu (npr. razvoj dostopnih kulturno-turističnih produktov in storitev). Prav tako je modul namenjen strokovnim delavcem, ki že delajo v muzejih ali imajo namen delati v ustanovah kulturne dediščine in želijo izboljšati dostopnost do teh ustanov. Za udeležence tega študijskega modula ni potrebno predznanje iz muzeologije in heritologije kot tudi ne predznanje o invalidnosti/-ih.

3. Cilj študijskega modula in učni rezultati:

Cilj študijskega modula je razviti **znanje** in **senzibilnost** študentov in strokovnih delavcev za **multidisciplinarni, veččutni in sodelovalni pristop** pri delu, za doseganje **boljše dostopnosti do kulturne dediščine osebam z invalidnostjo** in osebam iz ranljivih skupin.

Predvideni učni rezultati	
Znanje in razumevanje	Po predavanjih bi študentje morali znati: - osnove o paradigmah sodobne muzeologije in heritologije; - sodelovalne in participativne pristope v muzeologiji in heritologiji; - osnovne potrebe invalidov na področju ustanov kulturne dediščine; - glavne točke dostopnosti in vključenosti; - zakonodajo in politiko glede dostopnosti in vključevanja invalidov v kulturo nasploh.
Intelektualne spretnosti	Po predavanjih se morajo študenti zavedati: - različnih pristopov h kulturni dediščini; - različnih pristopov k dostopnosti; - različnih zmožnosti in čutnosti ter veččutnosti; - sodelovalnih in participativnih metod dela v muzejih in drugih ustanovah kulturne dediščine ter v turizmu.
Strokovna znanja	Po predavanjih bodo študenti lahko: - načrtovali, pripravljali, izvajali in evalvirali sodelovalno, vključujočo in dostopno prakso znotraj muzejskih in drugih ustanov kulturne dediščine
Splošne in prenosljive veščine	Po predavanju naj bi študentje znali: - opravljati delo na zgodovinskih mestih, v muzejih, arheoloških parkih, knjižnicah, arhivih in drugih kulturnih ustanovah ter v kulturnem turizmu

4. Pedagoški pristopi:

- predavanja in razprave;
- sodelovanje s posamezniki in invalidskimi organizacijami,
- praktično in izkustveno delo, kot so ekskurzije/obiski muzejev, ustanov kulturne dediščine, predstavitve strokovnjakov, izmenjava dobrih praks in modelov dostopnosti itd.;
- eksperimentalne in izkustvene metode poučevanja, kot so izolacija čutov za izkušnjo omejitve sluha ali vida, izkušnja enodnevnne uporabe invalidskega vozička in gibanja v javnih prostorih, obisk muzeja z osebo z invalidnostjo itd.;
- sledenje modelu **Univerzalne zasnove učenja** (Univerzalni modeli poučevanja, Dostopni modeli poučevanja).

Seznam literature in virov:

<https://www.understood.org/en/learning-thinking-differences/treatments-approaches/educational-strategies/universal-design-for-learning-what-it-is-and-how-it-works>

https://www.educadua.es/doc/dua/dua_pautas_cuadro_sintesis.pdf

5. Preverjanje znanja:

Izpit (ocena pridobljenega znanja pri študijskem modulu) poteka ustno ali pisno. Naloga študenta/študentke je pripraviti predstavitev projekta dostopne kulturne dediščine v sodelovanju s posamezniki ali invalidskimi organizacijami.

PREDSTAVITEV PREDAVANJ in UČNE SNOVI

1 Sodobna muzeologija in dediščinski diskurzi

1.1 UVOD V SODOBNO MUZELOGIJO

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2-4 pedagoške ure (v nadaljevanju PU)

Povzetek:

Predavanje predstavlja uvod v študijski modul preko muzealstva, muzeografije, muzeologije in heritologije. Glede na predznanje študentov je to lahko razdeljeno na dva dela.

Prvi del je neobvezen, saj je namenjen le študentom, ki nimajo predhodnega znanja o muzejih. Predavatelj mora predstaviti osnovne pojme muzeja, delitev dela v muzeju in muzejske službe od dokumentacije, konservatorstva, kuratorstva, muzejske pedagogike, muzejskega menedžmenta in drugih spremljajočih služb. Sledila naj bi predstavitev glavnih lokalnih, regionalnih, nacionalnih in mednarodnih muzejskih/ dediščinskih organizacij ter opis njihovih vlog pri oblikovanju dela v muzejih in ustanovah kulturne dediščine, s poudarkom na sledečih organizacijah: NEMO (Mreža evropskih muzejskih organizacij, <https://www.ne-mo.org/>), ICOM (Mednarodni muzejski svet, <https://icom.museum/en/>), UNESCO (Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo, <https://www.unesco.org/en>) itd.

Drugi del je posvečen spremembam, ki so jih muzeji doživeli v 21. stoletju in ki so pripeljale do odprtosti muzejev za različne javnosti (demokratizacija in pluralizacija diskurzivnega prostora v muzejih). Obiskovalci niso več videni kot pasivni opazovalci razstav in udeleženci muzejskih izobraževalnih programov, v mnogih muzejih so namreč postali aktivni sodelavci pri dokumentiranju in interpretiranju kulturne dediščine. Tudi muzeji niso več nedotakljive, tihe institucije, namenjene kontemplaciji, ampak so žive, spremenljive, veččutne, angažirane ustanove. Odprtost za javnost je privedla do ponovnega razmisleka o tem, kdo je muzejska javnost, in ta pogled je vključeval tudi osebe z invalidnostjo. Dostopnost do grajenega okolja je odprla prostor tudi družbeni dostopnosti, v kateri so osebe z invalidnostjo našle varen prostor za izražanje sebe in svojih identitet, predvsem pa prevzele predstave o sebi v muzejih.

Namen in cilji:

- Razumevanje osnovnih konceptov in pristopov v sodobni muzeologiji.
- Razumevanje kritičnega pristopa do dediščine in muzejev.
- Uvod v dostopnost do muzejev.

Diskusija:

- Kako študenti vidijo sodobni muzej?
- Zakaj je dediščina pomembna v našem življenju?
- Kaj pomeni dostopnost do muzeja?
- Izberite muzej ali razstavo, ki jo pozna večina študentov, in se pogovorite o tem, kako vključuje sodobno muzeološko paradigmo. Študenti lahko predstavijo tudi primere dobrih praks – razstave in muzeje – ter razpravljajo o tem, kaj je dobro/slabo, prednosti/slabosti.

Seznam literature in virov:

BLACK, Graham. 2005. *The Engaging Museum: Developing Museums for Visitor Involvement*. London, New York: Routledge.

CLIFFORD, James. 1997. Museums as Contact Zones. V: James Clifford, *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Harvard University Press, str. 188-219.

FLEMING, David. *Democratic Museums: The Importance of Broadening Audiences*. <https://museum-id.com/democratic-museum-importance-broadening-audiences-david-fleming/>

HOOPER-GREENHILL, Eilean. 2000. *Museums and the interpretation of visual cultures*. London in New York: Routledge. (o post-muzeju)

KNELL, Simon, MACLEOD, Suzanne in WATSON, Sheila, ur. 2007. *Museum revolutions: How Museums Change and are Changed*. London: Routledge.

KNELL, Simon, ur. 2019. *The Contemporary Museum: Shaping Museums for the Global Now*. London: Routledge.

LYNCH, Bernadette. 2014. Challenging Ourselves: Uncomfortable Histories and Current Museum Practices. V: J. Kidd [et all.] (ur.), *Challenging History in the Museum: International Perspective*. London in New York: Routledge, str. 87–100.

SANDELL, Richard, DODD, Jocelyn in GARLAND-THOMSON, Rosemarie, ur. 2010. *Re-presenting disability: Activism and agency in the museum*. London: Routledge.

SIMON, Nina. 2010. The Participatory Museum. <http://www.participatorymuseum.org/>

VAN MENSCH, Peter in MEIJER-VAN MENSCH, Léontine. 2015 (2011). *New Trends in Museology*. Celje: Muzej novejšje zgodovine Celje.

MURAWSKA-MUTHESIUS, Katarzyna in PIOTROWSKI, Piotr. 2015. Introduction. V: MURAWSKA-MUTHESIUS, Katarzyna in PIOTROWSKI, Piotr, ur. *From Museum Critique to the Critical Museum*. London: Routledge, str. 1- 12.

1.1 PREDLOG POUČEVANJA 1 - UVOD V MUZEOLOGIJO

(Jessica Fernández Solana in Mirian Santamaría Peláez, Univerza v Burgosu)

V zadnjih nekaj desetletjih je prišlo do premika od bolj tradicionalnega pristopa k prepoznavanju vloge muzejev v družbi. Muzeji se dojemajo kot proaktivni akterji v družbi.

Trenutni problemi, kot sta delitev bogastva in neenakost, nujna okoljska vprašanja, ki zahtevajo takojšnje ukrepanje in razumevanje kulturnih občutljivosti na globalni ravni vplivajo tudi na muzeje in jim nalagajo odgovornost, da sodelujejo pri iskanju orodij za reševanje teh problemov.

Muzeologija. Klasifikacije, konceptualizacije in koncepti.

V zgodovini sodobnega muzeja je bil koncept muzeja fluiden, kar pomeni, da so o njem večkrat razpravljali, premišljevali in ga redefinirali, tako v muzejih in dediščinskih organizacijah kot v akademskih raziskavah o muzejih in dediščini. (Davis, Mairesse in Desvallées 2010; Woodham 2019)

ICOM in njihova nova definicija muzeja poudarja, da ima muzej institucionalno vlogo medija komunikacije in kulturne storitve, zato naj kot tak omogoča in spodbuja svoje obiskovalce k ukvarjanju z dediščino in k sodelovanju v procesu »dediščinjenja«:

»Muzeji so demokratizirajoči, vključujoči in večglasni prostori za kritični dialog o preteklosti in prihodnosti. S priznavanjem in naslavljanjem konfliktov in izzivov današnjega časa, hranijo artefakte in primerke za družbo, varujejo raznolike spomine za prihodnje generacije in zagotavljajo enake pravice in enak dostop do dediščine vsem ljudem.« (ICOM 2019)

Kljub trenutnim težnjam po redefiniciji koncepta in namena muzeja, da bi bil videti bolj vključujoč, participativen in demokratizirajoč medij, se muzej še naprej uporablja kot **»razvrščevalna hiša«** (Whitehead 1971, str. 155, str. 159; 1970, str. 50, str. 56) ali **»agencija za razvrščanje«** (Fyfe 1995, Macdonald 1996).

Muzejske prakse (način, kako muzeji razvrščajo in organizirajo prostor, ljudi in artefakte) obsegajo klasifikacije, konceptualne sisteme in diskurze, ki nas vodijo k dojetju realnosti in njenih subjektov, objektov, akterjev in odnosov med njimi.

Muzej kot klasifikacijska hiša.

Medtem ko so se muzeji v zadnjih desetletjih preoblikovali, prilagodili in na novo izumili svoja načela, politike in prakse, muzejska institucija ni opustila svoje prvotne funkcije instrumenta za opisovanje sveta s katalogiziranjem.

Proces klasifikacije (ustvarjanja kategorij z razlikovanjem in kombiniranjem) se ne nanaša le na elemente zbirk, ampak tudi na sam muzej kot ustanovo in ljudi, ki ga vodijo, raziskujejo in obiskujejo.

Skupnost muzejskih strokovnjakov in strokovnjakov s področja dediščine lahko štejemo za epistemsko skupnost. Ta si deli sistem znanja in diskurza, ki je organiziran in strukturiran s klasifikacijami, konceptualizacijami in koncepti, kot enotami razumevanja.

Muzeji igrajo bistveno vlogo pri ustvarjanju in legitimizaciji znanstvenega. Zagotavljajo okvir za klasifikacijo in konceptualizacijo, na primer, kategorij narave in kulture, da bi dodatno podprli ideale imperija, naroda, spola, industrije ali ohranjanja (Bennett 2004; Gordon-Walker 2019; Yanni 1999).

Vendar pa so muzeji **obremenjeni s klasifikacijami**: vsaka razstava je organizirana in zgrajena na določenem konceptualnem sistemu, katerega vrstni red ima tudi potencial poustvarjanja in redefiniranja.

Klasifikacija konceptov in posebnosti in terminologija, ki se uporablja za muzejske zbirke in razstave, odraža splošne koncepte in globoke koncepte, kot sta narava časa ali človeštvo.

Zato lahko konceptualna analiza služi kot uporabno orodje za potrebno samorefleksijo ontoloških, epistemoloških in etičnih zvez, ki so osnova reprezentacij v muzejih.

Torej, kaj je pravzaprav muzeologija?

»**Muzej** je ustanova, v kateri se naravno uporablja in uresničuje specifičen odnos človeka do stvarnosti.«

Muzeologija je veda, ki proučuje specifičen odnos človeka do stvarnosti, in sestoji iz namernega in sistematičnega zbiranja in ohranjanja izbranih neživih, materialnih, premičnih in predvsem tridimenzionalnih predmetov za dokumentiranje razvoja narave in družbe ter za njihovo vsestransko znanstveno in kulturno-prosvetno uporabo. (Gregorová 1980, str. 20)

Gregorová najde tri problematična področja za preučevanje:

- odnos muzeja do stvarnosti in časa (eksistencialna in semiotična dimenzija);
- odnos muzeja do družbe (politična in kulturna dimenzija);
- praktične funkcije muzeja (vključno z organizacijo muzeja).

Obstaja definicija, ki zajema procese muzealizacije, dediščine grajenega in naravnega okolja ter zgodovine:

Muzeologija proučuje, kako je muzejski predmet konstituiran, katere vrednote in odločitve vodijo muzejski proces od selekcije in zbiranja do razstavljanja in posredovanja in s tem kakšna zgodovinska podoba, kulturna percepcija in naravna vizija se projicirajo na zaščitene predmete in okolja; torej odnos človeka do njegovega fizičnega okolja in njegove zgodovine (Ågren 1993, str. 63).

Nova muzeologija

Danes **muzeološke raziskave** zajemajo celotno področje kulturne dediščine in varstva ter strategije dediščine, konservacije in hranjenja. To vključuje tudi muzej in muzealnost, pojava v sodobnosti, kot eksistencialna, kulturna, politična in družbena vprašanja ter procese in normativne odločitve, ki vodijo v muzealizacijo.

Ne smemo pozabiti, da je muzej s svojo politiko zbiranja in reprezentacije tudi ideološko in politično orodje za izključevanje (Déotte 1994).

Zelo aktualna je tudi **nesnovna dediščina**. Muzeologija proučuje nesnovno dediščino, na primer, ko se sprašujemo, kakšne strategije se uporabljajo za ohranjanje tradicije, običajev ali naracije družbe.

Muzeologija preučuje tudi zgodovinsko idejo dediščine in druge temelje za pogled na zgodovino kot celoto (glej Pettersson 2001; Molin 2003; Widenberg 2006).

Muzeologija lahko in tudi mora seveda preučevati norme in vrednote (Pettersson 2003), ki urejajo odločitve za zbiranje zgodovin, kontekstov in biografij; kot tudi izbire klasifikacijskih sistemov in taksonomij ali paradigmatskih, osebnih in drugih mrež, ki lahko obstajajo.

Potencial prihodnosti.

Muzeji in umetniki:

- Umetnost/umetniki/muzeji so gonila družbenokulturnih sprememb.
- Umetniki/umetnost so ključni za našo identiteto.
- Odnos med umetniki in muzeji mora biti prilagodljiv.
- Umetniki niso več odvisni od muzejskih prostorov.
- Veščine umetnikov bi lahko uporabili pri upravljanju muzejev.
- Muzeji bi se morali usmeriti v bolj transparentno komunikacijo v odnosu do umetniškega polja.

Muzeji in javnost:

- Muzej, ki bo poskušal zajeti vse, zagotovo ne bo uspel.
- Muzej je lahko generičen za javnostjo, vendar strokovnjak za umetnost.
- Isti obiskovalec ima lahko različne vloge in potrebe, odvisno od časa in kraja.
- Muzej ima lahko oboževalce.
- Muzej mora biti pozoren na jezik, ki ga uporablja, in na to, s kom se pogovarja (raznolikost, spreminjanje demografije).
- Doživljanje umetnosti je osebno: pomembna je pravica do sodelovanja in celo dotika.

Muzeji in javna razprava:

- Državljske akcijske skupine kot potencialna omrežja.
- Možnosti medkulturnosti.
- Vloga umetnostnih kritikov kot interpretov in filtrov.
- Muzeji imajo različne potrebe po javni razpravi.

Muzeji in gospodarstvo:

- Kakšen je odnos financerja/lastnika do muzeja?
- Več poudarka na transparentnosti javno financiranih storitev: kaj in zakaj?
- Ali je muzej, ki zaračuna vstopnino, lahko proaktiven partner v javni razpravi?
- Ključni kazalniki uspešnosti: kaj se meri, glede na koga in ali je sploh mogoče meriti dejavnosti?
- Podjetja, ki jih bodo izobraževali muzeji.

Kako voditi muzeje, razvijati zbirke, pripravljati razstave in dogodke, financirati delo in se odzivati na potrebe občinstva; vprašanj, ki muzejem pomagajo **prepoznati področja za razvoj**, je veliko, vendar si vzemite čas, da o njih razmislite.

Sledi kratek (in neizčrpen) seznam, ki lahko služi kot začetek **notranjega razvoja**. Vprašanja lahko predstavljajo začetek strateškega dela, ki bo sčasoma podprlo letne akcijske načrte in delegiranje različnih nalog na ravni skupine in posameznika.

Zbirke:

- Profil zbirke: kaj so prednosti, kaj slabosti?
- Razvojni potencial: kaj pridobiti in zakaj?
- Uporaba zbirke: kako se zbirka uporablja in kako jo je treba razvijati *in situ* in na spletu?

Razstave in dogodki:

- Profil in kakovost razstav in dogodkov: kateri kriteriji so v ozadju odločitev?
- Modeli sodelovanja in produkcije: ali so načini dela učinkoviti, bi se dalo kaj narediti bolje ali drugače?
- Partnerji: kdo so najpomembnejši strateški partnerji in zakaj?

Raziskave:

- Raziskovalna politika: kaj raziskuje vaš muzej in zakaj? Kaj bo doseženo? Primeri: raziskave izvora in restitucije, zgodovine, študije spola itd.
- Partnerji: kdo so najpomembnejši strateški partnerji in zakaj?
- Nove kompetence: ali obstajajo prakse, ki zagotavljajo, da lahko raziskovalci začnejo raziskovati?

Izobraževanje in komunikacija:

- Ciljne skupine in segmenti: v koga vlaga vaš muzej?
- Izkušnje obiskovalcev: kakšno raven ambicij predstavlja vaš muzej? Kaj obljublja strankam *in situ* in na spletu?
- Nove metode: kako delate s svojim občinstvom?
- Hibridne strategije: kako razširjate informacije in ustvarjate izkušnje na različnih platformah?

Javna razprava in družba:

Glas muzeja: kako ga uporablja vaš muzej, kateri so najpomembnejši?

Jasna strategija in ključna sporočila: katera so najpomembnejša sporočila, ki jih želite posredovati v vseh okoliščinah?

Muzej kot medij: kakšne kanale uporablja vaš muzej za komuniciranje najpomembnejših vprašanj? Jih je mogoče nadalje razvijati?

Seznam literature in virov:

Enqvist, J. (2021). *Reflections on Museology—Classifications, Conceptualisations and Concepts at the Core of Museology Theory and Practice*. Museum Studies—Bridging Theory and Practice.

Smeds, K. (2018). Museum science? *Nordisk Museologi*, (1), str. 154-156.

Pettersson, S. (2018). Museology opens opportunities. A new generation of museums. *Nordisk Museologi*, (1), 134-136.

Hakamies, I. (2021). *Practicing Museums: Museum People, Museum Work and Change in Practice*.

Berger, M (ur.) 2004 *Museums of Tomorrow. A Virtual Discussion*. Santa Fe: Center for Art and Visual Culture & Georgia O'Keeffe Museum Research Center Santa Fe.

Genoways, H H (ur.) 2006 *Museum Philosophy for the Twenty-first Century*. Lanham, New York, Toronto & Oxford: Altamira Press.

1.1 PREDLOG POUČEVANJA 2 - DOSTOPNOST V SODOBNI MUZEOLOGIJI IN DEDIŠČINSKEM DISKURZU

(Urša Valič, Univerza v Ljubljani)

Kaj je muzej? (diskusija)

»Muzej je za javnost odprta, **nepridobitna, stalna ustanova** v službi družbe in njenega razvoja, ki zaradi **poučevanja, vzgoje in razvedrila pridobiva snovno in nesnovno dediščino** in dokaze o ljudeh in njihovem okolju, jih **hrani, raziskuje, o njih posreduje informacije in jih razstavlja**.« (ICOM definicija muzejev iz leta 2007)

Beseda muzej -> starogrška beseda **Μουσείον (Mouseion)**: mesto, posvečeno muzam -> mesto navdiha, mesto, ki navdihuje! -> Kulturna dediščina kot navdih preteklosti za sedanjost in prihodnost

Dediščina (Kulturna dediščina)

nekaj, kar smo podedovali od svojih prednikov, od preteklih generacij -> ali je lahko vse dediščina? (diskusija) -> DA in NE: (družbena) selekcija, močna čustvena vez -> pomembna pomen in vrednost za nas kot posameznike in kot kolektiv

Različne vrste dediščine:

- + **Kulturna dediščina**: vsaka stvar ali koncept, ki ima estetski, zgodovinski, znanstveni ali duhovni pomen.
- Naravna dediščina**: vsaka naravna stvar, pojav ali koncept, ki ima znanstveni pomen ali duhovno manifestacijo.
- + **Snovna dediščina**: predmeti, arhitektura, umetnost, knjige, dokumenti ...
- Nesnovna dediščina**: verovanja, izročila, pesmi, folklor, znanje ...

Pogledi na DEDIŠČINO:

- **Pozitiven pogled na dediščino**: odnos preteklosti, sedanjosti in prihodnosti -> kontinuiteta naše prisotnosti v času -> pomen dediščine za našo identiteto
- **Kritičen pogled na dediščino**: Kaj štejejo za dediščino in zakaj? Kako in zakaj se preteklost (re)konstruira v sedanjosti? Kakšni družbeni odnosi in odnosi moči se konstruirajo v sedanjosti glede na preteklost?...

Zgodovina muzejev in razvoj sodobne muzeologije

Muzeji v preteklosti:

- zbirke različnih materialnih prisotnosti preteklih in sodobnih človeških družb -> predmeti, umetniška dela itd. -> zakladnice, bogastvo -> vladajoče elite
- templji votivnih figur (daritev), relikviarij -> povezano z verovanjem -> religija
- intelektualno življenje, študijski nameni (npr. muzej, knjižnica in živalski park v Aleksandriji) -> intelektualci
- **Renesansa**: zasebne zbirke elit, plemstva -> *kabineti čudes, študijske sobe (studiola)* -> študij in uživanje (ponos, a tudi razkazovanje) dediščine ali zbirk (zlasti starih, redkih, naravnih zanimivosti, dragocenosti itd.) -> pol odprto za izbrane obiskovalce -> odprto za »javnost« -> lastnik je pridobil družbeni status -> prestiž

- **Razsvetljenje**: odpiranje in dostopnost muzejev širši javnosti -> najprej omejen dostop do muzejev za srednji in višji sloj, kasnejše odpiranje širši javnosti za poučevanje (izobraževanje) -> ideje o enakih človekovih svoboščinah, enakosti
 - ASHMOLE MUZEJ (1677 -> Elias Ashmole) -> 1683: prvi moderni muzej, odprt za javnost; zbirka kovancev, knjig, gravur, geoloških primerkov, zooloških primerkov (dodo) -> zbiratelji, popotniki, botaniki
 - LOUVRE v PARIZU -> 1793 -> francoske revolucionarne ideje -> odprtje kraljevih zbirk za ljudi z različnimi družbenimi statusi in iz vseh slojev
- Pozno 18. - 19. stoletje (do sredine 20. stoletja):
 - oblikovanje nacionalnih držav -> nacionalne ideologije in identitete -> pomen muzejev pri zbiranju, ohranjanju in predstavljanju nacionalne dediščine -> oblikovanje kolektivne identitete -> manipulacija vladajočih elit -> *izum tradicij* (Eric Hobsbawm)
 - imperializem in kolonializem -> podprt s (kulturnim) evolucionizmom -> problematični diskurzi civilizacije in kulture v primerjavi s primitivnimi družbami, divjakom in naravi -> kolonialni muzeji -> antropološki muzeji in človeški živalski vrtovi: podpirajo idejo rasizma, bele nadvlade, evrocentrizma itd. (-> vrhunec v obdobju nacizma)

Predlagani filmi za ogled in razpravo o problematičnem pojmovanju rasizma in fašizma v muzejih ter v humanistiki in družboslovju:

The ugly story of Human Zoos: <https://youtu.be/iOVOb8HNIJo>

Human Zoos: America's Forgotten History of Scientific Racism: <https://youtu.be/nY6Zrol5QEk>

Inside the world's 'last colonial museum' in Belgium: <https://youtu.be/PYxWXdfBykw>

- Druga polovica 20. stoletja: povojne grozote (genocidi, holokavst), dekolonizacija, feministično gibanje, študentsko gibanje itd. -> refleksija in preizpraševanje razmerij moči, hierarhije, hegemonije, tradicionalne identitete -> hierarhično konstruirano znanje na univerzah kot tudi v muzejih: *kdo kaj govori s katerega položaja?* (Michel Foucault) -> integracija in vključevanje različnih glasov v muzejski diskurz

SODOBNI MUZEJI in MUZEOLOGIJA

- Sprememba paradigme in pogleda na preteklost:
 - Iz preteklosti se lahko učimo (spomin);
 - Ni samo enega pogleda na preteklost (večglasnost);
 - Obstaja zapostavljeni del preteklosti (ženske, otroci, osebe z invalidnostjo, zatirane osebe itd.);
 - Dekonstrukcija hierarhije znanja: izkušnje ljudi so pomembne tudi za interpretacijo preteklosti.
 - ...

-> **preteklost kot diskurzivni prostor, kjer se pomen vzpostavlja skozi družbena razmerja**

- 90. leta 20. stoletja:
 - *Muzeji kot kontaktne cone* (James Clifford) -> prostor za srečevanje ljudi iz različnih kulturnih okolij, vzpostavljanje interakcij, ki vključujejo in presegajo pogoje prisile, radikalne neenakosti in nerešljivega konflikta.
 - Liberalizacija in demokratizacija muzejskega diskurza (David Flaming) -> odpiranje muzeja širšemu občinstvu.
- Eileen Hooper-Greenhill: »**modernistični muzej**« (avtoritativni nosilec znanja, interpretacije in dominantne naracije) v primerjavi s »**post-muzeji**« -> od zgozlj okularocentrične, vizualne

izkušnje k bolj utelešeni izkušnji -> epistemološka izkušnja: znanje, ki temelji na vsakodnevni človeški izkušnji obiskovalcev, vzbuja čustva in domišljijo³ -> konstruiranje zbirke kot potencialnega mesta nasprotovanja in ne fiksnega pomena -> obiskovalec ni samo pasiven, ampak aktivni agent -> PARTICIPACIJA! -> **Participativni muzej** (Nina Simon) -> pomen muzeja in RELEVANTNOST v sodobni družbi

- sodelovanje med muzejem in njegovim družbenim okoljem -> sodelovanje javnosti -> **»DEDIŠČINSKE SKUPNOSTI«** (Leontine Meijer-van Mensch in Peter van Mensch) -> ETIKA in ODGOVORNOST muzejev
- **DRUŽBENA ODGOVORNOST MUZEJA** -> nezanimanje družbenih konfliktov in razlik -> interseksijski pristop: spol/feminizem in LGBTQ+, spolna usmerjenost, starost, invalidnost, rasa, razred ... vprašanja, ki se postavljajo v muzejih -> muzeji kot **agonistični prostori** (Bernadette Lynch); muzeji, kot agenti **AKTIVIZMA** -> zastavljanje vprašanj moči in družbenih neenakosti (Richard Sandell, Jocelyn Dodd, Rosemarie Garland-Thomson) **ODPIRANJE MUZEJEV TUDI OSEBAM Z INVALIDNOSTJO** -> ne le v obliki dostopnosti, ampak tudi kot prostori izražanja svojo preteklost in identitete skozi ustvarjalne prakse in uporabo kulturne dediščine
- Nova muzejska definicija: ICOM -> Praga, 24. avgust 2022
»Muzej je stalna neprofitna ustanova, ki deluje v korist družbe, raziskuje, zbira, konservira, interpretira ter razstavlja snovno in nesnovno dediščino. Muzeji so odprti za javnost, dostopni in vključujoči ter spodbujajo raznovrstnost in trajnostni razvoj. Delujejo in komunicirajo etično, profesionalno in v sodelovanju s skupnostmi, pri čemer omogočajo raznovrstne izkušnje za izobraževanje, uživanje, premišljevanje in širjenje znanja.«

-> sodobni muzejski izzivi: dostopnost, inkluzija, raznolikost, trajnost, participacija, etika

³ Oglejte si tudi koncept *vključujočega muzeja* Grahama Blacka.

1.2 PRAKSE VKLJUČEVANJA IN SODELOVANJA

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Predavanje zaobjema predstavitev osnov participativne paradigme od njenih začetkov v 20. stoletju preko koncepta »pedagogike zatiranih« pedagoga Paola Freireja, ki sledi specifičnemu pedagoškemu procesu med pedagogom in študenti (»udeleženci«) v razvoj »kritične zavesti«. Ta omogoča prepoznavanje nepravilnih, neegalitarnih sistemov in situacij zatiranja ter opolnomočenje za posredovanje in spreminjanje teh situacij.

Nadalje bodo študentje razpravljali o vlogi muzejev v družbi v luči sodobne muzeološke paradigme (glej predavanje 1.1), pri čemer bodo razumeli vloge muzejev v preteklosti (npr. muzeji v kolonialni preteklosti, nemški nacistični muzeji, človeški živalski vrtovi) ter v sedanjosti in prihodnosti. Sodobna muzeološka paradigma vztraja, da morajo muzeji sodelovati s svojim družbenim okoljem pri skrbi za dediščino ter njenem dokumentiranju, interpretaciji, hrambi in reprezentaciji. Na splošno se je praksa v 21. stoletju premaknila iz *ospredja* (tj. razstave in izobraževanje) v *zakulisje* (tj. zbiranje, konserviranje in dokumentiranje) muzejev.

Na koncu bomo predstavili participativno muzejsko paradigmo, ki jo je uvedla Nina Simon, in videli prednosti in slabosti paradigme ter kako participativna paradigma spreminja delo in dekonstruira razmerja moči v muzejih. Pogledali bomo participativne prakse v povezavi z vključevanjem oseb z invalidnostjo.

Namen in cilji:

- Pridobitev osnovnega znanja o sodelovalnem pristopu.
- Razumevanje vloge, relevantnosti in pomembnosti muzejev v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti družbe.
- Razumevanje muzejske paradigme sodelovanja in udeležbe za boljše vključevanje oseb z invalidnostjo.

Diskusija:

- Kakšna je vloga muzeja v družbi? Kako si študenti predstavljajo muzej v prihodnosti?
- Predstavite študijo primera (projekt, raziskavo itd.) sodelovalne muzejske prakse in razpravljajte o prednostih in slabostih participativnega pristopa. (Študije primerov lahko najdete spodaj v Seznamu literature in virov.)
- S študenti se pogovorite o tem, kako bi lahko osebe z invalidnostjo družbeno vključili s sodelovalnim pristopom.

Seznam literature in virov:

BUNNING, Katy, KAVANAGH, Jen, MCSWEENEY, Kayte, SANDELL, Richard. 2015. Embedding plurality: Exploring participatory practice in the development of a new permanent gallery.

<http://journal.sciencemuseum.ac.uk/browse/issue-03/embedding-plurality-exploring-participatory/>

CUNO, James. 2007. 'Money, Power, and the History of Art. Whose money? Whose power? Whose art history?' V: Sheila Watson, (ur.) *Museums and their communities*. London, New York: Routledge. Str. 510– 518.

FREIRE, Paolo. 2005 (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York in London: Continuum.
<https://envs.ucsc.edu/internships/internship-readings/freire-pedagogy-of-the-oppressed.pdf>

GOLDING, Viv, MODEST, Wayne, et all. 2013. *Museums and Communities: Curators, Collections and Collaboration*. London in New York: Bloomsbury Academic.

SANDELL, Richard. 2003. 'Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change.'
Museum and society 1 (1): 45– 62.

SIMON, Nina. 2010. The Participatory Museum. <http://www.participatorymuseum.org/>

MEIJER-VAN MENSCH, Léontine. 2013. New Challenges, New Priorities: Analyzing Ethical Dilemmas from a Stakeholder's Perspective in the Netherlands. V: J. Marstine, A. A. Bauer in C. Haines (ur.), *New Directions in Museum Ethics*. London in New York: Routledge, str. 40– 55.

VALIČ, Urša in PALAIĆ, Tina, ur. 2015. *Accessibility of cultural heritage to vulnerable groups: Study on the availability and provision of technical conditions to provide vulnerable groups with access to cultural heritage*. Ljubljana: Slovene Ethnographic Museum. https://www.etno-muzej.si/files/elaborat_eng.pdf

VAN MENSCH, Peter in MEIJER-VAN MENSCH, Léontine. 2015 (2011). *New Trends in Museology*. Celje: Celje Museum of Recent History.

WATSON, Simon, ur. 2007. *Museums and their Communities*. London in New York: Routledge.

Drugi viri v pomoč:

BIENKOWSKI, Piotr; *No longer us and them: How to change into a participatory museum and gallery*:
https://www.phf.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Our-Museum-Report_April-2016-double-page.pdf

MURAWSKI, Mike; *Participatory practices in the museum space: A dissection*:
<https://artmuseumteaching.com/2017/05/11/participatory-practices/>

MUSEUM ASSOCIATION; *Power to the People: A self-assessment framework for participatory practice*:
<https://ma-production.ams3.digitaloceanspaces.com/app/uploads/2020/06/18145349/Power-to-the-People-2018.pdf>

WORRAL, Page; *The Importance of Participatory Practice in Museums*:
<https://mainlymuseums.com/post/832/the-importance-of-participatory-practice-in-museums/>

Human Remains at the Museum für Naturkunde:
<https://www.museumfuernaturkunde.berlin/en/human-remains-museum-fur-naturkunde>

1.2 PREDLOG POUČEVANJA - PARTICIPATIVNA PARADIGMA

- **Participacija** kot nekaj, zaradi česar so ljudje **vkjučeni, aktivni, angažirani in sodelujejo**: preoblikovanje vloge ljudi kot pasivnih opazovalcev v **aktivne izvajalce**.
- Praksa v 21. stoletju se je preselila iz **ospredja** (tj. razstave in izobraževanja) v **zakulisje** (tj. zbiranje, konserviranje in dokumentiranje) muzejev (Van Mensch, Meijer Van Mensch).

- Teoretični okvir – 60. leta 20. stoletja: **Paulo Freire** -> *Pedagogika zatiranih, Kulturna akcija za svobodo, Izobraževanje za kritično zavest* itd. Izobraževanje kot **dialog** med pedagogom (*koordinatorjem*) in študentom (*udeležencem*) -> s študentom razvijati **kritično zavest** (proces *conscientization - conscientizacião*) -> razvoj zavesti, ki je sposobna **razumeti realnost in vanjo posegati**, da bi jo **spremenila**.

Družbena, aktivistična, angažirana ... vloga sodobnega muzeja

- Skozi participativno prakso -> preoblikovanje muzeja -> **razmerja moči** med kustosom, »ki vse ve«, in »nevednim, pasivnim« obiskovalcem -> dekonstruirati -> drugačno, bolj uravnoteženo znanje ipd. -> novo občinstvo (ideal -> vse ljudi ne zanima aktivno sodelovanje v muzejih)
- Onstran financ -> **družbeni pomen muzejev** -> **v preteklosti in v prihodnosti** (filmi o človeških živalskih vrtovih in vlogi muzejev v kolonialnem obdobju, vloga nacistične Nemčije in propaganda v muzejih)
- Model **Participatornega muzeja** (2010) Nine Simon
Kako se lahko kulturne ustanove ponovno povežejo z javnostjo in izkažejo svojo vrednost in relevantnost v sodobnem življenju?
Angažiranje ljudi kot **kulturnih udeležencev**, ne pa kot le pasivnih potrošnikov.

Participativna kulturna ustanova

»**Ustvarjati** pomeni, da obiskovalci prispevajo svoje ideje, predmete in ustvarjalni izraz ustanovi in drug drugemu. **Deliti** pomeni, da ljudje razpravljajo, odnesejo domov, predelajo in prerazporedijo tisto, kar vidijo, in tisto, kar naredijo med obiskom. **Povezovati** pomeni, da se obiskovalci družijo z drugimi ljudmi – osebjem in obiskovalci – ki imajo enake posebne interese. **O vsebini**, pomeni, da se pogovori in ustvarjanje obiskovalcev osredotočajo na dokaze, predmete in ideje, ki so najpomembnejši za zadevno ustanovo.« (Simon, 2010: ii-iii)

Sodelovanje javnosti v znanstvenih raziskavah (Rick Bonney & ekipa): model **prispevanja, sodelovanja, soustvarjanja, gostovanja** -> obseg **vklučenosti javnosti** v različne faze projekta in **nadzor ustanove** nad vsebino.

- Tovrstno sodelovanje daje obiskovalcem **aktivno vlogo pri ustvarjanju predstav o sebi** in v določeni meri tudi **družbenopolitično moč**.

Inkluzija in participacija:

- Z **inkluzijo** mislimo na **enake možnosti obiskovanja kulturnih dogodkov, pridobivanja kulturnih izkušenj in izražanja skozi kulturne prakse**.
- In s **participacijo** ne mislimo le na možnost biti prisoten, obiskati kulturni dogodek, temveč imeti možnost **soustvarjati, sodelovati in sooblikovati kulturne vsebine**.

Muzeji bi lahko prispevali k večji družbeni vključenosti različnih družbenih skupin na različnih ravneh. (Richard Sandell)

1. Na individualni ravni sodelovanje posameznikov z muzejem krepi njihovo samopodobo, samozavest in ustvarjalnost.
2. Na ravni skupnosti muzeji delujejo kot pobudniki družbene regeneracije s spodbujanjem opolnomočenja in aktivne vloge skupnosti pri njihovem razvoju.
3. Končno predstavitve vključujočih skupnosti, zbirk in razstav spodbujajo strpnost in medsebojno spoštovanje ter zavračajo stereotipe.

Kritike in pasti participativne paradigme:

- Pod vprašajem je kakovost, preverjanje in avtentičnost dela.
- Participativni projekti lahko ustvarijo tudi neuravnotežena razmerja moči, ki ustvarjajo neenakosti in družbeno izključenost ene družbene skupine od druge -> prepoznati potencialno uzurpacijo moči -> pomembna vloga **kustosov kot strokovnjakov**, ki znajo **prepoznati in demistificirati razmerja moči** ter prevzeti **odgovornost za produkcijo in distribucijo znanja** v muzejih (James Cuno)

Leontine Meijer Van Mensch: »**participacijsko paradigmo**« pogosto obravnavamo kot nekakšno **demokratizacijo muzeoloških orodij in procesov**, vse strani pa so vključene v **različne ravni odločanja** -> **ni zagotovila za enakost**, pri določilih v muzejskih zadevah velja pravzaprav prav nasprotno, za ustaljena **razmerja med muzejem in družbenimi skupinami** so pogosto značilni **konflikti in nasprotovanja**.

1.3 MUZEJSKA ETIKA

Ernesta Molotokienė (Univerza v Klajpedi)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Na splošno je etika disciplina v filozofiji, ki se ukvarja z ugotavljanjem vrednot, ki bodo usmerjale zasebno in javno človeško vedenje. Etika ni preprost sinonim morale, kot se trenutno verjame, pač pa pomeni ravno nasprotno, saj izbira vrednot ni določena oziroma vsiljena z določenimi pravili, temveč svobodna izbira posameznika, ki ukrepa. To razlikovanje je bistvenega pomena zaradi svojih posledic za muzeje, saj je muzej ustanova oziroma fenomen, ki obstaja sporazumno in ki ga je mogoče spremeniti. Znotraj muzeja lahko etiko opredelimo kot proces razprave, katerega namen je identificirati osnovne vrednote in načela, na katerih sloni delo muzeja.

Muzejska etika obravnava teoretične in praktične elemente filozofije ravnanja v povezavi s kritičnimi sodobnimi vprašanji in muzeji. Ta razprava zajema pridobivanje artefaktov, pravice ljudi in skupnosti, repatriacijo, politiko razstavljanja, ohranjanje predmetov in vlogo izobraževanja ter vsakodnevno upravljanje muzeja.

Muzejska etika predstavlja več kot izogibanje pogodbeni ali pravni odgovornosti ali podrobnostim kodeksa obnašanja. Muzejska etika je okvir osebnih in institucionalnih obveznosti in standardov, ki ves čas urejajo ravnanje vseh članov muzejske skupnosti. V širšem kontekstu muzeji prepoznavajo etične implikacije globalnih vprašanj, s katerimi se sooča širša družba, kot so mir, varnost, svoboda in nujna potreba po ohranitvi našega okolja.

Etični kodeks ICOM zagotavlja minimalne standarde, ki jih je mogoče obravnavati kot razumno javno pričakovanje in na podlagi katerih lahko muzejski delavci ocenijo svojo uspešnost ter ustvarjajo in povečujejo vrednost muzejev.

Namen in cilji:

- Zagotovitev znanja o temeljnih načelih za tiste, ki delajo v muzejih, glede na njihov položaj.
- Obravnava glavnih vprašanj discipline, ne le v njeni zgodovinski razsežnosti, temveč tudi v aktualnosti njenih razprav v univerzalnem primerjalnem pristopu, ob upoštevanju aktualnih vprašanj, povezanih z razstavljanjem, predstavljanjem zbirk, njihovim ohranjanjem in širjenjem, pa tudi z izdelavo muzejske namembnosti.
- Podajanje orisa vrednot in etike v muzejskem delu, vključno z upravljanjem, kuratorstvom, administracijo, vodenjem, raziskovanjem, izobraževanjem, odnosi z javnostjo ...
- Zagotavljanje znanja o različnih etičnih kodeksih različnih držav, povezanih z njihovimi muzeji, kot tudi znanja o etičnem kodeksu ICOM.

Diskusija:

- Kakšen je izvor, narava in razvoj muzejske etike?
- Katera etična načela bi morala veljati v vseh muzejih na vseh koncih sveta?
- Kako so sodobne družbe, muzejski poklic in muzejska etika medsebojno povezani in vplivajo drug na drugega?
- Je retorika muzejske etike pretirana glede na realnost običajne prakse?

- Ali naj muzeji zagotovijo usposabljanje o etičnih standardih posamezne ustanove in muzejske skupnosti?
- Kaj je etični kodeks za muzeje in kakšen je njegov pomen?

Seznam literature in virov:

EDSON, Simon, ur. 1997. *Museum Ethics: Theory and Practice*. London: Routledge.

YERKOVICH, Sally. 2016. *A Practical Guide to Museum Ethics*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

MILLER, Steven. 2018. *The Anatomy of a Museum*. New York: Wiley-Blackwell.

MARSTINE, Janet., ur. *The Routledge Companion to Museum Ethics. Redefining Ethics for the Twenty-First Century Museum*. London: Routledge, 2011.

Running a Museum: A practical Handbook (ICOM 2004).

<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001410/141067e.pdf>

ICOM Code of Ethics for Museums (ICOM 2006)

http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Codes/code_ethics2013_eng.pdf

Key concepts of Museology (ICOM / Armand Colin 2010)

http://icom.museum/uploads/tx_hpoindexbdd/Museologie_Anglais_BD.pdf

<http://www.youtube.com/watch?v=cjx1F-N3YbQ>

The Role of Museums Today

<http://www.youtube.com/watch?v=YxMxP83iXNM>

<http://www.youtube.com/watch?v=pfBKnRIAdTs>

<http://www.youtube.com/watch?v=1gFuEvTTjQY>

1.3. PREDLOG POUČEVANJA - MUZEJSKA ETIKA

Če se vrnemo k izvoru filozofije: kaj je etika?

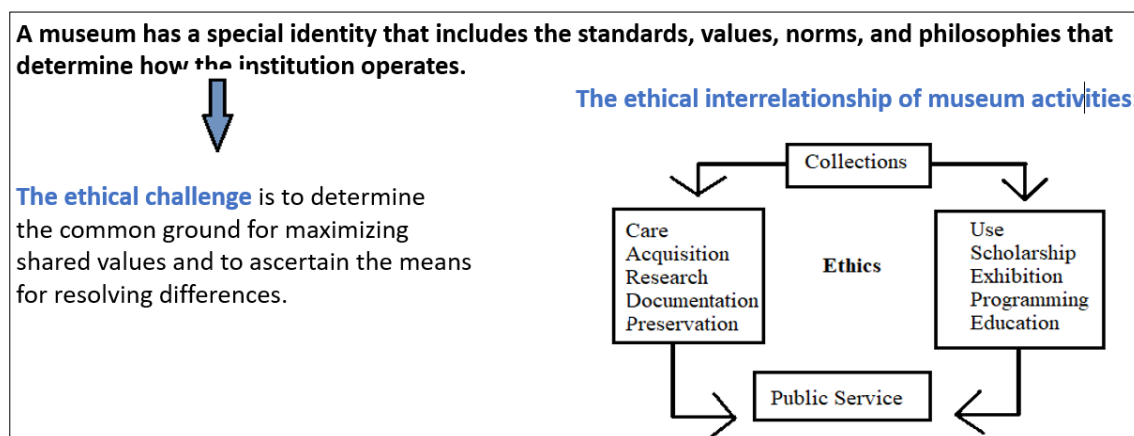
Etika: preučevanje meril dobrega in slabega ravnanja.

To razmišljanje je vplivalo na številne vidike zahodne filozofije in znanosti, vključno z etiko; **veliko ljudi zanika možnost univerzalnega kodeksa poklicne etike.**

Vendar pa obstajajo **določena načela**, ki so zaradi svoje široke uporabe bolj univerzalna, kot se morda zdi na prvi pogled. **Glavni namen etičnega kodeksa je dvigniti raven poklicne prakse.**

Za muzejsko stroko ta cilj dosežemo s pomočjo ohranjanja strokovnega statusa muzejske skupnosti ter s krepitvijo vloge in odgovornosti muzejev v družbi.

Ali naj se muzejska strokovnost začne pri etiki?

Ali je poklicna odličnost povezana z etiko?

Prve predstave o pravilnem ali etičnem vedenju so bile oblikovane kot dolžnosti (Bowne, 1892).

Ko je bil muzejski poklic v fazi nastajanja, so bile zaposlenim dodeljene dolžnosti in odgovornosti, ki naj bi postale osnova za etične prakse. Kot odraz tega začetka je bil prvi etični kodeks, ki ga je sprejelo Ameriško združenje muzejev, naslovljen Kodeks etike za muzejske delavce (AAM 1925).

Toda z napredovanjem kompleksnosti muzejev in muzejskega delovanja so pričakovanja etične prakse postala bolj vključujoča.

Kdo je odgovoren za etična dejanja?

Vsak muzejski delavec je odgovoren za svoje odločitve in dejanja v mejah sprejemljive muzejske prakse.

Kaj sploh je kodeks poklicne etike?

Etični kodeks ni vsiljevanje zunanjih vrednot muzejski skupnosti, temveč metoda razumevanja osnov stroke.

Kratka zgodovina in razvoj etičnega kodeksa za muzeje:

Ameriško združenje muzejev je leta 1925 objavilo *Etični kodeks za muzejske delavce*. Nova Zelandija je leta 1977 sprejela muzejski etični kodeks. Kanada in Izrael sta leta 1979 razvila etični kodeks. Avstralski etični kodeks je iz leta 1982, etični kodeks Združenega kraljestva pa iz leta 1983. Muzejsko združenje Zvezne republike Nemčije je leta 1984 objavilo prevod etičnega kodeksa Ameriškega združenja muzejev za namen nacionalne razprave.

Kodeks poklicne etike ICOM je bil sprejet novembra 1986 (van Mensch 1989) in od takrat ga je več držav sprejelo in s tem potrdilo nacionalno in mednarodno zavezanost strokovnosti.

Mednarodni muzejski svet (ICOM). Etični kodeks za muzeje ICOM.

Muzeji, ki jih vodi ta okvir mednarodnih etičnih standardov, vse bolj prevzemajo aktivno vlogo pri varovanju pomembnih delov globalne svetovne dediščine: v svojih zbirkah in večstranskih programih sodelovanja, pa tudi onkraj muzejev, zlasti kadar je kulturna dediščina ogrožena – kar se vse pogosteje dogaja zaradi družbenih uporov, oboroženih spopadov in naravnih nesreč.

Cilji Etičnega kodeksa za muzeje ICOM:

- ✓ Postaviti minimalne poklicne standarde in spodbujati prepoznavanje skupne vrednosti.
- ✓ Povezati mednarodno muzejsko skupnost.
- ✓ Razpravljati o različnih temah, povezanih z muzeji, kot so varnost, ravnanje s predmeti, lepo vedenje z obiskovalci, nemoteno vodenje vseh pisarniških del itd.
- ✓ Poudariti usposabljanja.
- ✓ Posodobiti znanja, vrednote in načela, ki so v praksi najboljša za vse strokovnjake.

Glavna etično kontroverzna teza za nadaljnjo razpravo o muzejski etiki:

- ✓ Etični kodeksi ne morejo in ne preprečujejo neetičnega ravnanja.
- ✓ Morala sega zunaj in onkraj etičnih zapovedi.
- ✓ Kako naj bi etični kodeksi obravnavali množico spremenljivk? Gotovo je, da to ni niti izvedljivo niti zaželeno, kar pušča odprta vrata individualnemu ocenjevanju in ukrepanju brez pomoči vedenjskih smernic.
- ✓ Etični kodeks za muzeje ICOM, na primer, povsod uporablja besedo »naj bi«. Beseda »naj bi« pa je daleč od besede »morati«, pri čemer prva vključuje preveč spremenljivk, druga pa se skupaj z besedami »treba je« ali »ni treba« dojema kot izrek. »Naj bi« pomeni »ni treba«. »Naj bi« je preveč nejasna, da bi bila zavezujoča. Ali to pomeni, da je spoštovanje takšnega etičnega kodeksa postalo vprašanje »vzemi ali pusti«, osebnih preferenc ali celo vesti?
- ✓ Muzeji so v zaupniškem odnosu z javnostjo in so odgovorni javnosti za svoj nadaljnji obstoj. Ko je to zaupanje omajano zaradi slabega vedenja, je muzejska etika postavljena pod vprašaj.

- ✓ Prav tako je gotovo, da čeprav se etični kontekst nenehno spreminja in razvija, ni mogoče vsake okoliščine pokriti z etičnimi kodeksi in je tako ravnanje prepuščeno sivi coni morale in individualizacije odziva. Posledično se bo muzejska etika postopno premikala proti preoblikovanju v drugo dimenzijo, nestrukturirano, neregulirano, svobodno dimenzijo vesti.

1.4 RAZVOJ OBČINSTVA

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Sodobni muzeji postajajo vse bolj dostopni, vendar obstaja še vedno nekaj muzejev, ki se soočajo s pomanjkanjem obiskovalcev, predvsem s težavo, kako pritegniti obiskovalce z invalidnostmi. Poleg tega muzeji tudi tekmujejo za pozornost z drugimi kulturnimi ustanovami, kot so kinematografi, knjižnice, koncertne dvorane itd., in drugimi mediji (množični mediji, kot so TV ali družbeni mediji, omrežja itd.). Kaj lahko muzeji storijo, da bodo bolj vidni v družbi? Kako lahko muzeji izboljšajo odnos z družbo, z obiskovalci in predvsem se povežejo z ne-obiskovalci? Kako lahko muzej pridobi nove obiskovalce, predvsem pa, kako lahko postane bolj dostopen in vključujoč? Muzeji se lahko obiskovalcem približajo z raziskovanjem, segmentacijo in ciljanjem ter ustvarjanjem načrtov za razvoj občinstva. Namen predavanja je predstaviti osnovna znanja o razvoju muzejskega občinstva: od razumevanja, kaj ta koncept pomeni, segmentacije muzejskega občinstva, do priprave načrta razvoja muzejskega občinstva, ki prek načrta o dostopnosti vključuje tudi osebe z invalidnostjo.

Namen in cilji:

- Predstavitev koncepta »razvoj občinstva« in razlaga njegovega pomena za muzeje.
- Razumevanje osnovnih vrst občinstva, segmentacije občinstva, preučevanje motivacije občinstva itd.
- Razumevanje osnov načrta za razvoj občinstva.

Diskusija:

- Kaj študente motivira za obisk kulturnih prizorišč (primerjaj kino, koncerte, muzeje itd.) in kaj vpliva na njihovo odločitev?
- Kako bi lahko muzeji izboljšali svoje načrte za razvoj občinstva, da bi privabili več invalidov?
- Naloga: oglejte si nekaj načrtov za razvoj občinstva in izjav o poslanstvu muzejev. Ali so ljudje v središču takšnih organizacij? Ali so v njihovih načrtih omenjeni koncepti, kot sta vključenost in dostopnost? Ali so osebe z invalidnostjo vključene v njihove načrte in poslanstva? Kako bi lahko muzeji to izboljšali?

Seznam literature in virov:

BLACK, Graham. 2005. *The Engaging Museum: Developing Museums for Visitor Involvement*. London, New York: Routledge.

LANG, Caroline, REEVE, John in WOOLLARD, Vicky. 2006. *The responsive museum: working with audiences in the twenty-first century*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd. (2016 New York: Routledge.

SOLIMA, Ludovico. 2017. Museums, accessibility and audience development. V: Mara Cerquetti, ur. *Bridging theories, strategies and practices in valuing cultural heritage*. Macerata: EUM - Edizioni Università di Macerata, str. 225 - 240.

Audience Development Toolkit (Transforming Future Museums: International Museum Academy Greece, British Council): <https://www.britishcouncil.gr/sites/default/files/ima-audience-development-toolkit.pdf>

GAMMON, Ben. *How to Write an Audience Development Plan: A Quick Guide*: <https://museum-id.com/write-audience-development-plan-quick-guide-ben-gammon/>

1.4 PREDLOG POUČEVANJA - RAZVOJ OBČINSTVA

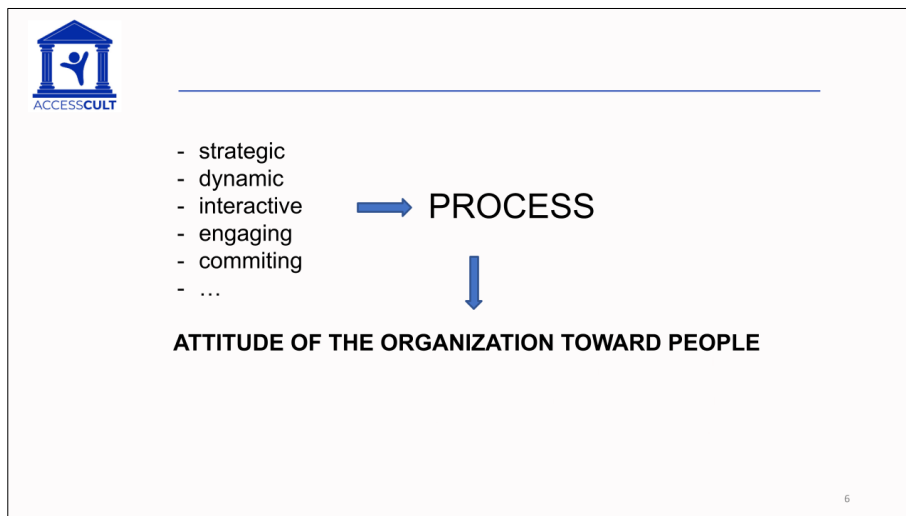
Predstavitev je povzetek naslednjih virov:

- https://www.adesteproject.eu/sites/default/files/resources/attachments/ADESTE_Training_Guidelines_EN.pdf
- <http://engageaudiences.eu/files/2017/04/Guide-PART-I-NC-04-17-031-EN-N.pdf>
- <http://engageaudiences.eu/files/2017/05/StudyonAudienceDevelopment-Easy-to-Read-Summaryv2.pdf>
- <https://www.culturehive.co.uk/wp-content/uploads/2013/04/Audience-Development-Manifesto1.pdf>
- https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/conference-audience_en.pdf
- Predavanje Agate Etmanowicz za Evropsko prestolnico kulture

KAJ JE OBČINSTVO? KAJ JE RAZVOJ OBČINSTVA?

»Razvoj občinstva je strateški in interaktiven proces, s katerim želijo kulturne organizacije približati ljudem umetnost in jo tako narediti širše dostopno. Cilj razvoja občinstva je vključiti posameznike in skupnosti v polno doživljanje, uživanje, sodelovanje in vrednotenje umetnosti. Poudarek pa je na dvosmerni izmenjavi.« Evropska komisija

»Razvoj občinstva vključuje prepoznavanje, angažiranje in ohranjanje občinstva. Je načrtovana in strateška funkcija upravljanja, katere cilj je doseganje organizacijskih ciljev. Namen razvoja občinstva je vplivati na spremembo odnosa, razumevanja in vedenja obstoječega in potencialnega občinstva. Prizadeva si odstraniti ovire, poglobiti odnose z občinstvom in ustvariti večjo vključenost v umetnost.« Umetniški svet Severne Irske

Razvoj občinstva lahko:

- **razširi občinstvo** (privabljanje občinstva z enakim družbeno-demografskim profilom kot trenutno občinstvo);
- **poglobi odnos z občinstvom** (izboljšanje izkušnje trenutnega občinstva);
- **povzroči diverzifikacijo občinstva** (privabljanje ljudi z drugačnim družbeno-demografskim profilom, vključno z ljudmi, ki prej niso imeli stika z umetnostjo).

-> osredotočanje na obiskovalce + privabljanje ne-obiskovalcev -> prihodnje potencialno občinstvo

RAZVOJ OBČINSTVA je **strategija**, ki vpliva in zadeva **celotno ORGANIZACIJO** -> izhaja iz **organizacije** in **njenega poslanstva**:

- KDO SI?
- KDO ŽELIŠ BITI?
- KAJ DELAŠ, ZAKAJ in ZA KOGA?
- PO ČEM IZSTOPAŠ?

Deljenje ciljev, vizije in vrednot (poslanstva) vaše organizacije z ljudmi/občinstvom

»KAKO POSTAVITI OBČINSTVO V SREDIŠČE KULTURNE ORGANIZACIJE?«

1. KDO SI? KOGA ŽELIŠ SREČATI?

Bodite zelo jasni glede svoje organizacijske identitete, kaj vas dela posebnega in za koga želite narediti razliko.

2. URAVNAVANJE PRIORITET: POTREBE OBČINSTVA IN VAŠE LASTNE POTREBE

Kako daleč želite iti, da dosežete cilje svojega občinstva? Ali je cilj skladen z vašimi vrednotami ter z vašo kulturno in umetniško vizijo?

3. OSREDOTOČANJE, POSLUŠANJE IN RAZUMEVANJE

Kaj veste o svojih ciljnih skupinah? Kako bi jih lahko bolje poznali? Na katero skupino se želite najprej osredotočiti?

4. ALI STE SPOSOBNI TO STORITI?

Soočenje z izzivom občinstva morda presega vaše zmožnosti. Ali zmorete sami? Ali ima vaše osebje vse potrebne veščine in znanja? Ali obstaja kakšna kompetenca, ki jo lahko pridobite zunaj organizacije?

5. PREDVIDEVANJE POSLEDIC

Kakšen vpliv bo to imelo na vašo organizacijo kratkoročno/srednjeročno/dolgoročno? Si to lahko privoščite?

SEGMENTACIJA OBČINSTVA

Osredotočanje na občinstvo: starost, spol, izobrazba, invalidnost ...

MOTIVACIJA (zakaj?)

RAZUMEVANJE OBČINSTVA

- Razmišljanje o tem, zakaj se odločajo za uživanje določenih kulturnih dejavnosti (motivacije) in ne o tem, kaj počnejo s kulturnimi vsebinami;
- Poskus razvijanja različnih odnosov glede na različno občinstvo;
- Razumevanje, da lahko vsaka oseba pripada različnemu »občinstvu« in jo lahko zanimajo različni kulturni dogodki ali ustanove.

SEGMENTACIJA OBČINSTVA

TRI VRSTE OBČINSTVA

● OBČINSTVO GLEDE NA NAVADO

Običajno obiskuje kulturne dejavnosti in nima posebnih ovir pri sodelovanju. Prakse izobraževanja občinstva lahko pritegnejo, še posebej, če vedo, da podobni ljudje običajno hodijo v to kulturno ustanovo.

● OBČINSTVO GLEDE NA IZBIRO

Ni navajeno sodelovati zaradi svojega življenjskega sloga, pomanjkanja priložnosti ali finančnih sredstev. Morda nima posebnih socialnih ali kulturnih pomanjkljivosti, vendar v prostem času običajno ne obišče predstav ali koncertov.

● OBČINSTVO GLEDE NA NAKLJUČJE

Do kulturnih dejavnosti je brezbrizno ali celo sovražno iz več razlogov, morda zato, ker se počuti socialno izključeno, premalo kultivirano ali ima resne ovire pri dostopu.

John Falk: **Razumevanje motivacije in učenja muzejskih obiskovalcev** (povzetek)

[https://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/KS/institutioner/museer/Indsatsomraader/Brugerundersogelse/Artikler/John Falk Understanding museum visitors motivations and learning.pdf](https://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/KS/institutioner/museer/Indsatsomraader/Brugerundersogelse/Artikler/John_Falk_Understanding_museum_visitors_motivations_and_learning.pdf)

EXPLORERS: Visitors who are curiosity-driven with a generic interest in the content of the museum. They expect to find something that will grab their attention and fuel their learning.

“I remember thinking I wanted to learn my science basics again, like biology and that stuff. ... I thought [before coming], You’re not going to pick up everything, you know, but you are going to learn some things.”

FACILITATORS: Visitors who are socially motivated. Their visit is focused on primarily enabling the experience and learning of others in their accompanying social group.

“[I came] to give [my] kids a chance to see what early life was like ... it’s a good way to spend time with the family in a non-commercial way. They always learn so much.”

PROFESSIONAL/HOBBYISTS: Visitors who feel a close tie between the museum content and their professional or hobbyist passions. Their visits are typically motivated by a desire to satisfy a specific content-related objective.

“I’m starting to put together a saltwater reef tank, so I have a lot of interest in marine life. I’m hoping to pick up some ideas [here at the aquarium].”

EXPERIENCE SEEKERS: Visitors who are motivated to visit because they perceive the museum as an important destination. Their satisfaction primarily derives from the mere fact of having ‘been there and done that’.

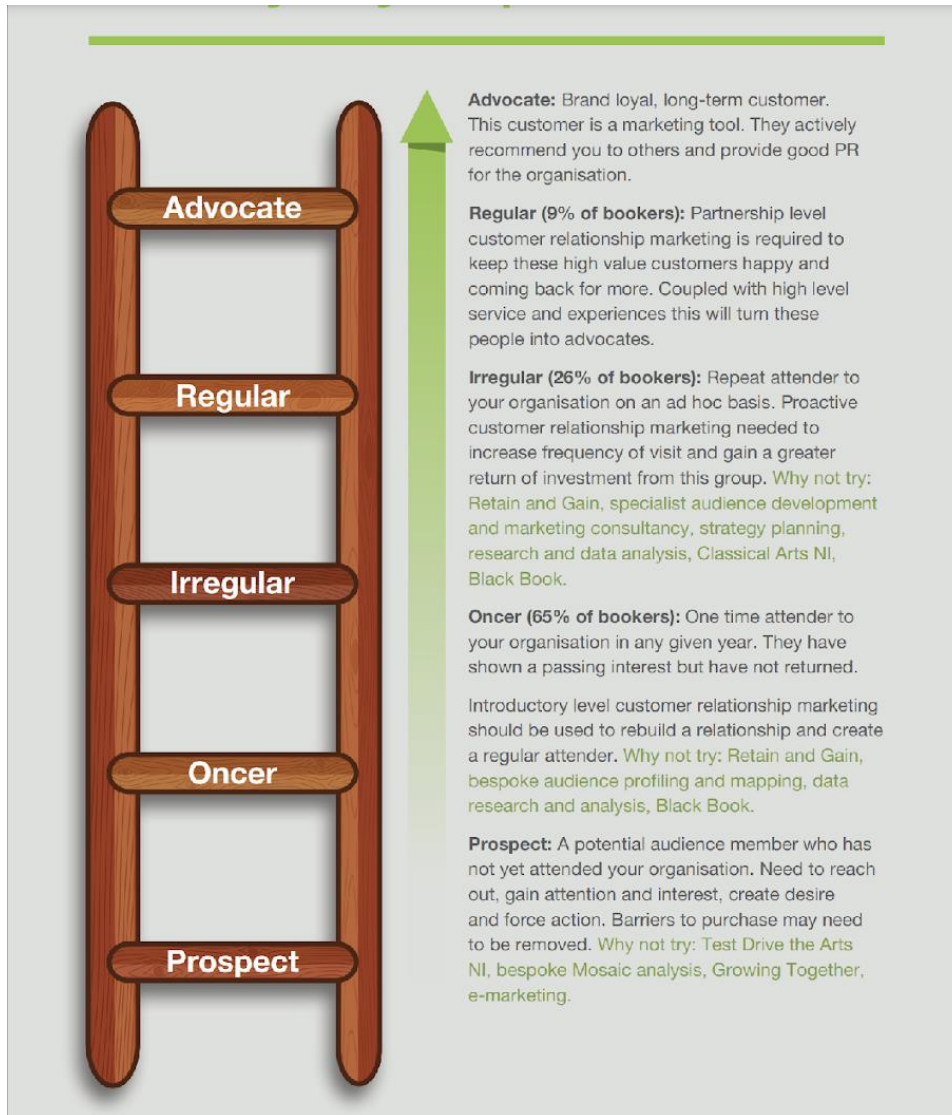
“We were visiting from out-of-town, looking for something fun to do that wouldn’t take all day. This seemed like a good idea; after all, we’re in Los Angeles and someone told us this place just opened up and it’s really neat.”

RECHARGERS: Visitors who are primarily seeking to have a contemplative, spiritual and/or restorative experience. They see the museum as a refuge from the work-a-day world or as a confirmation of their religious beliefs.

“I like art museums. They are so very quiet and relaxing, so different than the noise and clutter of the rest of the city.”

ZVESTOBA OBISKOVALCEV (STRANK)

<https://www.culturehive.co.uk/wp-content/uploads/2013/04/Audience-Development-Manifesto1.pdf>

STRATEŠKI DEJAVNIKI -> KLJUČNI DEJAVNIKI

1. **KRAJ:** Kako lahko spremenite svoje prizorišče, da ustvarite prijetno okolje za različne vrste občinstva? Kako lahko »porušite zidove« in ponudite kulturne dejavnosti v neobičajnih in nekonvencionalnih krajih? Kako lahko dosežete marginalizirane ljudi in vključite ustrezne kulturne dejavnosti v njihovo vsakdanje življenje?
2. **AKTIVNO SODELOVANJE | SOUSTVARJANJE:** Ali ste pripravljeni vključiti občinstvo na bolj interaktiven, namenski in smiseln način? Ali želite občinstvo vključiti v ustvarjalni proces, prispevati k izvedbi konkretnih projektov in ga vključiti v življenje organizacije?
3. **VKLJUČEVANJE TEHNOLOGIJE:** Ali želite vlagati v tehnično opremo, da bi razširili doseg svojih kulturnih dejavnosti drugemu občinstvu, kjerkoli po svetu? Vas zanima uporaba tehnologije za obogatitev kulturne izkušnje (npr. invalidov)?
4. **KREPITEV ZMOGLJIVOSTI:** Ali ste pripravljeni podati formalno in strukturirano pot za usposabljanje svojega osebja na področju razvoja občinstva? Vas zanima sodelovanje pri projektih, katerih cilj je delo na področju razvoja občinstva skupaj z drugimi kulturnimi organizacijami?
5. **ORGANIZACIJSKA SPREMEMBA:** Ali se zavedate posledic prehoda na pristop, ki je bolj osredotočen na občinstvo? Ali ste pripravljeni aktivirati horizontalne odnose med svojimi oddelki, zlasti med oddelki za programiranje, izobraževanje, marketing in digitalnim oddelkom? Ali ste pripravljeni vključiti razvoj občinstva v svoje strateško načrtovanje?
6. **SODELOVANJE IN PARTNERSTVO:** Ali ste kdaj razvili mreže, partnerstva in sodelovanja z lokalnimi potencialnimi deležniki, kot so dobrodelne organizacije, šole, umetniki in druge kulturne ustanove? Se znate povezati z organizacijami, ki so že v stiku s ciljnimi skupinami, ki manjkajo v vaši ustanovi?
7. **PROGRAMIRANJE:** Kako lahko ustvarite svojo kulturno ponudbo, da boste učinkovitejši pri privabljanju občinstva glede na izbiro in občinstva glede na naključje? Kako lahko izpodbijate stereotipe, ki jih imajo nekateri ljudje o obiskovanju dogodkov »visoke« kulture?
8. **UPORABA PODATKOV:** Ali imate ustrezne podatke za podporo in izvajanje svoje strategije za razvoj občinstva? Ali znate kvantitativno in kvalitativno oceniti (evalvirati) vpliv svoje kulturne ponudbe na občinstvo?

NAČRT ZA RAZVOJ OBČINSTVA

Načrt za razvoj občinstva je **jasen, a vendar podroben načrt** za doseganje vrste ciljev, usmerjenih na občinstvo.

Cilji so lahko **socialni, finančni, ustvarjalni in/ali izobraževalni**.

Ukrepi, navedeni v načrtu, lahko združujejo **programiranje, trženje in posredovanje informacij ter izobraževalne dejavnosti**.

Zato je ključnega pomena, da proces oblikovanja in izvajanja načrta vključuje vrsto **ustreznega osebja v celotni organizaciji**.

Načrt za razvoj občinstva **določa kontekst za dejavnosti** (trženje, kampanja, dejavnost, pobuda za ozaveščanje) in daje informacije o načrtu izvajanja.

https://www.adesteproject.eu/sites/default/files/resources/attachments/ADESTE_Training_Guidelines_EN.pdf

Mission	<p>What you want to achieve</p> <p>Agreeing where audiences sit in your mission and strategy - articulating ambitions.</p>
Analysis	<p>What is your potential, what are the limitations?</p> <p>Using evidence to assess your situation, identify audience potential and understand audience barriers and needs.</p>
Strategies	<p>How will you achieve success?</p> <p>Choosing the main approaches likely to meet your aims, capitalise on opportunities and mitigate risks.</p>
Objectives	<p>What will success look like? How will you measure it?</p> <p>Refining ambitions into SMART objectives for chosen strategies</p>
Review	<p>How will you know it's working?</p> <p>Approach for monitoring success, regular review of progress and adaptation of action plans.</p>
Action	<p>What will you do, when?</p> <p>Timetabled, budgeted and resourced range of activities designed to meet objectives.</p>

1.5 MUZEJSKA EVALVACIJA 1.5

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Evalvacija je eden najpomembnejših procesov v muzejskem managementu za ugotavljanje in valorizacijo učinkov muzejskega dela. Muzejska evalvacija meri učinkovitost in kakovost muzejskega dela. Vendar pa veliko muzejev ne vlaga dovolj časa in denarja v proces evalvacije. To pa lahko povzroči slabe izboljšave, ponavljajoče se napake ter izgubo obiskovalcev in naložb. Dobra muzejska evalvacija in implementacija rezultatov lahko izboljša status in vrednost muzeja v družbi. Procese muzejske evalvacije je treba implementirati tudi za izboljšanje dostopnosti in vključenosti.

S pomočjo predavanja bodo študenti razumeli pomen muzejske evalvacije in pridobili osnovna znanja o procesu in tehnikah ocenjevanja.

Namen in cilji:

- Pridobitev osnovnega znanja o evalvaciji.
- Razumevanje, da je evalvacija pomembna za izboljšanje muzeja ali druge kulturne (dediščinske) ustanove.
- Razumevanje ciklov in faz evalvacije ter tehnike ocenjevanja.

Diskusija:

- Primer: Kaj je formativna in sumativna evalvacija? Opišite v praksi.
- Praksa: Naredite načrt ocenjevanja: določite cilje, kazalnike uspešnosti in merila uspešnosti; vzpostavite tehnike ocenjevanja itd.

Seznam literature in virov:

LEVENT, Nina in MUYSKENS PURSLEY, Joan. 2013. Sustainable Museum Access: A Two-way Street. *Disability Studies Quarterly*, Vol. 33 No. 3 (2013): *Double Issue: Museum experience and blindness; general issue*. <https://dsq-sds.org/article/view/3742/3274>

LORD, Barry in LORD, Gail Dexter, ur. 2001. *The Manual of Museum Planning*. Lanham: Altamira Press, Rowman & Littlefield Publishers.

SANDELL, Richard in JANES, Robert R., ur. 2007. *Museum Management and Marketing*. New York: Routledge.

1.5 PREDLOG POUČEVANJA - EVALVACIJA

Evalvacija je orodje za prepoznavanje in vrednotenje učinkov našega dela.

Evalvacija se kot vrsta **uporabne raziskave** nanaša na **zbiranje dokazov za merjenje vrednosti in kakovosti** našega dela.

Kaj lahko ocenjujemo v projektu?

- Kaj se je zgodilo v projektu?
 - Kakšno znanje je bilo pridobljeno?
 - Kako so bili udeleženci vključeni in kako so sodelovali?
 - Kako so bili uporabljeni viri in ali so bili uporabljeni učinkovito?
- itd.

Razmerje med **učinkovitostjo** in **kakovostjo** -> opredelitev **ciljev, kazalnikov uspešnosti, meril uspešnosti** -> učinkovito **načrtovanje** ocenjevanja

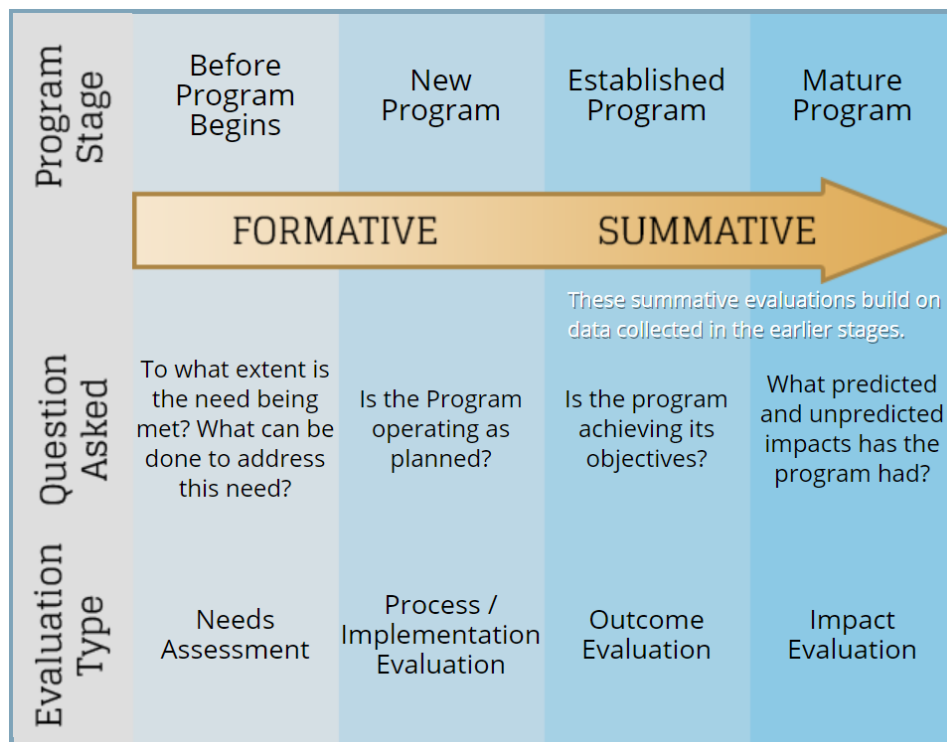
Cikel ocenjevanja

<https://www.europlanet-society.org/outreach/europlanet-evaluation-toolkit/the-evaluation-process/>

Faze evalvacije

<https://meera.snre.umich.edu/evaluation-what-it-and-why-do-it>

Tehnike ocenjevanja

- Vprašalniki
- Intervjuji
- Opazovanje
- **Fokusne skupine**
- Samoevalvacija
- Druge tehnike – bolj zanimive, igrive oblike ocenjevanja (panoji, škatle, barve itd.)

Fokusne skupine nudijo muzejskim pedagogom **prvoosebne pripovedi in zgodbe o izkušnjah obiskovalcev**, ki postanejo **zelo močno orodje za ozaveščanje muzejskih delavcev o različnih vrstah izkušenj obiskovalcev**. (Nina Levent in Joan Muyskens Pursley)

S pomočjo **fokusnih skupin** lahko **muzej vzpostavi trajno vez z družbenim okoljem** -> **recipročen odnos**: omogoča **angažirano družbeno izkušnjo**. (Nina Levent in Joan Muyskens Pursley)

Zakaj ocenjevati?

Prepričati javne in zasebne **financerje** o **upravičenosti** in **namenu/poslanstvu** našega dela.
Evalvacija pomaga **prepoznati** in **analizirati situacijo**, kar vodi do **boljše rešitve** in **sodelovanja**.
Soočanje z izzivi, kot so konfliktne situacije, ustanovi pomaga, da **ponovno razmisli o svojem načinu dela**. (Nina Simon)

2 Pedagoško-psihološki del

2.1 UČENJE V SKUPINAH

Jana Kalin in Barbara Šteh (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Predavanje temelji na ideji, da je za kakovostno skupinsko delo in učenje potrebno zagotoviti, da se člani skupine med seboj spoznajo in vzpostavijo medsebojno zaupanje. Spoznali bomo značilnosti in principe skupinskega dela ter dinamiko razvoja skupine. Vzeli si bomo tudi čas za raziskovanje različnih vlog, ki jih posamezniki prevzamejo v skupinskem okolju.

Glavne teme predavanj bodo značilnosti skupin, osnovni principi skupinskega dela, stopnje razvoja skupine, medosebni učinki interakcij med člani skupine, vloge članov skupine, oblikovanje skupinskih pravil in struktur skupine ter dejavnosti.

Namen in cilji:

Udeleženci:

- prepoznajo pomen medsebojne interakcije v skupini in svojo skupinsko vlogo;
- spoznajo različne vloge, ki jih prevzemajo člani skupine;
- se seznanijo z določujočimi stopnjami razvoja skupine (formiranje, zavzemanje, normiranje, izvedba, informiranje);
- prepoznajo pomen postavljanja skupnih ciljev in pravil za kakovostno delo v skupini.

Diskusija:

- Katere so ključne značilnosti skupin, skupinska dinamika in vloga članov skupine?
- Kakšne so značilnosti različnih stopenj razvoja skupine?
- Kakšna je povezava med potrebami posameznika, skupine in nalog ter vedenjem članov skupine na različnih stopnjah razvoja skupine?
- Zakaj je za uspeh skupine pomembno spodbujati aktivno sodelovanje vsakega člana skupine?

Seznam literature in virov:

Jaques, D. (2000). *Learning in Groups. A handbook for improving group work*. Tretja izdaja, London: Kogan Page. Poglavlja:

- Chapter 1: Theories about group behaviour, str. 1-19.
- Chapter 2: Research into group behaviour, str. 20-36.
- Chapter 6: Structured activities, str. 107-150.

Student learning groups (2006). Center for faculty excellence. University of North Carolina at Chapel Hill. Dostopno na: <https://cfe.unc.edu/wpcontent/uploads/sites/326/2014/08/FYC23.pdf>

2.1 PREDLOG POUČEVANJA - UČENJE V SKUPINAH

ZNAČILNOSTI SKUPINE

POTREBE

SKUPNI CILJI

DRUŽBENA ORGANIZACIJA

Vloge in naloge vodje skupine in ostalih članov skupine

PRAVILA

Koordinacija dejavnosti članov

- Omogočanje skupini, da napreduje proti svojim ciljem;
- Občutek varnosti (temeljni pogoj za delovanje katere koli skupine);
- Člani morajo biti aktivno vključeni v oblikovanje pravil skupine.

DRUŽBENA IDENTITETA

- Zavedanje skupnih ciljev in interesov;
- Prizadevanja, vložena v doseganje ciljev;
- Občutek pripadnosti skupini – občutek »mi«, zaveznitvo.

KOMUNIKACIJA

- Izmenjava informacij;
- Odločanje;
- Reševanje konfliktov in problemov;
- Prizadevanje za zmanjševanje pritiskov v skupini.

SKUPINSKA DINAMIKA

NAMENI DELA V SKUPINI

- Združevanje virov;
- Skupno odločanje;
- Medsebojna pomoč;
- Izmenjava idej;
- Poglobljanje vsebine;
- Razvijanje medosebnih veščin;
- Ustvarjanje nečesa novega.

VELIKOST SKUPINE IN NJENE ZNAČILNOSTI

Število članov	Spreminjanje lastnosti
2 – 6	Potrebna je majhna struktura ali organizacija; vodstvo fluidno.
7 – 12	Začne se struktura in diferenciacija vlog. Interakcija iz oči v oči je manj pogosta.

12 – 25	Struktura in razlikovanje vlog bistvenega pomena. Pojavijo se podskupine. Interakcija iz oči v oči je težavna.
25 – ?	Pozitivno vodenje ključnega pomena za uspeh, oblikovanje podskupin; večja anonimnost. Pojavijo se stereotipi, projekcije in izbira med begom/bojem.

VELIKOST SKUPINE IN KOMUNIKACIJA

Število članov	Aktivni člani, ki razpravljajo
2 – 6	vsi
7 – 10	skoraj vsi
11 – 18	5 – 6 veliko, 3 – 4 občasno
19 – 30	3 – 4 prevladujejo
nad 30	minimalna udeležba

FUNKCIONALNE VLOGE V SKUPINI

- Akcijske vloge: potrebne za izbiro in izvajanje skupinskih nalog.
 - Pobuda, iskanje in širjenje informacij, analiza, usklajevanje, spodbujanje, oblikovanje pravil.
- Druge vloge:
 - Evalvacija, diagnoza, preverjanje privolitve, mediacija, zmanjšanje pritiskov.
 - Pomaga vzdrževati in razvijati skupino.
- Disfunkcionalen način delovanja:
 - Agresivnost, blokiranje, samorazkrivanje, rivalstvo, iskanje simpatij, igranje norca, iskanje priznanja, umik.

NEKATERE OBLIKE SOCIALNE PODPORE SKUPINE

- Čustvena podpora:
 - Pohvala, poslušanje, izkazovanje spoštovanja do drugih, čustvovanje z drugimi.
- Informacije:
 - Usmerjanje, svetovanje, demonstracija izvedbe nalog, razlaga problemov, pristopov.
- Podpora pri opravljanju nalog in pomoč:
 - Pomoč pri delu, ponujanje manjših uslug.
- Pripadnost:
 - Dobrodošel odnos do osebe, podpora celotne skupine, vključenost v skupino.

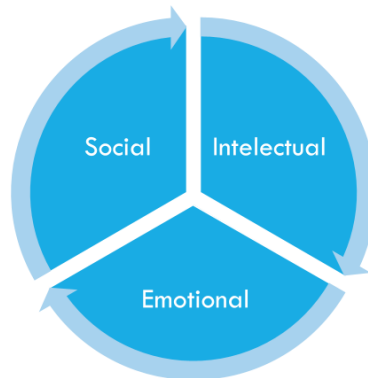
RAZVOJ SKUPINE

- Formiranje (oblikovanje, formiranje);
- Dinamika 'storming' (zavzemanje, konflikt);
- Normiranje (normiranje, struktura);
- Izvedba (izvedba, proizvodnja);
- Razpad skupine (prekinitev, razpad).

RELATIVE INFLUENCE OF INDIVIDUAL, GROUP AND TASK NEEDS ON GROUP MEMBERS' BEHAVIOUR AT DIFFERENT STAGES OF GROUP DEVELOPMENT

Stage of group development	Individual needs	Group needs	Task needs
Forming			
Storming			
Norming			
Performing			

AIMS OF GROUP WORK/LEARNING IN GROUPS

NEKAJ UČNIH CILJEV IN REZULTATOV ZA SKUPINE

Cilji	Povezane naloge/rezultati
1. Razumevanje Pomoč študentom pri utrjevanju in izboljšanju razumevanja predmeta ali discipline.	Razjasnitev konceptov, teorij in postopkov. Razmišljanje o medsebojnih povezavah. Preizkušanje njihovega razumevanja s primeri, ilustracijami.
2. Kritično razmišljanje Pomoč študentom pri razvoju njihove sposobnosti kritičnega in analitičnega razmišljanja.	Pregled dokazov v luči teorij. Učenje, kako »zastaviti« in rešiti probleme ali pristopiti k vprašanjem in težavam. Povečanje njihove sposobnosti za logično sklepanje in formalne argumente.
3. Osebna rast Pomoč študentom, da se razvijejo in dozoriyo kot posamezniki.	Razčiščevanje stališč, artikulacija in prevrednotenje vrednot. Razvijanje samozavesti in samospoštovanja. Razvijanje občutka odgovornosti in predanosti.
4. Komunikacijske sposobnosti Pomoč študentom, da se naučijo učinkovite komunikacije z drugimi.	Izpopolnjevanje veščin poslušanja, spraševanja in razlage. Jasno in prepričljivo predstavljanje in zagovarjanje stališča, podajanje in pridobivanje povratnih informacij.
5. Veščine skupinskega in ekipnega dela Pomoč študentom, da se naučijo sodelovati in delati kot učinkovita skupina ali ekipa.	Določanje, dodeljevanje in spremljanje nalog. Podpora in spodbujanje drugih članov skupine ali ekipe. Iniciativne, usmerjevalne in učne naloge.
6. Samousmerjanje pri učenju Pomoč študentom, da postopoma prevzemajo večjo odgovornost za svoje učenje.	Razjasnitev lastnih ciljev. Upravljanje svojega časa in truda pri študiju ter določanje prednostnih nalog, sprejemanje odgovornost za vrednotenje lastnega dela in napredka kot učečega.
(Foster, Hounsell in Thomson, 1995 V: Jaques, <i>Learning in Groups. A handbook for improving group work</i> , 2000, str. 82)	

NEKAJ METOD SKUPINSKEGA DELA

- Nadzorovana razprava
- Razprava korak za korakom
- Svobodna ali asociativna razprava
- Razprava v krogu
- Brenčeče skupine
- Snežna kepa (Piramide)

- Akvarij razprava
- Crossover skupine (možnost prehajanja med skupinami)
- Koncentrični krogi
- Razprava po postajah
- Podkev
- Delphi metoda

Moč ekipe je vsak član.

Moč vsakega člana je ekipa.

(Phil Jackson)

2.2 MEDOSEBNA KOMUNIKACIJA

Jana Kalin in Barbara Šteh (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Poudarek bo na pomenu kakovostnega podajanja in sprejemanja sporočil za doseganje uspešne medosebne komunikacije. Izhodišče je, da je komunikacija nekaj, česar se učimo, in razvijamo vse življenje in jo je treba nenehno izboljševati in prilagajati udeležencem v dialogu. Spoznali bomo nekaj teoretičnih osnov kakovostnega komuniciranja, prepoznali značilnosti lastnega načina komuniciranja in ozavestili največje ovire pri kakovostnem komuniciranju. Meta-komunikacija ter dajanje, iskanje in prejemanje povratnih informacij so bistvenega pomena pri razvoju komunikacijskih veščin.

Osrednje teme predavanj bodo proces medosebne komunikacije (govorjenje, poslušanje, odzivanje na sporočila, izkrivljanje sporočil); jasnost komunikacije in upoštevanje različnih potreb in lastnosti udeležencev; razvijanje občutljivosti za prepoznavanje sporočil posameznikov.

Namen in cilji:

Udeleženci:

- ozavestijo proces in dejavnike kakovostne medosebne komunikacije;
- ozavestijo značilnosti svojega komuniciranja in največje možne ovire za kakovostno komuniciranje;
- spoznajo pomen nenehnega učenja in prilagajanja komunikacije sogovornikom – udeležencem v dialogu.

Diskusija:

- Kakšne so značilnosti učinkovite medosebne komunikacije?
- Katere ovire za kakovostno komunikacijo opažate v vsakdanjem življenju in pri svojem delu? Kako nastanejo in kako jih lahko premagate?
- Kako lahko izboljšamo kakovost svojih komunikacijskih veščin?

Seznam literature in virov:

Jaques, D. (2000). *Learning in Groups. A handbook for improving group work*. Tretja izdaja, London: Kogan Page. Chapter 4: Communication in groups, str. 61-75.

2.2 PREDLOG POUČEVANJA – MEDOSEBNA KOMUNIKACIJA ZNAČILNOSTI MEDOSEBNE KOMUNIKACIJE

- Vključuje verbalno in neverbalno vedenje.
- Je dinamičen proces.
- Vključuje osebne povratne informacije in interakcijo.
- Skupna dejavnost vseh vpletenih, vsi so zaslužni za njen uspeh.
- Uresničuje se preko vsebine komunikacije in odnos udeležencev.

VAJA V ENOSMERNI KOMUNIKACIJI

Delo v parih.

1. Oseba A – pošiljatelj in oseba B – prejemnik

Oseba A osebi B opiše figuro, ki jo vidi na delovnem listu.

To se naredi brez kakršnega koli preverjanja ali komunikacije s strani osebe B.

2. Oseba B – pošiljatelj in oseba A – prejemnik

Vlogi A in B bosta zamenjani z uporabo druge figure.

Oseba A lahko postavlja vprašanja.

Čas: 7 minut za vsak del vaje.

RAZPRAVA V PARIH

- Katere so bile največje napake pri razumevanju drug drugega?
- Kaj je otežilo komunikacijo? Kaj vam je pomagalo bolje razumeti drug drugega?
- Opišite, kaj je pomembno za učinkovito medosebno komunikacijo.

ZNAČILNOSTI DOBRE KOMUNIKACIJE

- Prenašanje sporočila;
- Poslušanje;
- Odgovarjanje na sporočilo;
- Povratne informacije;
- Meta-komunikacija – komunikacija o komunikaciji.

PRENAŠANJE SPOROČILA

Jasno mi je, kaj nameravam sporočiti.

V določenem času obstaja ustrezna količina informacij (manj je več).

Jasnost in natančnost mojega sporočila.

Razumljiva komunikacija: preprosta, jasna, jedrnata, zanimiva sporočila.

Bistveni deli so poudarjeni.

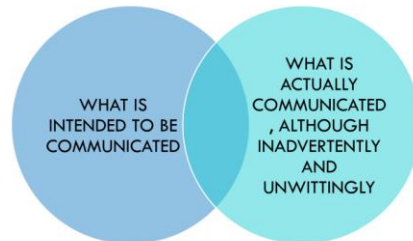
Upošteva se prejemnik sporočila.

Verbalna in neverbalna komunikacija se ujemata.

ZA JASNO RAZLAGO/NAVODILO MORATE

- Razviti eno idejo naenkrat.
- Jo pregledati, ko je relevantna.
- Primerjati in soočiti ideje.
- Uporabiti analogije.
- Ugotoviti, katere ideje je treba še posebej poudariti.

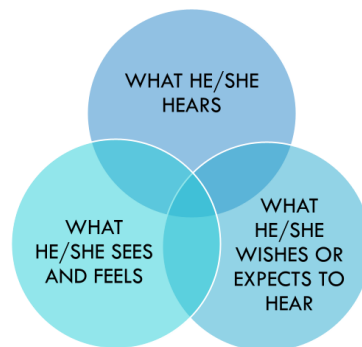
- Uporabiti toliko kanalov kot je treba, za jasnost sporočila.
- Določiti tempo glede na učne sposobnosti druge osebe.
- Kjer je mogoča kakršna koli dvosmerna komunikacija, paziti in spodbujati korektivne povratne informacije z uporabo čim več kanalov.

COMMUNICATOR COMMUNICATES

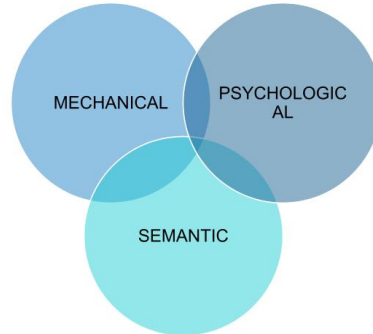
POSLUŠANJE

- Razumevanje pomena sporočila.
- Nerazdeljena pozornost.
- Poslušanje celotnega pogovora in ne osredotočanje na posamezne dele brez konteksta.
- Izogibanje prenagljenim sodbam ali izražanju (ne)strinjanja.
- Poslušanje do konca in šele nato oblikovanje odgovora.

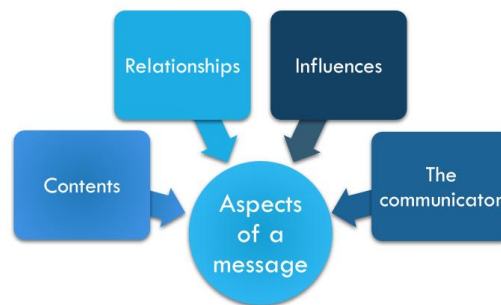

THE LISTENER INTERPRETS

TYPES OF NOISES IN COMMUNICATION

ASPECTS OF A MESSAGE

ODZIV NA SPOROČILA

- Z razumevanjem in ne z obsojanjem.
- Konkretno in ne na splošno.
- Parafraziranje: »Če sem prav razumel/-a, si ...«

META-KOMUNIKACIJA

- Komunikacija o komunikaciji.
- Refleksija.

2.3 RAVNANJE Z RAZNOLIKOSTJO IN IZKUSTVENO UČENJE

Jana Kalin in Barbara Šteh (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Namen predavanja je ozavestiti prepričanja, stališča in stereotipe o sebi, drugih in svetu. Spraševali se bomo, kako se bolj konstruktivno soočiti z razlikami med nami in kako ravnati s skupinami zelo različnih posameznikov. Izkusveno učenje bo naše temeljno izhodišče. Izkusveno učenje skuša združiti zaznavne, kognitivne, čustvene, praktične in etične razsežnosti učenja ter posameznikom omogočiti celovit osebnostni in poklicni razvoj.

Obravnavali bomo značilnosti in faze izkusvenega učenja ter osvetlili vlogo refleksije v procesu izkusvenega učenja.

Osrednji in glavni poudarek predavanja bo na značilnostih stališč, stereotipov in predsodkov, prepoznavanju in soočanju z različnostjo; značilnosti in faze izkusvenega učenja; izkusveno učenje v simulirani realnosti in v realnem svetu (razločevanje glede na avtentičnost okoliščin).

Namen in cilji:

Udeleženci

- razvijajo zavest o medsebojni različnosti in o pomenu spoštovanja različnosti;
- spoznavajo značilnosti in faze izkusvenega učenja;
- razvijajo razumevanje pomena posameznih faz izkusvenega učenja, da bi to bilo učinkovito;
- spoznavajo vlogo in pomen izkusvenega učenja, da bi dosegli kakovost učnega procesa.

Diskusija:

- Kako se soočamo z različnostjo v lastnem okolju in na delovnem mestu?
- Kako ustvarjamo vključujočo kulturo v svojem okolju in na delovnem mestu?
- Kakšna je vrednost izkusvenega učenja v izobraževalnem delu?

Seznam literature in virov:

Kolb, D. A. (2015). *Experiential Learning, Experience as the Source of Learning and Development*, druga izdaja. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education. Poglavlja:

- Introduction, str. xvi-xxv.
- Chapter 2: The process of Experiential Learning, str. 31-64.

Korthagen, F. A. J. (2017). Inconvenient truths about teacher learning: towards professional development 3.0. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 23(4), str. 387-405. Dostopno na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13540602.2016.1211523?needAccess=true>

Marx, D., & Ko, S. J. (2019). *Stereotypes and Prejudice*. Oxford University Press USA. Dostopno na: <https://www.researchgate.net/publication/331998922>

Šarić, M., & Šteh, B. (2017). Critical Reflection in the Professional Development of Teachers: Challenges and Possibilities. *CEPS Journal*, 7(3), str. 67-85. Dostopno na: <https://www.cepsj.si/index.php/cepsj/article/view/288/173>

Šarić, M., & Šteh, B. (2019). Implementing Reflective Practice to Improve Our Participation in the Community. V K. Skubic Ermenc & B. Mikulec (ur.). *Building Inclusive Communities through Education and Learning*. Newcastle, UK: Cambridge Scholars Publishing, str. 117–133.

Govor nigerijske pisateljice Chimamande Ngozi Adichie o predsodkih in stereotipih:
https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story

2.3 PREDLOG POUČEVANJA - RAVNANJE Z RAZNOLIKOSTJO IN IZKUSTVENO UČENJE SREČANJE IN SODELOVANJE Z RAZLIČNIMI POSAMEZNIKI

1. Individualna refleksija:

Pomislite na eno nedavno izkušnjo srečanja/interakcije z osebo, ki je bila zelo drugačna od vas, in odgovorite na naslednja vprašanja:

- Kako sem se počutil zaradi te osebe?
- O čem sem razmišljal?
- Kako sem odreagirjal?
- Kaj sem želel doseči?
- Je naše srečanje/sodelovanje potekalo po mojih pričakovanjih?

2. Razprava v parih:

- Delite svoje izkušnje.
- Skupaj ocenite, ali so bile te izkušnje pozitivne ali negativne.
- Poskusite ugotoviti, kaj je bilo ključno za vaše zadovoljstvo/nezadovoljstvo po srečanju; ali vam je srečanje pustilo prijeten/neprijeten občutek?

3. Poročanje v skupini:

- O ključnih dejavnikih (ne)zadovoljstva.

KAJ SE LAHKO NAUČIMO IZ TEH IZKUŠENJ?

1. Kaj nam omogoča uspešno sodelovanje, interakcijo z različnimi posamezniki?
2. Kaj nas omejuje, povzroča nezadovoljstvo?

POGLOBLJANJE NAŠE REFLEKSIJE

Ste se vprašali, kaj se dogaja z osebo, s katero ste komunicirali?

- Kako se je ta oseba odzvala?
- O čem je razmišljala?
- Kako se je počutila?
- KAJ JE POTREBOVALA? Česa si je želela?

POMEN RAZUMEVANJA, DA SMO RAZLIČNI

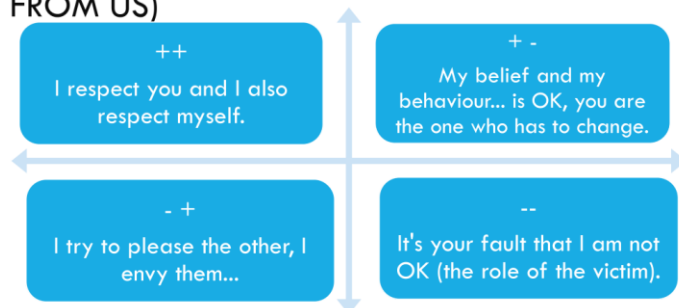
Zakaj smo tako različni?

Imamo različne izkušnje, živimo in se oblikujemo v različnih družbenih, kulturnih kontekstih ...

... nezavedni del te kulturne ledene gore pogosto vodi v medosebne konflikte.

Bolj, kot se bomo zavedali lastnih predsodkov do vedenj, prepričanj ..., ki nam niso domača, lažje se bomo konstruktivno odzvali!

DIFFERENT POSITIONS IN RELATION TO "THE OTHER," (AN INDIVIDUAL WHO IS VERY DIFFERENT FROM US)

POMEN SPOŠTOVANJA DRUG DRUGEGA

Kako naj reagiramo, ko se srečamo z različnimi posamezniki?

- Ne oblikujemo prenapljenih sodb o drugih.
- Odmaknimo se od miselnosti »jaz vem najbolje ...«.
- Bodimo empatični (poskušajmo razumeti in občutiti svet z drugačno perspektivo, pri tem pa ločiti med sabo in drugo osebo).
- Odgovarjajmo s spoštovanjem.
- Jasno izražajmo svoje potrebe, želje in občutke ter spoštujmo potrebe, želje in občutke drugih.
- Zavedajmo se, kaj imamo skupnega.
- Sprašujmo se, kako lahko pomagamo drugim.
- Bodimo pristni.
- ...

KAJ JE IZKUSTVENO UČENJE?

»Učenje, pri katerem je **učeči neposredno v stiku z realnostjo, ki jo preučuje**. Je drugačna pozicija od učečega, ki bere, posluša, govori, ali piše o teh realnostih, vendar nikoli ne pride v neposredni v stik z njimi kot del učnega procesa.« (Keeton in Tate, 1978 v Kolb, 2015, str. xviii)

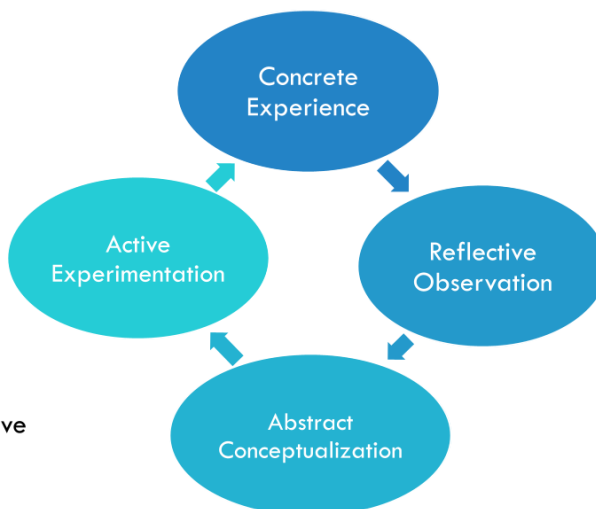
IZKUSTVENO UČENJE

... lahko razumemo kot **most** med osebno izkušnjo ter abstraktnim in specialističnim znanjem. Pri izkustvenem učenju skušamo povezati **zaznavno, kognitivno, čustveno, praktično in etično razsežnost učenja**, kar posamezniku omogoča doseganje **celovite osebne in poklicne rasti**.

EXPERIENTIAL LEARNING:

... can be understood as a bridge between personal experience and abstract and specialist knowledge.

In experiential learning, we try to connect the perceptual, cognitive, emotional, practical and ethical dimensions of learning, which enables the individual to achieve comprehensive personal and professional growth.

MOČNO IZKUŠNJO JE LAHKO DOSEČI ...

- **V SIMULIRANI RESNIČNOSTI:** ... simulacije in igranje vlog, družabne igre, igre s pravili, gibanje telesa, vizualizacije, strukturirane vaje ...

- **V RESNIČNEM SVETU:** ... akademsko storitveno učenje – kontekstualizirane učne izkušnje, ki temeljijo na pristnih situacijah v resničnem svetu v skupnostih; strokovna praksa; prostovoljno delo; izkustveno učenje na podlagi spoznavanja kulturne dediščine in umetniškega (po)ustvarjanja ...

3 Sodelovanje oseb z invalidnostjo v diskurzih kulturne dediščine

3.1 UVOD V DRUŽBENOKULTURNI KONTEKST INVALIDNOSTI IN KULTURNE DEDIŠČINE

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Predavanje bo predstavilo invalidnost v povezavi z vprašanji identitete v družbenokulturnem (družbenopolitičnem) kontekstu.

V prvem delu predavanja bomo razložili, kako je naše telo vključeno v identifikacijske procese in predstavili družbeno kategorijo invalidnosti kot spremenljivo, fleksibilno, odnosno identiteto. Nadalje bomo razpravljali o invalidnosti kot identiteti v sorodnih konceptih, kot so večplastne identitete, sestavljene identitete in intersekcionalnost, ter poskušali razumeti osnove diskriminacije in vključenosti.

Drugi del bo govoril o invalidnosti v družbenem, kulturnem kontekstu. Prikazali bomo ambivalenten odnos do oseb z invalidnostjo v lokalnih mitologijah in zgodovinah ter pogledali razvoj ideje »Nič o nas brez nas«. Ogleдали si bomo deklaracije in zakonodaje, ki se ukvarjajo z dostopnostjo do kulturne dediščine osebam z invalidnostjo (Splošna deklaracija človekovih pravic, Konvencija ZN o pravicah invalidov, Strategija EU za pravice oseb z invalidnostjo, Evropski akt o dostopnosti). Ogleдали si bomo tudi, kako so te direktive in strategije vplivale na lokalno zakonodajo o dostopnosti do kulturne dediščine osebam z invalidnostjo.

Zadnji del bo posvečen dostopnosti in inkluziji. Razložili bomo dva glavna modela, ki pojasnjujeta invalidnost: medicinski in družbeni model. V nadaljevanju pa si bomo ogledali, kako je družbeni model uvedel dostopnost in vključenost v kontekst kulturne dediščine (fizična in družbena dostopnost), ki vodita do konceptov sodelovanja in participacije.

Namen in cilji:

- Razumevanje invalidnosti v družbenokulturnem, političnem in zgodovinskem kontekstu.

Diskusija:

- Opišite, kakšna je vaša identiteta?
- Kako je vaše telo povezano z identiteto? (Vaja: Pomislite na vstop v avtobus/neznano mesto – kaj najprej opazite pri ljudeh in kako to razmišljanje vpliva na vašo odločitev, kje se usesti ali kaj početi?)
- Kateri stereotipi, predsodki itd. se nanašajo na invalidnost? Kako jih premagati?
- Ali poznate kakšen mit, legendo, zgodbo, roman v lokalnem/nacionalnem jeziku, ki opisuje ljudi s posebnimi potrebami (slepega junaka/junakinjo, invalida/moško/žensko, osebo z *nevrodiveziteteto*)? Kakšna je njena/njegova funkcija v zgodbi in v odnosu do družbe?
- Ali veste, kako se je v vaši državi začelo gibanje za emancipacijo oseb z invalidnostjo?
- Kakšno zakonodajo je vaša država sprejela za dostopnost do kulturne dediščine osebam z invalidnostjo?
- Ali poznate kakšne primere vključevanja oseb z invalidnostjo in njihove zgodovine v lokalni muzej ali drugo kulturno dediščino?

Seznam literature in virov:

Shakespeare, Tom. 2017. *Disability: The Basics*. London, New York: Routledge.

Shakespeare, Tom. 2006. *Disability Rights and Wrongs*. London, New York: Routledge.

Barnes, Colin, Mercer, Geoffrey in Shakespeare, Tom. 2005. *Exploring disability: a sociological introduction*. Cambridge, Maldon: Polity Press.

<https://farmerofthoughts.co.uk/>

RE-THINKING DISABILITY REPRESENTATION IN MUSEUMS AND GALLERIES (Museum Studies, University of Leicester) <https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/rethinking-disability-representation>

UN convention on the Rights of People with Disabilities (CRPD)
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

Access to cultural life for People with Disabilities (Briefing)
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644200/EPRS_BRI\(2019\)644200_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644200/EPRS_BRI(2019)644200_EN.pdf)

European Accessibility Act <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1202>

Union of Equality: Strategy for the Rights of People with Disabilities
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>

Kimberlé Crenshaw: What is Intersectionality? <https://youtu.be/ViDtnfQ9FHc>

What is intersectionality? <https://youtu.be/O1isIM0ytKE>

Intersectionality and disability <https://youtu.be/EgwNzPOYWF8>

Hyphenated identity – NE-KDO (Iulia Molina) https://youtu.be/aUOMOk_fziM

INCLUSIVE SCHOOLS (Koncept inkluzije – vključevanja; poglejte podobo in razmislite o inkluzivnem muzeju.)

<https://lepole.education/en/pedagogical-culture/63-the-inclusive-school.html?start=1>

3.1 PREDLOG POUČEVANJA - UVOD V INVALIDNOST V DRUŽBENOKULTURNEM KONTEKSTU IN KULTURNI DEDIŠČINI

INVALIDNOST IN IDENTITETA

KAKŠNA JE NAŠA IDENTITETA?

KDO SEM JAZ? KAKO SE PREDSTAVIM DRUGIM?

Ime, priimek, družinski odnosi, zakonski stan, poklic, narodnost ...

-> Sprememba skozi časovni in prostorski kontekst → SPREMENLJIVA IDENTITETA

(Primer: nacionalna/regionalna/lokalna identiteta)

VEČ IDENTITET → metafora vrat: v specifičnih kontekstih ena identiteta bolj vidna, pomembnejša

VEČ identitet hkrati! → SESTAVLJENE IDENTITETE, INKLUZIVNE IDENTITETE

NE-KDO (Iulia Molina) https://youtu.be/aUOMOk_fziM

Naše identitete lahko trčijo, se križajo → INTERSEKCIONALNOST: Pomembno, ko govorimo o diskriminaciji: različne družbene kategorije (kot so spol, rasa, spolna usmerjenost, invalidnost/abilizem, starost ...) se križajo in ustvarjajo nekaj novega, kar ima za posledico novo obliko diskriminacije

Kimberlé Crenshaw: What is Intersectionality? <https://youtu.be/ViDtnfQ9FHc>

Intersectionality and disability <https://youtu.be/EgwNzPOYWF8>

Pomembno, ko delamo v muzejih, galerijah itd.:

1. Govorimo o »jasnih, preprostih« kategorijah, vendar imajo ljudje morda več hendikepov/invalidnosti.

2. Oseba z invalidnostjo ni samo oseba z invalidnostjo, ampak tudi nekaj drugega.

Kaj najprej opazimo pri ljudeh, ko vstopimo v avtobus?

Oblačila, lase, oči, izraze obraza, ten kože ... spol, raso, starost, invalidnost/telesne značilnosti ... ->

TELO! -> V odnos z drugimi/družbo vstopamo s svojim telesom

Telo je lahko problematična kategorija: »kot smo rojeni«, »naravni« → držimo se različnih družbenih kategorij, pogledov -> telo ni nikoli nevtralno!

(npr. sprememba dojemanja ideal/-ov lepote skozi čas in med kulturami)

Identiteta se nikoli ne nanaša samo na NAS, ampak tudi na DRUGE -> ODNOSNI, RECIPROČNI

KONCEPT -> tako je tudi z invalidnostjo -> ABILIZEM

INVALIDNOST, IDENTITETA IN ZGODOVINA

Kako je bila invalidnost dojeta preko zgodovino?

Miti, legende, zgodbe ... AMBIVALENCA: nekje vmes -> pomilovanje, strah, včasih fascinacija, včasih gnus, včasih izključevanje, včasih vključevanje ...

Kapitalizem -> delujoče telo -> disciplina, norma

Prizadeto telo je telo, ki ga je treba spremeniti, normalizirati, medikalizirati in rehabilitirati ->

MEDICINSKI DISKURZ

Invalidnost veliko bolj kontekstualna: kdaj in kje se počutimo sposobni/nesposobni?

Katere ovire moramo premagati in jih je treba odstraniti v družbi, v katero so vsi vključeni? ->

DRUŽBENI DISKURZ + RECIPROČNOST (vsakdo potrebuje podporo v nekem življenjskem obdobju)

Emancipacijska gibanja v 60. letih (20. stoletja): feministično gibanje, gibanje za neodvisnost in

dekolonizacijo -> emancipacijsko gibanje oseb z invalidnostjo v ZDA -> v Sloveniji šele v 90. letih 20.

stoletja -> Ali veste, kdaj se je pri vas začelo emancipacijsko gibanje oseb z invalidnostjo? Od teles, ki jih je treba medikalizirati, do POLITIČNIH TELES-> zahtevajo ENAKE PRAVICE in MOŽNOSTI »NIČ O NAS BREZ NAS« (*Nihil de nobis, sine nobis*)

Iz Wikipedije: Rek izvira iz srednjeevropskih političnih tradicij. To je bil politični moto, ki je pomagal vzpostaviti – in, v ohlapnem prevodu iz latinščine, dal ime za – poljsko ustavno zakonodajo iz leta 1505, *Nihil novi*, ki je najprej prenesla oblast upravljanja iz monarha na parlament, pozneje pa postala sinonim za demokratične norme. /.../ Izraz se je v invalidskem aktivizmu začel uporabljati v 90. letih 20. stoletja. James Charlton pripoveduje, da je za izraz prvič slišal v pogovorih južnoafriških invalidskih aktivistov Michaela Masutha in Williama Rowlanda, ki sta slišala to besedno zvezo s strani neimenovanega vzhodnoevropskega aktivista na mednarodni konferenci o pravicah oseb z invalidnostjo.

INVALIDNOST, POLITIKA IN PRAVICA DO SODELOVANJA V KULTURNEM ŽIVLJENJU

SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC

<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

27. člen

Vsakdo ima pravico prosto sodelovati v kulturnem življenju skupnosti, uživati umetnost ter biti udeležen pri znanstvenem napredku in njegovih koristih.

KONVENCIJA ZN O PRAVICAH INVALIDOV

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

Sprejeta leta 2006, več kot 160 podpisov in ratifikacij/pristopov

30. člen – Sodelovanje v kulturnem življenju, rekreaciji, prostočasnih dejavnostih in športu

- Države pogodbenice priznavajo invalidom **pravico do sodelovanja v kulturnem življenju enako kot drugim** in sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotavljajo **dostop do:**
 - kulturnega gradiva v dostopnih oblikah;**
 - televizijskih programov, filmov, gledaliških predstav in drugih kulturnih dejavnosti v dostopnih oblikah;**
 - krajev, v katerih potekajo kulturne prireditve ali storitve, kot so gledališča, muzeji, kinematografi, knjižnice in turistične storitve, in po možnosti dostop do spomenikov in kulturnih spomenikov in krajev državnega pomena.**
- Države pogodbenice sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom **omogočajo, da razvijajo in uporabljajo ustvarjalne, umetniške in intelektualne sposobnosti**, ne samo v lastno korist, ampak tudi za obogatitev družbe.
- Države pogodbenice skladno z mednarodnim pravom sprejmejo vse ustrezne ukrepe, s katerimi preprečujejo, da bi **zakoni o varstvu intelektualne lastnine nerazumno ali diskriminacijsko ovirali dostop invalidov do kulturnega gradiva.**
- Invalidi imajo enako kot drugi **pravico, da se prizna in podpre njihova lastna kulturna in jezikovna identiteta, tudi znakovni jezik in kultura gluhih.**
- Države pogodbenice sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom enako kot drugim omogočajo sodelovanje pri rekreacijskih, prostočasnih in športnih dejavnostih:
 - za spodbujanje in uveljavljanje najširšega mogočega sodelovanja invalidov v športnih dejavnostih na vseh ravneh;
 - za zagotovitev možnosti, da invalidi organizirajo, razvijajo in sodelujejo pri športnih in rekreacijskih dejavnostih za invalide in jim v ta namen enako kot drugim omogočajo ustrezno izobraževanje, vadbo in sredstva;
 - da jim omogočajo **dostop** do krajev, na katerih potekajo športne, rekreacijske in **turistične dejavnosti**;
 - da zagotavljajo invalidnim otrokom enako kot drugim sodelovanje pri igri, rekreaciji in prostočasnih in športnih dejavnostih, vključno z dejavnostmi v šolskem sistemu;
 - da zagotavljajo invalidom **dostop do storitev tistih, ki organizirajo rekreacijske, turistične, prostočasne in športne dejavnosti.**

Evropska unija

Disability Intergroup (delovna skupina za vprašanja invalidnosti): spodbujanje pravic oseb z invalidnostjo, vključno s pravico do kulture.

- 2017 sta Evropski parlament in Svet Evropske unije sprejela **Direktivo (EU) 2017/1564**, ki

obravnava spreminjanje in uporabo določenih del in drugih predmetov, zaščiteneh z avtorsko pravico, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja.

- Oktober 2018 -> ratifikacija **Marakeške pogodbe**, ki jo upravlja Svetovna organizacija za intelektualno lastnino -> za lažji dostop do objavljenih del za slepe, slabovidne ali druge osebe z motnjami branja.
- **STRATEGIJA ZA INVALIDE (Unija enakosti: Strategija o pravicah invalidov za obdobje 2021–2030)**: invalidom izboljšati dostopnost do kulturnih organizacij, dejavnosti, dogodkov, prizorišč, blaga in storitev, vključno z avdiovizualnimi storitvami, njihovo participacija na takšnih dogodkih ter možnosti izjem pri rabi avtorskih pravic.
- **EVROPSKI AKT O DOSTOPNOSTI**: Direktiva EU, sprejeta marca 2019, določa pravila o izdelkih in storitvah, dostopnih osebam s posebnimi potrebami in funkcionalnimi omejitvami, vključno z elektronskimi napravami, spletnimi mesti in avdiovizualnimi medijskimi storitvami. Obravnava dostop do avdiovizualnih medijskih storitev, kot je televizijsko oddajanje in sorodna potrošniška oprema, TV oprema, povezana z digitalnimi televizijskimi storitvami, e-knjige in e-trgovina (pomembna za nakup vstopnic za kulturne dogodke).

Nacionalna zakonodaja ...

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI); posebni zakoni, ki krepijo različne skupine invalidov, predvsem pravico do uporabe lastnega jezika (znakovni jezik)...

Pravica do uporabe znakovnega jezika in jezika gluhoslepih je bila vpisana v **Ustavo Republike Slovenije** (4. junij 2021)

62.a člen

(znakovni jezik in jezik gluhoslepih)

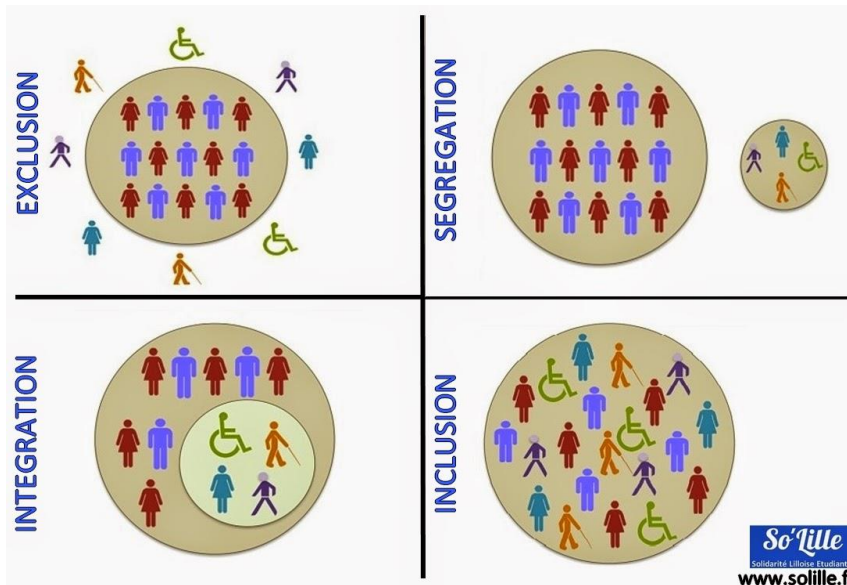
Zagotovljena sta svobodna uporaba in razvoj slovenskega znakovnega jezika. Na območjih občin, kjer sta uradna jezika tudi italijanščina ali madžarščina, je zagotovljena svobodna uporaba italijanskega in madžarskega znakovnega jezika. Uporabo teh jezikov in položaj njihovih uporabnikov ureja zakon. Svobodno uporabo in razvoj jezika gluhoslepih ureja zakon.

DOSTOPNOST:

- **Fizična dostopnost**, ki določa dostopnost do grajenega okolja, kot so klančine, dvigala, talne oznake, različne barvne ikone, ki ljudem z Alzheimerjevo boleznijo pomagajo pri orientaciji v prostoru, enostavno berljivi formati besedil itd.
- **Digitalna ali virtualna dostopnost**, ki definira dostopnost spletnih okolij: Smernice za dostopnost spletnih vsebin (**Web Content Accessibility Guidelines**).
- **Družbenokulturna dostopnost**, ki zagotavlja **enake možnosti sodelovanja pri ustvarjanju kulturnih/umetniških praks in varno okolje za izražanje kulturnih identitet**. Velikokrat so ljudje iz ranljivih, deprivilegiranih, marginalnih ipd. skupin izključeni iz ustvarjanja kulturnih vsebin. Njihovi pogledi, identiteta, zgodovina, kultura itd. niso enako zastopani (ali pa jih zastopajo, predstavljajo drugi) ali pa njihove kulturne prakse niso upošteevane v smislu strokovnosti. Pomembno je, da prostor družbenega diskurza (prostor družbenokulturnega ustvarjanja) naredimo dostopen in k sodelovanju povabimo vsakogar.

Družbenokulturna dostopnost gre z roko v roki z **inkluzijo** in **participacijo**:

- Z **inkluzijo** mislim na **enake možnosti obiskovanja kulturnih dogodkov, pridobivanja kulturnih izkušenj** in samo-izražanja preko kulturnih praks.
- In s **participacijo**, ne mislim le na možnost biti prisoten, obiska kulturnega dogodka, temveč imeti možnosti **soustvarjati, sodelovati in sooblikovati kulturne vsebine**.

3.2 JEZIK, KI POSTAVLJA LJUDI NA PRVO MESTO

Sofia Mastrokoukou (Inštitut za gluhe in Univerza v Torinu)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Predavanje bo obsegalo predstavitev jezika, ki izpostavlja osebo in ne identiteto osebe z invalidnostjo ter njegovo povezavo z vprašanji pravic in dostojanstva oseb z invalidnostjo.

V prvem delu predavanja bomo razložili izvor tega izraza, ki je izšel iz invalidskega gibanja v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Poleg tega bo poudarek na dejstvu, da se je v tem obdobju na jezik začelo gledati kot na orodje za spremembe. Orodje, ki lahko vpliva na razmišljanje ljudi in lahko prispeva k družbeni enakosti.

Drugi del bo namenjen primerom ustreznih izrazov, ki jih je treba uporabiti pri označevanju oseb z invalidnostjo in pojmovanju invalidskega bontona. Predstavljena bo vrsta primerov in vaj z razlogom boljšega razumevanja ustrežnejših izrazov, ki bi jih morali uporabiti v interakcijah z osebami s posebnimi potrebami.

Namen in cilji:

- Spodbuditi zavedanje, da invalidnost ne predstavlja osebe.

Diskusija:

- Opišite razliko med diagnozo in identiteto.
- Opišite, kaj je jezik, ki ljudi postavlja na prvo mesto. Ali poznate kakšen primer takšnega jezika?
- Kateri način je ustrezen, ko ga predstavite osebi s posebnimi potrebami?
- Opišite, kaj je bonton odnosov do oseb z invalidnostjo.

Seznam literature in virov:

Titchkosky, T. (2001). Disability: A rose by any other name? "People-First" language in canadian society. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 38(2), 125-140.

Dunn, D. S., & Andrews, E. E. (2015). Person-first and identity-first language: Developing psychologists' cultural competence using disability language. *American Psychologist*, 70(3), 255.

Folkins, J. (1992). *Resource on Person-First Language*. Pridobljeno s: www.asha.org/publications/journals/submissions/person_first.htm

Harpur, P. (2012). From disability to ability: Changing the phrasing of the debate. *Disability & Society*, 27 (3), 325-337.

Large, M. & Ryan, C. (2012). Sanism, stigma, and the belief in dangerousness. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 46 (11), 1099-1103.

Sangster, Y. (2013). *People First Language: Dignity, not Semantics*. Pridobljeno s: http://www.mindlink.org/people_first_language.html

Snow, K. (2006). *A Few Words about People First Language*. Pridobljeno s: <http://www.disabilityisnatural.com/images/PDF/pf109.pdf>.

How to live a life with a person first perspective | Arielle Zellis | TEDxYeshivaUniversity:
<https://www.youtube.com/watch?v=QyDMr6YU53s>

People-first language: <https://www.youtube.com/watch?v=oOtrUuP48PE>

Kvizi, ki so vam lahko v pomoč:

- People first language flash cards: <https://quizlet.com/188068898/person-first-language-flash-cards/>
- 20-question quiz to determine your disability literacy:
<https://longmoreinstitute.sfsu.edu/answers-20-question-quiz-determine-your-disability-literacy>

3.2 PREDLOG POUČEVANJA - JEZIK LJUDI NA PRVEM MESTU: KDO JE TA OSEBA?

K VKLJUČUJEČEMU SVETU: VIZIJA ACCESSCULT

»Vključujoč svet« pomeni, da vsi posamezniki – z in brez invalidnosti – živijo, se učijo, delajo, igrajo in sodelujejo skupaj v vseh življenjskih situacijah.

JEZIK IMA MOČ: INVALIDNOST NI ČLOVEK

- Besede lahko izrazijo vrednost in spoštovanje, lahko pa tudi razvrednotijo, izolirajo in zatirajo ljudi.
- Jezik, ki postavlja osebe na prvo mesto, zadeva dostojanstvo in pravice.
- O invalidnosti osebe je pomembno govoriti le, če je ta pomembna za pogovor ali situacijo.
- Ljudje smo večdimenzionalna bitja z upi, sanjami in cilji. Vprašaj se:
Kdo je ta oseba?

PRVI JEZIK LJUDI

- Jezik ljudi na prvem mestu poudarja **individualnost, enakost in dostojanstvo** oseb z invalidnostjo.
- Namesto da ljudi opredeljuje z njihovo invalidnostjo, jezik, ki postavlja ljudi na prvo mesto, izraža spoštovanje s poudarjanjem dejstva, da so osebe z invalidnostjo najprej, in predvsem prav to – ljudje.

Izvori: Jezik, ki postavlja osebo na prvo mesto, je nastal zaradi invalidskega gibanja v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Gibanje se je osredotočalo na spreminjanje družbe, da bi osebe z invalidnostjo lahko uveljavljale svoje človekove pravice kot polnopravni državljani in državljanke. Na jezik so gledali kot na orodje za spremembe. Jezik lahko vpliva na to, kako ljudje razmišljajo, in prispeva k družbeni enakosti.

DIAGNOZA ni enaka IDENTITETI

Invalidnost **ne opredeljuje** osebe. **Imeti** pomeni posedovati, medtem ko **biti** pomeni identiteto. Manj stigmatizirajoče je uporabljati imeti kot biti. Opišite, kaj oseba ima, ne pa, kdo je. Npr.: Namesto da bi rekli: »Je shizofrenik.« Recite: »Ima shizofrenijo.«

Koristno je razmišljati in govoriti v smislu potreb namesto problemov. Npr. »Osebe s posebnimi potrebami na področju duševnega zdravja.«

IZOGIBAJTE SE UČINKU OTROKA

Invalidi so največja manjšinska skupina v ZDA in EU. Skupina vključuje različne spole, vere, etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti in socialnoekonomske ravni. Morda boste pogosto ugotovili, da vam ni treba uporabiti:

Žrtev

Prizadet, trpi za

Invalid, pohabljen, nezmožen, hendikepiran, revež

Ko lahko rečete:

Oseba z, ljudje z.

PRIMERI JEZIKA LJUDI NA PRVEM MESTU

Pritrdilne fraze	Negativne fraze
Oseba z intelektualno, kognitivno, razvojno motnjo	Zaostal Mentalno defekten
Oseba, ki je slepa Oseba, ki je slabovidna	Slep Slaboviden
Oseba z invalidnostjo Oseba s hendikepom	Invalid Hendikepiran
Oseba, ki je gluha	Gluh Gluhonem
Oseba, ki je naglušna	Trpi zaradi izgube sluha
Oseba, ki ima multiplo sklerozo	Prizadeta z multiplo sklerozo
Oseba s cerebralno paralizo	Žrtev cerebralne paralize
Oseba z epilepsijo Oseba z epileptičnimi napadi	Priklenjen na invalidski voz Vezan na invalidski voz
Oseba z mišično distrofijo	Prizadeta z mišično distrofijo
Oseba s psihiatrično invalidnostjo Oseba z nevrodiverziteto Oseba z izkušnjami institucionalizacije	Nor
Oseba, ki je uspešna, produktivna	Je premagal/a svojo invalidnost Je pogumen (kadar pomeni, da je oseba pogumna zaradi invalidnosti)

BONTON ODNOSOV DO OSEB Z INVALIDNOSTJO

Bonton se nanaša na **spoštljivo komunikacijo in interakcijo** z osebami s posebnimi potrebami.

Načela invalidskega bontona: Najprej in predvsem se zanašajte na zdrav razum v svojih interakcijah z osebami z invalidnostjo. Do njih se obnašajte enako vljudno in spoštljivo, kot bi se do kogar koli drugega.

KORAKI K INKLUZIJ

- Uporabite »jezik, ki postavlja ljudi na prvo mesto«, ki priznava, da so posamezniki več kot samo njihova invalidnost.
- Ne sprašujte se o invalidnosti osebe, razen če je to omenil posameznik.
- Če ponudite pomoč, počakajte, da bo ponudba sprejeta. Nato poslušajte ali vprašajte za navodila (Ali vam lahko pomagam? Kako vam lahko pomagam?).

- Govorite neposredno z osebo.
- Ne bojite se postavljati vprašanj, ko niste prepričani, kaj storiti.
- Ob predstavitvi osebe z invalidnostjo se je primerno rokovati. Ljudje z omejeno uporabo rok ali tisti, ki imajo umetne ude, se običajno lahko rokujejo. (Sprejemljiv pozdrav je tudi rokovanje z levo roko.)
- Z odraslimi ravnajte kot z odraslimi. Osebe s posebnimi potrebami naslavljajte z njihovimi imeni takrat, ko tako naslavljate tudi druge osebe.

IGRAJTE

Izberite en odgovor in stistnite »Next« (naslednji). Na koncu boste dobili rezultat vaših odgovorov.

<https://study.com/academy/practice/quiz-worksheet-people-first-language-in-sped.html>

3.3 GIBALNO OVIRANE OSEBE

Miriam Santamaría Peláez (Univerza v Burgosu)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Gibalno ovirane osebe in uporabniki invalidskih vozičkov se srečujejo s težavami dostopnosti, ko govorimo o dostopnosti do fizičnega okolja, tako da težko dosežejo ali vstopijo v prostor in prehajajo skozenj. Zato je treba odstraniti vse fizične ovire, ki onemogočajo osebam z invalidnostjo uveljavljanje njihovih pravic v družbi.

Glavni izzivi, s katerimi se srečujejo gibalno ovirane osebe in uporabniki invalidskih vozov pri uporabi grajenega okolja, so premagovanje stopnic in strmih klancev; nevarnost padcev (npr. na stopnicah); prehod skozi ozka mesta; potreba po večjih prostorih za obračanje, odpiranje vrat ipd.; omejene možnosti za doseganja predmetov; omejitve vidnosti; težave z nogami; težave z združljivostjo med višino invalidskega voza in drugimi elementi pohištva.

Vse dejavnosti, ki jih ljudje lahko izvajajo, imajo dve komponenti: premik in uporabo. Gibalno ovirane osebe se srečujejo s težavami dostopnosti, povezanimi z obema komponentama, zato jih je treba enako naslavljanje; ni namreč dovolj, da dosežemo in vstopimo v določen prostor, ampak je treba omogočiti uporabo elementov v prostoru na podoben način in v podobnih razmerah kot ostalemu prebivalstvu, brez večjega napora. Zato bodo osebe z gibalnimi ovirami morda potrebovale pomoč pri približevanju zgradbam, vstopanju vanje, premikanju in doseganju drugih objektov.

Namen in cilji:

- Posredovanje znanja o gibalno oviranih osebah in izzivih z dostopnostjo, ki jih tovrstna invalidnost prinaša.
- Ugotavljanje različnih ovir, ki vplivajo na mobilnost in uporabo prostora s strani gibalno oviranih oseb.
- Spoznavanje zahtev univerzalne dostopnosti, ki bi jih morala izpolnjevati okolja, da bi bila dostopna gibalno oviranim osebam.
- Naučiti se, kako je mogoče pomagati ljudem s posebnimi potrebami pri dostopnosti.

Diskusija:

- S kakšnimi težavami glede dostopnosti se srečujejo gibalno ovirane osebe?
- Katere so ovire, ki najpogosteje prizadenejo gibalno ovirane osebe?
- Kaj določa univerzalna dostopnost, ko gre za fizične ovire?
- Kakšne potrebe po dostopnosti imajo ljudje s posebnimi potrebami?
- Kako lahko pomagamo gibalno oviranim osebam?
- Kaj lahko »dizajn/oblikovanje za vse« naredi za gibalno ovirane osebe?
- Kakšno vlogo imajo razumne prilagoditve in/ali bi morali imeti razumne prilagoditve za dostopnost gibalno oviranih oseb?
- Kako vse te teme uporabimo za dostopnost do kulturne dediščine za gibalno ovirane osebe in uporabnike invalidskih vozov?

Seznam literature in virov:

Department of Justice. (2010). 2010 ADA standards for accessible design. *Information and Technical Assistance on the Americans with Disabilities Act*. Dostopno na: https://www.ada.gov/regs2010/2010ADASTandards/2010ADASTandards_prt.pdf

Rosenberg, D. E., Huang, D. L., Simonovich, S. D., & Belza, B. (2013). Outdoor built environment barriers and facilitators to activity among midlife and older adults with mobility disabilities. *The Gerontologist*, 53(2), 268-279. Doi: <https://doi.org/10.1093/geront/gns119> Dostopno na: <https://academic.oup.com/gerontologist/article/53/2/268/563499?login=true>

Gan, D. R., Mahmood, A., Routhier, F., & Mortenson, W. B. (2021). Walk/Wheelability: An Inclusive Instrument Pair for Participatory Age-Friendly Research and Practice. *The Gerontologist*. Doi: <https://doi.org/10.1093/geront/gnab079>

<https://access.si.edu/museum-professionals>

<https://www.accessibility.com/>

<https://www.carehome.co.uk/advice/types-of-physical-disabilities>

<https://www.passionatepeople.invacare.eu.com/wheelchair-accessibility-as-a-prerequisite-for-inclusion/>

3.3 PREDLOG POUČEVANJA - GIBALNO OVIRANE OSEBE

Gibalno ovirane osebe in uporabniki invalidskih vozov se srečujejo z izzivi dostopnosti, ko govorimo o dostopnost do **fizičnega okolja**, tako da težko **dosežejo** ali **vstopijo** v prostor in **prehajajo** skozenj.

Zato je treba odstraniti vse **fizične ovire**, ki onemogočajo osebam z invalidnostjo uveljavljanje njihovih pravic v družbi.

Gibalno ovirane osebe in uporabniki invalidskih vozov lahko dogodke obiskujejo samostojno ali s pomočjo drugih.

Glavni izzivi, s katerimi se srečujejo pri uporabi grajenega okolja, so:

- Izziv pri premagovanje osamljenih klancev, stopnic in strmih klancev.
- Možnost prevračanja (na stopnicah, prečkah itd.).
- Izziv pri prehodu skozi ozka mesta.
- Potreba po velikih prostorih za obračanje, odpiranje vrat itd.
- Izziv pri doseganju predmetov.
- Omejitev vidnosti.
- Izzivi pri uporabi lastnih nog.
- Težave z združljivostjo višine invalidskega voza in drugimi elementi pohištva.

PREMIK IN UPORABA

Vse dejavnosti, ki jih ljudje lahko izvajajo, imajo dve komponenti: premik in uporabo.

Premik se nanaša na premestitev na določeno mesto, da bi tam izvedli dejanje oziroma, da bi se lahko prosto gibal skozi okolje, ki ne predstavlja ovir ali omejitev.

Uporaba je razvoj samega dejanja, uživanje, raba elementov, ki jih najdemo v bližini.

Uporabniki invalidskih vozov se srečujejo s težavami dostopnosti, povezanimi z obema komponentama, zato jih je treba enako naslavljati; ni namreč dovolj, da dosežemo in vstopimo v določen prostor, ampak je treba znati izkoristiti elemente, ki jih ta prostor ponuja, na podoben način kot ostalo prebivalstvo, brez večjega napora.

Za uporabnike invalidskih vozov premik ustvarja izzive pri upravljanju in izravnavi, uporaba pa izzive pri nadzorovanju in rokovanju.

Za gibanje skozi stavbo, v našem primeru muzej, je treba **zagotoviti dostopne poti**, ki povezujejo različne prostore med seboj in z zunanostjo kot tudi zagotoviti uporabo prostorov za opravljanje dejavnosti.

Katere informacije potrebujejo uporabniki invalidskih vozov in gibalno ovirane osebe pred vstopom v muzej?

1. Informacije o približevanju stavbi: dostopne poti, poti, ki se jim je treba izogibati,

bližina javnega prevoza ipd.

2. Vstop v stavbo: dostopen vhod, nedostopni vhodi, ki se jim je treba izogibati, signalizacija za dostopno pot, posebne informacije, prilagojene potrebam gibalno oviranih ljudi ipd.
3. Premikanje/uporaba objektov: signalizacija, dostopna pot, posebne informacije, prilagojene potrebam gibalno oviranih ljudi, nedostopna mesta, dejavnosti, ki jih je treba predhodno načrtovati ipd.

Osebe s telesno okvaro.

V tem sklopu razumemo ljudi, katerih mobilnost je omejena, kar lahko omejuje njihove možnosti gibanja, upravljanja gibanja ter doseganja, kot tudi omejitev njihovih ročnih spretnost, težav z ravnotežjem in fizičnim nadzorom ter njihovo sposobnostjo opiranja itd.

Vzroki so zelo raznoliki: prirojeni, poškodbe hrbtenjače, vaskularne lezije, organopatije, miopatije, nevropatije, nesreče, starost, bolezni itd., vzrokov pa je lahko več in v tem primeru lahko povzročajo več oblik invalidnosti.

Osredotočili se bomo na ključni vidik, to je mobilno sposobnost gibalno oviranih ljudi. Tako bomo razlikovali med:

- osebami, ki težko hodijo;
- osebami, ki se ne premikajo.

Osebe, ki težko hodijo.

Osebe, ki težko hodijo, imajo polpokretne telesne okvare, ki vplivajo na sposobnost premikanja in s tem povezanimi dejavnostmi.

Ti ljudje lahko hodijo, čeprav to počnejo počasi in največkrat s pomočjo palic, opornic, trinožnikov, hojic itd.

Glavne težave, ki vplivajo na to skupino, so:

- ✓ težave pri premagovanju klancev in stopnic,
- ✓ težave pri prehodu skozi ozke prostore,
- ✓ težave pri izvajanju dolgih poti brez počitka,
- ✓ večja nevarnost padcev zaradi spotikanja ali zdrsa (ob stopala, bergle ali palice),
- ✓ težave pri aktiviranju mehanizmov, ki zahtevajo obe roki hkrati.

Ta skupina ljudi je razdeljena v dve skupini glede na to, ali lahko izvajajo ročne dejavnosti (to je sposobnost gibanja in uporabe ene ali obeh rok). Pri tistih, ki so sposobni ročnih dejavnosti, si z rokami večinoma pomagajo pri gibljivosti spodnjih okončin in predvsem za podporo pripomočkov

pri hoji, zato je med hojo ročna dejavnost začasno omejena na ta opravila (neuporabna za druge dejavnosti).

Tisti, ki nimajo sposobnosti ročnih dejavnosti (hemiplegije, malformacije, amputacije), se težje gibljejo, saj ne morejo uporabljati številnih tehničnih pripomočkov, kot so palice ali bergle. Poleg tega imajo težave ali nezmožnost ročnega prijetja, kar zahteva prilagojene pripomočke za uporabo oziroma izvajanje dejanj, kjer se običajno uporablja roke.

V glavnem so potrebe te skupine glede dostopnosti povezane z mobilnostjo in premikanjem: razpoložljivost ustreznih tlakov in tal (tako v zunanjih kot notranjih prostorih), dovolj prostora za obračanje, spreminjanje smeri ipd.; ter z obsegom in uporabo: razpoložljivost izdelkov, predmetov ipd. na dostopni višini in razdalji ter preprostih za uporabo (npr. v dvigalih je priporočljivo, da je tipkovnica v višini invalidskega vozička in da so gumbi veliki in zlahka prepoznavni).

Osebe, ki se ne premikajo.

Ljudje, ki se ne premikajo, so tisti, ki se ne morejo premikati brez podpornih izdelkov in v večini primerov to počnejo s pomočjo lastnih pogonov, električnih invalidskih vozov ali invalidskih vozov, ki jih poganja tretja oseba.

Glavne težave za to skupino so: težave pri manevriranju invalidskega vozička (tako pri spremembi smeri, v zavoj, pri vstopih in izhodih glede na vrsto vrat kot pri gibih pri nameščanju v voz ali zapuščanju vozička), težave pri premagovanju neravnih površin (neprekinjenih ali posameznih, kot so stopnice), težave pri dosegu (zaradi položaja in višine invalidskega vozička).

Zato je treba zagotoviti, da neravne površine ne postanejo ovira za uporabo invalidskega vozička. Priporočljiva je, kolikor je to mogoče, prisotnost dostopnih klančin, kadar je to potrebno, pa tudi prostorov, hodnikov in umivalnikov z zadostno širino, da se lahko invalidski voz zlahka manevrira. Podobno je v primerih dvigala priporočljivo, da njegova zasnova omogoča udoben dostop z invalidskim vozom, prav tako pa olajša uporabo tipkovnice (ustrezna višina).

Na splošno lahko gibalno oviranim osebam pomagajo:

- ✓ Enostavne in dostopne poti od javne ceste do vhoda v stavbo. V primerih naklonov ali stopnic, je priporočljivo, da naklon spremenite v klančino.
- ✓ Oporne naprave za morebitno izgubo ravnotežja: ročaji, ograje, stoli z naslonjali za roke. Mehanski pripomočki: dvigala in mehanska vrata (omogočajo dostop z invalidskim vozičkom).
- ✓ Ustrezna višina pohištva, vrat, tipkovnic itd., ki omogoča enostaven doseg in rokovanje s predmeti iz invalidskega vozička.
- ✓ Pohištvo brez izboklin in pravilno postavljeno, da ne prekine premikanja osebe na invalidskem vozičku.
- ✓ Dobra osvetlitev prostorov, da se izognete sencam in bleščanju.

- ✓ Redni tlaki, brez poudarkov in nederseči.

Pri obravnavi in komunikaciji z gibalno oviranimi osebami se priporoča:

- ✓ **Vprašajte osebo**, ali potrebuje pomoč.
- ✓ Vedno se obrnite na osebo na invalidskem vozu in ne na njenega spremljevalca. Če se želite pogovarjati z osebo, ki uporablja invalidski voz, se z njo pogovarjajte naravnost in v isti višini (če je mogoče sede).
- ✓ Če vam je ravnanje z invalidskim vozičkom neznano, je priporočljivo uporabnika vprašati, kako mu pomagati.

Obstajajo tudi druge skupine ljudi, ki imajo težave z mobilnostjo; v vseh primerih jim bodo koristila vsa načela, ki so bila navedena v tem poglavju. Ti ljudje so lahko starejši, nosečnice, osebe s težkimi bremenii, otroškimi vozički itd.

NEKAJ UPORABNIH KONCEPTOV.

Univerzalna dostopnost.

Univerzalna dostopnost je stanje, kjer morajo urbano okolje, zgradbo, izdelek, storitev ali komunikacijsko sredstvo uporabljati vsi ljudje, tudi tisti z različnimi motoričnimi ali senzoričnimi sposobnostmi pod pogoji udobja, varnosti, enakosti in avtonomije.

Dobre dostopnosti uporabniki ne opazijo. Ta »neopažena dostopnost« pomeni več kot le ponudba alternative stopnicam za dostop. Pravzaprav se išče enakovredno oblikovanje za vsakogar, udoben, estetski in varen. Je sinonim za kakovost in varnost, slednja pa je temeljna zahteva pri oblikovanju.

Če oblikovanje ni varno pri uporabi za določeno skupino ljudi, preneha biti dostopno.

Veriga dostopnosti.

Nanaša se na sposobnost samostojnega pristopa, dostopa, uporabe in zapuščenja katerega koli prostora ali ograjenega prostora, enostavno in brez prekinitev.

Če katerega od teh dejanj ni mogoče izvesti, se veriga prekine in prostor ali situacija postane nedostopna.

Fizično gibanje osebe med izvorno in ciljno točko pomeni prestopanje meja med stavbo in javnim prostorom ali med njo in prometom; v tem je pomembnost kontinuitete verige dostopnosti.

Dostopnost je treba analizirati kot verigo dejanj, ki so med seboj nujno povezana.

Univerzalni dizajn (oblikovanje).

Koncept dostopnosti se je razvil v nov pristop, kjer je glavno pojmovanje okolja in objektov na »vključujoč« oziroma primeren način za vse ljudi. Tako je nastal koncept univerzalnega oblikovanja ali oblikovanja za vse.

Univerzalno oblikovanje razumemo kot oblikovanje izdelkov in okolij, primernih za uporabo največjega števila ljudi brez potrebe po prilagoditvah ali specializiranem oblikovanju.

»Univerzalni dizajn (oblikovanje) želi spodbuditi razvoj privlačnih in komercialnih izdelkov, ki jih lahko uporablja vsaka oseba. Usmerjen je v oblikovanje rešitev, povezanih z gradnjo in objekti, ki se odzivajo na potrebe širokega kroga uporabnikov.«

Ron Mace (1941 – 1998), ustvarjalec izraza "univerzalni dizajn (oblikovanje)"

NEKAJ PRIMEROV INFORMACIJ O DOSTOPNOSTI V MUZEJIH:

- SMITHSONIAN ACCESSIBLE EXHIBITION DESIGN:
<https://www.thc.texas.gov/public/upload/publications/Smithsonian%20Guidelines%20or%20accessible%20design.pdf>
- Museo Reina Sofía: <https://www.museoreinasofia.es/visita/accesibilidad>
- The British Museum: <https://www.britishmuseum.org/visit/accessibility-museum>
- Museum of London: <https://www.museumoflondon.org.uk/museum-london/plan-your-visit/museum-accessibility>
- MoMA: <https://www.moma.org/visit/accessibility/>
- Royal Ontario Museum: <https://www.rom.on.ca/en/visit-us/accessibility>
- Museum of Fine Arts Boston: <https://www.mfa.org/visit/accessibility>
- Thyssen-Bornemisza: <https://www.museothyssen.org/visita/accesibilidad>
- MACBA: <https://www.macba.cat/es/sobre-macba/accesibilidad>
- Museo Nacional de Ciencias Naturales: <https://www.mncn.csic.es/es/visita-el-mncn/accesibilidad>

NEKAJ OBJAV S TEGA PODROČJA:

- Building Access: A good practice guide for arts and cultural organizations:
<https://www.artscouncil.org.uk/publication/building-access>
- Access Audit Checklist:
https://www.disabilitycornwall.org.uk/PDF/Access_Audit_Checklist.pdf
- Access Audit Checklist: <https://www.wycombe.gov.uk/uploads/public/documents/Building-control/Access-audit-checklist-for-community-buildings.pdf>
- Accessibility audit checklist:
<http://iphnewdelhi.in/WriteReadData/Access%20Audit%20Checklist.pdf>
- Access Handbook Template: A Tool to Help Manage Accessibility of the Built Environment
<http://nda.ie/nda-files/access-handbook-template1.pdf>
- How to Make Museums More Accessible for people with disabilities:

<https://www.inclusivecitymaker.com/how-to-make-museums-more-accessible-for-people-with-disabilities/>

- Making Museums Accessible to Those With Disabilities
<https://www.museumnext.com/article/making-museums-accessible-to-those-with-disabilities/>
- Accessibility Resources for Museums and Libraries: <https://www.ims.gov/issues/national-issues-priorities/accessibility-resources-museums-and-libraries>
- Características de accesibilidad en los museos:
<https://evemuseografia.com/2018/05/07/caracteristicas-de-la-accesibilidad-en-los-museos/>
- Manual de accesibilidad para museos:
http://repositorio.usil.edu.pe/bitstream/USIL/8605/1/2019_Zuniga_Manual-de-accesibilidad-para-museos.pdf

3.4 OSEBE S SENZORNIMI OVIRANOSTMI: SLEPI IN SLABOVIDNI (OSEBE, KI SO SLABOVIDNE/SLEPE)

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Namen predavanja je povabiti slepe in slabovidne osebe, da predstavijo svoje potrebe na področju kulturne dediščine.

V prvem delu bomo opisali različne pristope in vzroke za slepoto in poslabšanje vida.

V drugem delu pa bomo predstavili, kako narediti grajeno okolje bolj dostopno in prilagoditve, ki so potrebne v razstavnem prostoru, da bi bile razstave bolj dostopne, kot so Braillova pisava, reliefne pisave, zvočni/vizualni opisi, tehnični opisi, replike, ogledi z dotikanjem predmetov in veččutni ogledi itd. Stopili bomo v stik s podpornimi tehnologijami in govorili o sodelovalnem pristopu v procesu razvoja, testiranja in implementacije prilagoditev.

Namen in cilji:

- Namen predavanja je predstaviti potrebe slepih (oseb, ki so slepe) in slabovidnih v kontekstu muzejev/galerij in drugih ustanov, ki hranijo in predstavljajo kulturno dediščino.

Diskusija:

- Kako se vid uporablja v naši družbi in kako pomemben je v vsakdanjem življenju?
- Pomislite na muzej, galerijo, zgodovinsko mesto, arhiv, knjižnico ali drugo ustanovo v svojem lokalnem okolju. Kako je ustanova dostopna slepim ali slabovidnim? Kaj je treba narediti?
- Vaja v paru: eden od študentov si poveže oči z ruto, drugi ga spremlja ali mu pomaga; poskusite najti pot od predavalnice do stranišča, knjižnice, restavracije itd. Kakšne so vaše izkušnje? Kako ste se znašli? Na katera čutila ste se zanašali? Kako vam je spomin pomagal najti pot?
- Vaja s študenti: študentom povežite oči in jim dajajte različne predmete (tudi predmete, ki jih lahko dajo v usta). Naj se jih dotaknejo in jih opišejo ter ugibajo, kateri so ti predmeti. Pogovorite se, kako se počutijo. Kako so razumeli s katerimi predmeti rokujejo? Ali so bili ti predmeti kakorkoli drugačni kot takrat, ko so jih obravnavali z vsemi čuti?

Seznam literature in virov:

Chatterjee, Helen, ur. 2008. *Touch in Museums: Policy and Practice in Object Handling*. Abingdon, New York: Berg Publishers. (2020 version New York: Routledge.)

Hayhoe, Simon. 2017. *Blind Visitor Experiences at Art Museums*. Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield.

Salzhauer Axel, Elisabeth in Levent, Nina. 2003. *Art Beyond Sight: A Resource Guide to Art, Creativity, and Visual Impairment*. New York: Art Education for the blind and American Foundation for the Blind.

Snyder, Joel. 2014. *The Visual Made Verbal: A Comprehensive Training Manual and Guide to the History and Applications of Audio Description*. Arlington: American Council of the Blind.

<https://ditacta.tumblr.com/>

Specialized library for blind in Ljubljana, Slovenia

<https://www.kss-ess.si/>

3.4 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: OBISK SPECIALIZIRANE KNJIŽNICE SLEPIH IN SLABOVIDNIH »MINKE SKABERNE« V LJUBLJANI, SLOVENIJA

<https://www.kss-ess.si/>

V okviru izvedbene faze (Implementacija IO3 visokošolskega modula »Dostopnost do kulturne dediščine vsem«) na Univerzi v Ljubljani so študenti obiskali specializirano knjižnico slepih in slabovidnih »Minke Skaberne« v Ljubljani, Slovenija. Knjižnico, opremljeno za potrebe slepih in slabovidnih oseb, je predstavila knjižničarka Katarina Černe.

Zgodovina knjižnice se je začela leta 1918 s pobudo dobrodelne organizacije, ki je povabila profesorico Minko Skaberne, da organizira prepisovanje slovenskih spisov v brajevo pisavo za slepe. Pobuda je bila aktualna po prvi svetovni vojni zaradi vedno večjega števila vojnih invalidov in drugih ljudi, ki so v vojni ali povojnem obdobju izgubili vid.⁴ Gospa Skaberne je izdala posebno knjižico *Skrb za slepce*, v kateri je izrazila zavzemanje za ustanovitev knjižnice za slepe. Povabila in naročila je ženskam, naj ročno prepisujejo slovenske knjige v brajico: v enem letu je nastalo 60 prepisanih leposlovnih del v 150 brajevih zvezkih, vsak zvezek pa je imel 130 strani.

Knjižnica danes deluje pod okriljem Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije in je namenjena slepim in slabovidnim ter osebam, ki ne morejo brati običajnega tiska (npr. osebe z disleksijo). Vpis je brezplačen, vendar morate ob vpisu predložiti dokument (izvid ali strokovno mnenje/odločbo), ki izkazuje vaše težave z vidom ali branjem. Knjižnica ima trenutno več kot 2600 članov, knjige pa si lahko izposodite v zvočni obliki ali Braillovi pisavi. Približno 1602 knjig je prirejenih v Braillovo pisavo, medtem ko je več kot 6200 del na voljo v digitalni zvočni obliki mp3. Število prilagojenih knjig z novimi tehnologijami narašča.

⁴ Po prvi svetovni vojni so ljudje, ki so živeli ob frontah, zbirali neeksplozirane granate in druge kovinske dele na nekdanjih frontah, da bi jih prodali za dodaten zaslužek in preživetje. Z nekaterimi od teh eksplozivnih sredstev niso ravnali skrbno, zato so ta eksplozirala v rokah ali v bližini oseb ter jim poškodovala sluh, vid ali povzročila druge telesne poškodbe.

Katarina Černe je študentom predstavila tudi slepoto in potrebe slabovidnih ali slepih oseb. Slepota je definirana kot oseba, ki ima manj kot 5 % vida. Nekateri ljudje se rodijo z zmanjšanim vidom, drugi pa lahko naletijo na poslabšanje vida zaradi nesreč, bolezni ali starosti. Obstaja širok spekter okvar vida od zoženega vidnega polja, tunelskega vida, sive mrežnice, perifernega vida, glavkoma itd.⁵ Za razumevanje teh razlik je gospa Černe študentom razdelila očala, ki stimulirajo določene motnje vida.

Evropska zveza slepih je načeloma sprejela definicijo SZO za slepoto in slabovidnost⁶ (medicinsko načelo). Poleg tega so razvili koncept **funktionalnega vida** za podporo potrebam slepih in slabovidnih oseb. Funkcionalni vid vključuje branje in pisanje, orientacijo in mobilnost, vsakodnevne dejavnosti, komunikacijo, vzdrževanje katere koli vizualne naloge.

Ga. Černe je študentom podala osnovne informacije o komunikaciji in spremstvu slepe osebe: da je pomembno, da se predstavimo, vprašamo osebo (in ne spremljevalca), če potrebuje pomoč in kako

⁵ Oglejte si slike na strani Zveze organizacij slepih in slabovidnih Slovenije <https://www.zveza-slepih.si/okvare-vida/>

⁶ <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>

pomagati, ter da opišemo, kaj počnemo (predvsem če odhajamo) in pojasnimo ovire v prostoru. Za dostopnost muzejskih vsebin je pomembno, da se človeku zagotovi dostopne informacije z ustreznim tiskom (brez-serifne pisave, barvo pisav, kontrast, velikost pisave, reliefni tisk itd.), transkripcije v Braillovi pisavi, zvočne opise in oblike e-formatov, ki jih lahko preberejo bralniki zaslona, tehnološki pripomočki, ki pomagajo prenesti, kar je napisano na zaslonu, v slušno ali tipno (npr. Braillova vrstica) informacijo. Pri zagotavljanju dostopnih informacij na spletu upoštevajte smernice za dostopnost spletnih vsebin (WCAG), ki vam bodo pomagale narediti vaše spletno mesto bolj dostopno.⁷ Druge izboljšave muzejskih razstav v angažirane izkušnje – kot so tipni in veččutni ogledi ipd. – ne bodo v pomoč le slepim in slabovidnim osebam, ampak bodo privlačne tudi za polnočutne osebe.

* Zahvaljujemo se za prispevek k dogodku Usposabljanje strokovnjakov - Train the trainers (Učna aktivnost C1 v Ljubljani) g. **Dušanu Brešar Mlakarju**, tudi knjižničarju v specializirani knjižnici, ki je predstavil potrebe slepih in slabovidnih oseb v muzejih in kulturnih ustanovah.

⁷ <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

3.5 OSEBE S SENZORNIMI OVIRANOSTMI: GLUHI IN NAGLUŠNI - DOSTOPNOST DO KULTURNIH MEST

Enrico Dolza (Inštitut za gluhe in Univerza v Torinu)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Predavanje obravnava načine, kako lahko muzeji okrepijo programiranje za gluho in naglušno občinstvo. Z razvojem in študijem ogledov za gluho in naglušno občinstvo, ki se izvajajo z znakovnim jezikom in ustnim prevajanjem na inštitutu za gluhe v Torinu, predavatelj preučuje vprašanja jezika, identitete in vključenosti. Trdi, da je uporaba znakovnega jezika ključnega pomena in da se sodelovanje gluhih obiskovalcev poveča, če ogleda vodijo gluhi turistični vodniki. To predavanje poudarja skupne poti muzejev do boljšega povezovanja z gluhim in naglušnim občinstvom.

Namen in cilji:

- Ozaveščanje muzejskih kustosov, da se razstave in muzejske poti ne »prilagajajo« naknadno (ali celo sploh ne prilagajajo), pač pa, da so že od vsega začetka zasnovane tako, da so dostopne gluhim in naglušnim osebam.

Diskusija:

- Opišite oblikovanje za vse.
- Kaj pomeni kulturna dostopnost?
- Kaj vključuje 30. člen Konvencije ZN o pravicah invalidov?
- Kaj pomeni »nejavni« muzej?
- Kaj pričakuje invalidni obiskovalec v muzeju?
- Katere ukrepe ali strategije lahko sprejme muzejski kustos, da ustvari dostopen kulturni prostor za gluhe in naglušne osebe?
- Kako je mogoče pojasnjevalna besedila umetniškega dela prilagoditi, da bodo dostopna gluhim in naglušnim osebam?

Seznam literature in virov:

Guimaraes Pereira, V. B., Corrêa, S. B., & Vieira de Jesus, D. S. (2020). Beyond Accessibility: The Belonging and Participation of Deaf Subjects in the Art Museum of Rio (MAR). *Int'l J. Soc. Sci. Stud.*, 8, 89.

Eikelenboom, M., Wattel, R., & de Vet, M. (2019). Listening with Your Eyes: An Accessible Museum for Deaf and Hard-of-Hearing Visitors. *International Journal of the Inclusive Museum*, 12(3).

Barbosa, P., Amorim, P., Ferreira, S. B. L., & Castro, A. (2021). Supporting Spontaneous Museum Visits by Deaf People: An Augmented Reality Application and a Case Study. In *Augmented Reality in Tourism, Museums and Heritage* (str. 173-193). Springer, Cham.

Multisensory Museum: learning from the deaf and hard of hearing:

<https://www.youtube.com/watch?v=dEvijhM2UU8>

The Sixth Floor Museum Launches The ASL Guide for Deaf and Hard-Of-Hearing Visitors:

<https://www.youtube.com/watch?v=GK8a0YnvNFY>

3.5 PREDLOG POUČEVANJA - DOSTOPNOST DO KULTURNIH MEST

NEKAJ OSNOVNIH PODATKOV (ISTAT⁸ podatki)

- Italijanski muzeji obsegajo skoraj 5.000 ustanov, odprtih za javnost, razpršenih po vsej državi: v eni od treh italijanskih občin je vsaj ena muzejska ustanova, nekatera mesta z manj kot 2.000 prebivalci pa imajo kar 5-6 majhnih zgodovinskih in umetniških ustanov.
- 128 milijonov obiskovalcev na leto.
- Digitalizacija dediščine se je začela, a še ni dokončana. Samo 10 % ustanov ima digitalni katalog in le eno od desetih institucij je mogoče obiskati virtualno.
- Tudi uporaba interaktivnih tehnologij je omejena: manj kot polovica nudi obiskovalcem podporo, kot so pametni telefoni ali tablični računalniki, multimedijske sobe, QR kode in poti obogatene resničnosti.
- Bolje je na področju komunikacije: več kot polovica ima namensko spletno mesto in račun v družabnih medijih.
- Samo 53 % italijanskih muzejev je opremljenih s klančinami, dostopnimi stranišči in dvigali (Umbrija, Emilia Romanja, Lombardija in Lazio so najboljše regije na tem področju).
- Nekaj več kot vsak deseti (12 %) ponuja taktilne in informacijske poti za slabovidne in slepe, predvsem v Apuliji, Benečiji, Sardiniji in Laciju.
- Kar zadeva specializirano pomoč, so najbolj uporabne ustanove v Emiliji Romanji, Lombardiji, Toskani in avtonomni provinci Bolzano.

DOSTOPNOST

Muzeji in gluhost: Kljub številnim izkušnjam v zadnjih letih je muzejska dostopnost še vedno v zgodnji fazi, vendar je močno podprta s Konvencijo ZN o pravicah invalidov iz leta 2006, ki jo je Italija ratificirala leta 2009.

OD PRIZADETOSTI DO OSREDOTOČENOSTI NA OKOLJE

»Osebe z invalidnostjo so ljudje z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki jih v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi.«

S Konvencijo ZN o pravicah oseb z invalidnostjo, osebe z invalidnostjo niso več obravnavani kot pasivni subjekti, ki potrebujejo pomoč, nego in zaščito, temveč kot aktivni člani družbe, protagonisti pri odločanju in zahtevanju pravic.

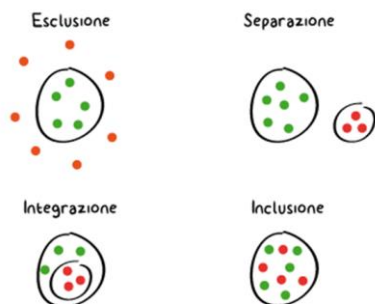
Sodelovati morajo pri oblikovanju storitev zanje.

V SKLADU S KONVENCIJO NAŠA DEJANJA MORAJO VODITI:

- **Samoodločba:** oseba z invalidnostjo ni le pasivni prejemnik storitev, ampak sooblikuje tisto, kar potrebuje.
- Svobodna izbira in nediskriminacija na podlagi invalidnosti, s ciljem zagotoviti polno **participacijo**.
- Individualna **avtonomija** – vključno s svobodo sprejemanja lastnih odločitev – in **neodvisnost** posameznikov.
- **Človekove pravice** in temeljne **svoboščine** za vse invalide brez kakršne koli diskriminacije na podlagi invalidnosti.

⁸ Italijanski državni inštitut za statistiko

INTEGRACIJA IN INKLUZIJA NISTA SINONIMA

KAJ SE JE SPREMEMILO S KONVENCIJO ZN O PRAVICAH INVALIDOV?

- Pred konvencijo ZN je bil poudarek na prizadetosti in posledični invalidnosti.
- Po konvenciji se osredotočenost z invalida premakne na okolje. V tem kontekstu moramo delati, dostopen kontekst izniči invalidnost. Invalidnost obstaja zaradi nedostopnosti okolja.

30. članek Konvencije ZN o pravicah oseb z invalidnostjo

Države pogodbenice priznavajo osebam z invalidnostjo pravico do sodelovanja v kulturnem življenju enako kot drugim in sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotavljajo dostop do krajev, v katerih potekajo kulturne prireditve ali storitve, kot so gledališča, muzeji, kinematografi, knjižnice in turistične storitve, in po možnosti dostop do spomenikov in kulturnih spomenikov in krajev državnega pomena.

VZTRAJNOST NEENAKOSTI

Vendar so neenakosti in težave pri dostopu za osebe z invalidnostjo še vedno prisotne. To se zdi še toliko bolj osupljivo in skrb vzbujajoče, če upoštevamo, da je samo v EU odstotek invalidov ocenjen na okoli 15 % celotnega števila državljanov, kar je 80 milijonov ljudi (EDF, 2018).

DOSTOPNOST POMENI, DA SE MORA NAŠE DELOVANJE PREMAKNITI:

-> stran od telesa osebe z invalidnostjo, od njegove prizadetosti, okvare

-> v okolje, kjer živi

Osebe z invalidnostjo se ne rodijo, pač pa postanejo invalidi! (Gianluca Rapisarda)

Osebe z invalidnostjo se ne rodimo, ampak invalidi postanemo, ko nam družba ne zagotovi pravih orodij, strategij in učinkovitih storitev za odpravo ovir, ki nam onemogočajo samostojno in neodvisno življenje in povzročajo diskriminacijo.

KAJ SE SPREMENI ZA MUZEJ?

Od osredotočenosti na posebne instrumente do **oblikovanja za vse**, ki je pravzaprav **oblikovanje za nas**.

Ni posebnih potreb, temveč potrebe po dostopu.

ZAKAJ OBLIKOVANJE ZA VSE? Avtonomni obisk: osebam z invalidnostjo je treba omogočiti dostop do muzeja, kadar in kakor želi, pri čemer je dostopen obisk zasnovan **neodvisno** od njega in po principih OBLIKOVANJA ZA VSE.

VLOGA MUZEJEV

1. Tradicionalno je muzej opredeljen z dvema glavnima funkcijama: je prostor za ohranjanje kulturnih dobrin, organiziranih v eni ali več zbirkah; in razstavlja, prikazuje svoje zbirke javnosti.
2. Prva funkcija poudarja dejavnosti, kot so zbiranje, katalogiziranje, kuriranje, arhiviranje in služenje vrednotam spomina in zgodovine. Te funkcije zahtevajo specializirane strokovnjake, kot so konservatorji in raziskovalci, na splošno akademski poklici, muzej pa je skoraj primerljiv z raziskovalnim centrom univerze.
3. Druga funkcija se osredotoča na dejavnosti, kot so razstavljanje, prikazovanje, posredovanje, produkcija, informiranje; tukaj so vpleteni strokovnjaki kustosi, tehniki, komunikacijsko osebje, skrbniki itd., vse tiste naloge, katerih namen je omogočiti užitek občinstvu. S to funkcijo se muzej povezuje z drugimi kulturnimi ustanovami, kot so gledališča ali kinematografi, kamor si ljudje hodijo kaj ogledat, večinoma pasivno.
4. Tretja, novejša funkcija muzeja je tista, zaradi katere se muzej opredeljuje kot učno okolje, zato postajajo vse bolj priljubljeni izobraževalni oddelki, v katerih se na javnost misli kot na aktivnega učenca, katerega cilje obiska in morebitno agendo je treba prepoznati in izpolniti.

RESNIČNOST MUZEJEV

- Na splošno imajo muzeji še vedno malo obiskovalcev in veliko jih je »nejavnih«: še vedno so preveč elitistični; preveč osredotočni na ohranjanje predmeta, namesto na uživanju v njem.
- Osebe z invalidnostjo danes zahtevajo neodvisen dostop do muzejev, kot to zahtevajo tudi ljudje brez invalidnosti.
- *Vse, kar je v muzejih razen tega, je diskriminacija na podlagi invalidnosti.*

NEJAVNOST MUZEJEV

- Gluhi ljudje so tipični muzejski »neobiskovalci«: ob predpostavki, da ne bodo našli dostopnih vsebin, ne sodelujejo v kulturnem življenju mesta.
- »Neobiskovalci« muzejev je heterogena družbena skupina, sestavljena iz tako širokega kroga ljudi, da lahko rečemo, da predstavlja velik del Italijanov: po podatkih ISTAT (ISTAT, 2016) 75 % Italijanov ne obiše muzeja niti enkrat na leto. Nekateri zato, ker jih ta ne zanima, drugi, ker so celo sovražni do muzejev, velik del, ki pa jih muzeji zanimajo, navaja, da imajo pri dostopu do muzeja težave zaradi obstoja fizičnih, čutnih ali kulturnih ovir (Bollo, 2017).

KAJ PRIČAKUJE INVALIDNI OBISKOVALEC?

Samostojni obisk osebe z invalidnostjo zahteva pripravo. Komunikaciji in informiranju bomo morali zato posvetiti veliko pozornosti, začnši z DOSTOPNO SPLETNO STRANJO, ki bi lahko ponudila tudi dodatne vsebine, poglobljene sobne karte POMEN PREDVIDEVANJA VSEBINE!

Samostojni obisk muzeja zahteva DRUGAČNO KULTURO DOSTOPNOSTI.

USPOSABLJENI BLAGAJNIKI

ZA VSE ENAKE POTI: inkluzija, ne integracija!

Samostojen obisk bo možen le, če bodo odstranjene okoljske ovire in uvedeni posredniki:

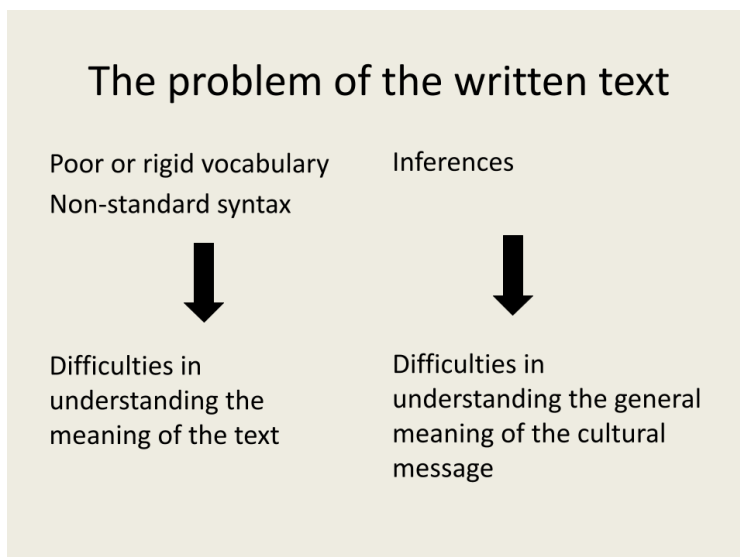
ENOSTAVNA ORIENTACIJA V MUZEJU bo morala biti omogočena. Nadzorovati bo treba vidike, kot so HRUP, OSVETLJAVA, LUČI, KROMATIČNI KONTRASTI in PISAVA NAPISOV.

RAZUMEVANJE KULTURNEGA SPOROČILA MUZEJA skozi posebne mainstreamovske in nenamenske medije in storitve.

KAJ SE LAHKO STORI ZA GLUHE OSEBE?

- **Spreminjanje pristopa do pisanih besedil v muzejih**

Pisano besedilo, čeprav je posredovano po vizualnem kanalu, ne zagotavlja popolne dostopnosti gluhim osebam. Gluhota otežuje celovito učenje zgodovinsko-ustnih jezikov in posledično tudi razumevanje sorodnega pisnega besedila, tako z besedoslovnega kot skladskega in vsebinskega vidika.

Prilagoditev besedila

Ker ni dovolj, da se zanašamo na vizualni kanal, je treba pisno besedilo prilagoditi tako, da bo jezikovno in kulturno dostopno.

Da bi to dosegli, mora besedilo vedno znova pregledati revizijska ekipa, ki jo lahko sestavijo gluhi uporabniki sami in ki zahteva sodelovanje urednikov in jezikoslovcev.

- **Videoposnetki v znakovnem jeziku**

Besedila je mogoče prevesti tudi v znakovni jezik, ki je jezik v uporabi velike skupnosti gluhih. Videoposnetki potrebujejo posebno nastavitve (trajanje, barve ozadja, oblačila igralca) in igralci sami morajo biti gluhi.

Dostopnost še vedno doživljamo kot **pomožno**:

Usposabljanja, ki se jih prenese na posamezne izvajalce in njihovo svobodno ter izbiro, kar je sicer hvale vredno, vendar jih je potrebno začeti pri managementu.

Brez namenskega proračuna, kot da bi šlo za dobrodelno dejavnost, neobvezno, prostovoljno dejavnost.

NEKAJ ZA RAZMISLEK ...

- Vključevanje gluhih v uživanje v muzejih je dejanje kulturne demokracije in odpiranja institucij novemu občinstvu.
- Potrebna je sistemska vizija: doslej je le veliko hvalevrednih pobud, ki niso povezane in pogosto izhajajo iz lokalne iniciative ali prosvetljenih posameznikov.

- Če gluhi »osvojijo« muzej, če dobijo orodje, da se v takšnih ustanovah počutijo sprejete, potem se počutijo prijetno povsod, ne le v kulturnem, ampak tudi v družbenem in civilnem življenju naše države.

** Velika zahvala gre tudi **Gašperju REMSU**, ki je svoje izkušnje kot gluhi vodnik predstavil v Ljubljani na izobraževanju konec septembra 2021. Gašper Rems je uporabnik polževega vsadka, a obvlada slovenski in mednarodni znakovni jezik. Je asistent osebi z gluhoslepoto in je zelo aktiven v skupnosti gluhih pri organizaciji dejavnosti za otroke in mladino. Rad ima umetnost in je študiral restavracijsko. Med letoma 2013 in 2015 je sodeloval pri projektu Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam (glej spodaj) in vzpostavil nov strokovni profil »gluhi vodnik« - oseba, ki je gluha in v znakovnem jeziku vodi obiskovalce po muzejih, galerijah in zgodovinskih prizoriščih v Sloveniji. Gluhe turiste vodi tudi skozi obisk Ljubljanskega gradu v Sloveniji. Pripravil je tudi video vodstva po razstavah v znakovnem jeziku.⁹ Leta 2014 je na podlagi fotografij iz Muzeja novejšje zgodovine Slovenije in intervjujev s starejšimi gluhih osebami pripravil razstavo o skupnosti gluhih v Ljubljani. S svojim delom je obogatil muzejsko dokumentacijo in opolnomočil skupnost gluhih – da so ponosni na svojo zgodovino.*

⁹ Primer predstavitve v slovenskem znakovnem jeziku <https://youtu.be/-CgKBduU_rw>.

3.6 VEČČUTNO DOŽIVETJE KULTURNE DEDIŠČINE

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Kulturna dediščina je pogosto predstavljena z besedami in slikami, z vizualnimi in besednimi upodobitvami. Dejansko živimo v okularocentričnem svetu, kjer je vid preko vizualnih podob (zlasti mediji, kot so videi in fotografije) naše epistemološko orodje. Vendar ljudje v vsakdanjem življenju za doseganje znanja uporabljamo različne čute/čutila – vid, tip, vonj, sluh, okus, propriocepcijo in vestibularne čute. V nekaterih primerih lahko slušna in vidna komponenta umanjata (na primer pri gluhoslepi). Muzeji, zgodovinska mesta in druge ustanove kulturne dediščine so sprejeli bolj vključujoč pristop do dediščine z oblikovanjem veččutnih ali izkustvenih razstav in vodenih ogledov.

Priprava veččutnega ali izkustvenega opisa predmeta kulturne dediščine (umetniškega dela, muzejskega predmeta) vključuje: informacije ali opis tega, kar vidite, informacije o družbenozgodovinskem kontekstu (kaj je v ozadju – npr. življenje avtorjev, zgodovina, uporaba materiala, zgodbe), individualni pristop (kaj čutim, na kaj me slika/predmet spominja ipd.).

Namen in cilji:

- Razumevanje potreb ljudi z različnimi senzornimi okvarami (zlasti gluhoslepih).
- Razumevanje, kaj je inkluzivni pristop do kulturne dediščine in kako pripraviti veččutno predstavitev kulturne dediščine.

Diskusija:

- Pomislite, katera čutila uporabljate pri različnih »dnevnik« opravilih: učenju v šoli, kuhanju doma, gledanju televizije, sprehodu po gozdu/parku, obisku muzeja. Kateri čut prevladuje?
- Pomislite na svoj zadnji otroški spomin: česa se najbolj spominjate in to opišite s svojimi čuti. Kateri čut prevladuje? Kako so čutila povezana z vašim spominom?
- Vaja: pripravi veččutni opis (z večino čutil!) lesene žlice; nato pripravi veččutni opis slike (npr. Van Goghova Zvezdna noč).

Seznam literature in virov:

Communication of deaf-blind people <https://www.lorm.cz/deafblindness/communication-of-deafblind-people/?lang=en>

Gerenčer, Simona. 2021. *A haptic way of communication with people with deafblindness*. Ljubljana : Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije.

Gerenčer, Simona, in Ipavec Dobrota, Irena, ur. 2021. *The World in the Palm of Your Hand: Language of the Deafblind*. Ljubljana: Združenje gluhoslepih Slovenije Dlan, Združenje tolmačev gluhoslepim Slovenije Taktil.

Jarrold, Karra. 2014. *European Deafblind Indicators: Mapping opportunities for deafblind people across Europe: Government and voluntary sector responses to the growing issue of deafblindness in Europe*. <http://siketvak.hu/wp-content/uploads/2014/07/Final-Report-Deafblind-Indicators.pdf>

Levent, Nina in Pascual-Leone, Alvaro, ur. 2014. *The Multisensory Museum: Cross-Disciplinary Perspectives on Touch, Sound, Smell, Memory, and Space*. Maryland: Rowman & Little field.

Miles, Barbara. 2008. *Overview on deafblindness*. Sand Point: National Center on Deaf-Blindness.

Pallasmaa, Juhani Pallasmaa. 2005. *The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses*. New York: John Wiley.

The how any why behind a multisensory art display

<https://interactions.acm.org/archive/view/november-december-2017/the-how-and-why-behind-a-multisensory-art-display>

World Federation of the Deafblind. 2018. *What is deafblindness?*. <http://www.wfdb.eu/what-is-deafblindness/>

BERLINKLUSION <https://www.berlinklusion.de/>

DITACTA <https://ditacta.tumblr.com/>

* Velika zahvala gre tudi **Katrin MODIC** iz Slovenske organizacije za teorijo in kulturo hendikepa YHD (<https://yhd-drustvo.si/>), ki se je udeležila izobraževalnega dogodka in nam dala dobre napotke o veččutnem pristopu in izzivih inkluzije in participacije oseb z invalidnostjo v muzejih. Katrin je pedagoginja, ki senzibilizira mlade za hendikepiranost, presega stereotipe in predsodke za bolj vključujočo družbo. Med letoma 2011 in 2012 je sodelovala v projektu SODELUJEM, med letoma 2013 in 2014 pa v projektu AKTIV, oba projekta pa sta namenjena dostopnosti in razvoju znanja in veščin za boljšo zaposljivost ranljivih skupin v Sloveniji na področju kulture. V projektih so razvili veččutni pristop, s katerim so želeli umetnost približati osebam z invalidnostjo, predvsem slepim ali slabovidnim. V intervjuju je pojasnila, da bi morali biti osebe z invalidnostjo vključene v pripravo muzejskih programov in dostopnosti – muzeji so v zadnjih letih naredili veliko na dostopnosti, a obiskovalci z invalidnostjo še vedno redko obiskujejo muzeje. Osebe z invalidnostjo bi morali po njenem mnenju narediti korak naprej od cone udobja in se pridružiti muzejem.

3.6 PREDLOG POUČEVANJA - OSEBE Z GLUHOSLEPOTO

Predavanje **Marjane KENDA** iz Društva gluhoslepih Slovenije **DLAN**

KAJ JE GLUHOSLEPOTA?

Pri ljudeh z gluhoslepoto so prisotne različne kombinacije okvare sluha in vida:

- Gluhota in slepota
- Gluhota in slabovidnost
- Naglušnost in slepota
- Naglušnost in slabovidnost

Nordijska definicija gluhoslepote:

»V skupino oseb z gluhoslepoto sodijo osebe, ki imajo okvaro sluha in vida do tolikšne mere, da se okvarjena čutila med seboj ne morejo nadomestiti. Tako je gluhoslepota posebna invalidnost.«

Različne vrste gluhoslepote:

- Prirojena gluhoslepota
- Pridobljena gluhoslepota
- Starostna gluhoslepota (po 65. letu starosti)

Vzroki: zapleti ob porodu, okužbe med nosečnostjo, genetska obolenja (sindrom CHARGE, Usherjev sindrom ...), poškodbe, bolezni, proces staranja ...

Število ljudi z gluhoslepoto: študija **Evidentiranje priložnosti oseb z gluhoslepoto po Evropi / Mapping Opportunities for Deafblind People Across Europe** (2014, Evropska mreža gluhoslepih)

Table 4: Estimated population of deafblind people across participating states

State	Population total ⁵	Calculated deafblindness in population ≤64 (~0.2%)	Calculated deafblindness in population ≥65 (~2%)	Total expected population of deafblind people	
AT	Austria	8,219,743	13,447	29,920	43,367
BG	Bulgaria	7,037,935	11,514	25,618	37,132
CH	Switzerland	8,036,917	13,341	27,326	40,667
CT	Catalonia	7,565,603	12,589	25,420	38,010
CZ	Czech Republic	10,512,419	17,976	30,486	48,462
DE	Germany	80,523,700	127,872	331,758	459,629
DK	Denmark	5,534,738	9,387	16,826	26,213
EE	Estonia	1,274,709	2,098	4,512	6,611
EL	Greece	9,903,268	16,043	37,632	53,676
ES ⁶	Spain	39,493,930	65,436	135,523	200,959
FI	Finland	5,262,930	8,652	18,736	27,388
FR	France	66,000,000	110,352	216,480	326,832
HR	Croatia	4,494,749	7,479	15,102	22,582
HU	Hungary	9,981,334	16,928	30,343	47,272
IE	Ireland	4,209,000	7,442	9,765	17,206
IT	Italy	60,626,442	96,639	246,143	342,782
LT	Lithuania	3,525,761	5,888	11,635	17,523
MT	Malta	416,055	718	1,140	1,858
NL	Netherlands	16,357,992	28,070	46,457	74,527
PL	Poland	38,536,869	66,823	102,508	169,331
PT	Portugal	10,781,459	17,854	37,088	54,942
RO	Romania	21,848,504	37,230	64,672	101,901
S1	Scotland	5,295,400	8,875	17,157	26,032
SI	Slovenia	2,010,347	3,389	6,312	9,702
SK	Slovakia	5,439,448	9,573	13,055	22,628
TR	Turkey	75,627,384	141,726	95,291	237,016
UK ⁷	United Kingdom	57,053,047	95,621	184,852	280,473
Total		565,569,683	952,964	1,781,757	2,734,721

⁵ All data is available via individual countries demography pages at: <http://fr.wikipedia.org/wiki>. Accessed May 2014

⁶ Excluding population of Catalonia (CT)

⁷ Excluding population of Scotland (S1)

POTREBE LJUDI Z GLUHOSLEPOTO

Gluhoslepota **vpliva na družbeno življenje, komunikacijo, dostop do informacij, orientacijo in sposobnost prostega in varnega gibanja.**

Potrebe ljudi z gluhoslepoto so **individualne** in **specifične**.

Vsak posameznik se lahko sooči z omejitvami participacije, na katere vplivajo:

- raven podpore;
- ovire v njihovem okolju;
- resnost okvare vida in sluha;
- starost nastopa gluhoslepote.

Vrsta in raven potrebne podpore se razlikuje od posameznika do posameznika.

Vsak človek potrebuje individualen, personaliziran strokovni pristop, da se lahko sporazumeva, je razumljen in se osebno razvija.

Večina ljudi z gluhoslepoto potrebuje **spremstvo** in **osebno pomoč** pri vključevanju v družbene dejavnosti.

DRUŠTVO GLUHOSLEPIH SLOVENIJE DLAN

Samostojna, neodvisna, strokovna invalidska organizacija s statusom predstavnika oseb z gluhoslepoto.

Ustanovljeno leta 2005.

Socialnovarstveni programi: Spremljanje in tolmačenje; Usposabljanje gluhoslepih in prostovoljcev; Zmanjševanje družbene izključenosti; Posebna informativna in publicistična dejavnost za osebe z gluhoslepoto in njihove svojce; Osebna asistenca; Družinska skupina za samopomoč; Strokovno svetovanje in zagovorništvo gluhoslepih; Individualni razvoj načinov komuniciranja z gluhoslepimi; Strokovna pomoč osebam s starostno gluhoslepoto; Usposabljanje in socialna rehabilitacija oseb z gluhoslepoto.

Izvajalec osebne asistencije in zgodnje obravnave otrok z motnjami v razvoju v okviru razvojne ambulante s centrom za zgodnjo obravnavo.

VZPOSTAVITEV OSEBNEGA STIKA Z OSEBO Z GLUHOSLEPOTO

- Osebi z gluhoslepoto se približajte postopoma in na začetku ne posegajte v njen osebni prostor.
- Osebo nagovorite glasno in spoštljivo.
- Približajte se mu/ji od spredaj in preverite, ali ima nekaj vida ali sluha.
- Spoštljivo se dotikajte njegove/njene roke ali rame, dokler ne ugotovi položaja vaših rok.
- Vedno se predstavite.
- Osebe z gluhoslepoto se lahko resnično zanesejo le na svoja čutila, tj. na tip, vonj in okus.

KOMUNIKACIJA Z OSEBAMI Z GLUHOSLEPOTO

Vsaka oseba z gluhoslepoto izbere najprimernejši način komunikacije.

Komunikacija in tolmačenje vedno temeljita na individualnem pristopu – **ena na ena**.

Jezik gluhoslepih je jezik skupnosti gluhoslepih, ki temelji na dotiku.

Taktilne metode komunikacije z gluhoslepimi so:

- Tipni znakovni jezik;
- Vodeni znakovni jezik;
- Tipna enoročna abeceda;
- Tipna dvoročna abeceda;
- Prstna abeceda – pisanje z dlanjo;
- Ročna abeceda za gluhoslepe;
- Taktilni znaki;
- Tadoma metoda;
- Lormova abeceda;
- Dalgarnova rokavica;
- Braillova pisava za prste;
- Vodeni prst;
- Haptični način komunikacije.

Pomembno: izraz obraza, drža in gibanje telesa, mišična napetost, naravne kretnje, zvoki.

Taktilne metode, ki temeljijo na nekaj sluha in/ali vida, je mogoče dopolniti z drugimi metodami, ki temeljijo na vidnem ali slušnem prenosu:

- Slovenski znakovni jezik;
- Lokaliziran znakovni jezik;
- Enoročna abeceda;
- Dvoročna abeceda;
- Zapis z velikimi tiskanimi črkami;
- Razumevanje govora z branjem z ustnic;
- Razumevanje glasnega govora s poslušanjem;
- Komunikacija s pomočjo preprostih pripomočkov ali tehničnih pripomočkov.

HAPTIČNI NAČIN KOMUNIKACIJE

Brezplačen način komunikacije, ki osebi z gluhoslepoto omogoča sprejemanje vizualnih informacij iz okolja, slušne informacije pa se prenašajo na drug način ali s kombinacijo različnih načinov komuniciranja.

<http://www.gluhoslepi.si/sl/sporazumevanje/>

PREDLOGI

- Dobro premišljena vsebina (spremenjena in prilagojena vsebina).
- Počasen, jasen govor.

- Ni govora med hojo.
- Opis okolja.
- Natančen opis.
- Daljši čas za predstavitev eksponatov (tolmačenje, dotikanje predmetov).
- Zagotavljanje maket, replik originalnega umetniškega dela.
- Optimalna uporaba bolj razvitih čutil: dotika, občutka tresljajev, vonja ...
- Zagotavljanje lup.
- Zagotavljanje opisov in znakov v brajici.
- Kontrast in velikost črk opisov se lahko spremenita.
- Zagotavljanje povečane kopije podrobnosti na predmetih.
- Nastavljiva osvetlitev eksponatov ali svetlobe v prostoru.

PRIMERI DOBRIH PRAKS

Muzeji, ki so si priskrbeli replike ali naredili izjemo, da so gluhoslepim omogočili dotik predmetov.

Prirodoslovni muzej Slovenije: prilagodil enega od izobraževalnih programov gluhoslepim.

Tipne umetniške slike za osebe, ki so slepe, in osebe z gluhoslepoto.

3.7 LJUDJE Z IZKUŠNJAMI INSTITUCIONALIZACIJE (NEVROLOŠKA RAZNOLIKOST)

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Namen predavanja je predstaviti potrebe nevrolško različnih oseb na področju kulturne dediščine. Povabili bomo ljudi iz različnih organizacij, da predstavijo svoje potrebe in zgodbe (osebe z Downovim sindromom, osebe z avtizmom, osebe z različnimi fobijami, osebe z Alzheimerjevo boleznijo itd.). Govorili bomo o duševnih boleznih in vprašanih duševnega zdravja v okolju kulturne dediščine ter o procesih normalizacije in deinstitucionalizacije. Govorili bomo tudi o zastopanosti nevrolško različnih oseb v vašem lokalnem/nacionalnem okolju. Poiskali navdihujoče zgodbe v vašem lokalnem okolju. Razpravljali pa bomo tudi o tem, kako so v vašem družbenem okolju predstavljeni ljudje z različnimi duševnimi boleznimi in nevrolško raznolike osebe.

9. septembra 2022 so v okviru Konvencije ZN o pravicah invalidov sprejeli: **Smernice o deinstitucionalizaciji, tudi v nujnih primerih (2022)** – dokument bo »vodil in podpiral države pogodbenice pri njihovih prizadevanjih za uresničevanje pravice oseb z invalidnostjo do neodvisnega življenja in vključenosti v skupnost ter bo podlaga za načrtovanje procesov deinstitucionalizacije in preprečevanju institucionalizacije«. (https://www.ohchr.org/en/documents/legal-standards-and-guidelines/crpdc273-guidelines-deinstitutionalization-including?fbclid=IwAR2BO2d_Ou048NmVbBqKAd7mQrT-4r8qfhznQvHrOXjoJ7Y-NHzhEQDVVg0)

Namen in cilji:

- Razumevanje, kaj je nevrolška raznolikost.
- Razumevanje, kakšne so potrebe nevrolško različnih oseb v okolju in ustanovah kulturne dediščine.
- Razumevanje procesov deinstitucionalizacije.
- Govor o reprezentacijah in vključevanju nevrolško različnih oseb v družbeno okolje.

Diskusija:

- Kako so nevrolško različne osebe vključene v družbo v vašem lokalnem/nacionalnem okolju? So kakšna gibanja deinstitucionalizacije?
- Kako so nevrolško različne osebe z nevrodiveziteteto predstavljene v vašem družbenem okolju – v muzejih, medijih, javnem prostoru?
- Ali poznate kakšno lokalno osebnost ali zgodbo, povezano z nevrolško različnostjo?
- Poiščite navdihujoče zgodbe v svojem lokalnem okolju, ki lahko pozitivno predstavljajo ljudi z nevrolško različnostjo.
- Kako lahko muzej pristopi k različnim ljudem, ki so nevrolško različni, in njihovim zgodbam?

Seznam literature in virov:

Coleborne, Catharine in MacKinnon, Dolly. 2011. *Exhibiting Madness in Museums: Remembering Psychiatry Through Collection and Display*. New York: Routledge.

Flaker, Vito in Ramon, Shula: *Social work and deinstitutionalisation*
<https://iuc.hr/file/569>

Predstavitev slovenskega primera *Muzej norosti* lahko uporabite kot sodelovalni pristop do dediščine nevrolško različnih ljudi in predstavitev o deinstitucionalizaciji <https://en.muzejnorosti.eu/>

<https://youtu.be/qD4F3ssVM8s>

Deinstitutionalisation EU Policy

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/social-inclusion/desinstit

3.7 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: MUZEJ NOROSTI TRATE

<https://en.muzejnorosti.eu/>

Predstavitev s strani **Sonje BEZJAK**, direktorice **Muzeja norosti Trate**¹⁰

Muzej je v severovzhodni Sloveniji v vasi TRATE, na meji z Avstrijo. Trate so majhna vas s 360 prebivalci. Muzej je v gradu CMUREK.

O nas ...

Kratka zgodovina

- 1949 - 2004 Grad Cmurek gostil Zavod za duševno in živčno bolne.
- 2004 – država zavod zaprla; to je prva institucija, ki jo je država Slovenija zaprla z namenom deinstitucionalizacije.
- 2013 - V gradu je začela delovati lokalna pobuda Muzej norosti.

Kdo smo ...

- domačini iz Slovenije in Avstrije;
- strokovnjaki na različnih področjih, strokovnjaki po izkušnjah;

¹⁰ Muzej norosti predstavlja dobro prakso, kako je muzej zgodovinsko, geografsko in družbeno vpet v naravno in družbeno okolje. V povojnem obdobju Socialistične federativne republike Jugoslavije je bilo veliko gradov v Sloveniji spremenjenih v stanovanjske stavbe ali ustanove za duševno zdravje. Proces deinstitucionalizacije, ki se je začel v poznem 20. stoletju, je prinesel spremembe v institucionalnih strukturah in tudi v družbenem okolju. Muzej je nastal na lokalno pobudo domačinov. Ukvarja se z mnogimi intersekcijskimi in med seboj povezanimi temami, povezanimi z družbenim in naravnim okoljem (in kot tak je res sodoben muzej). Za nas je izrednega pomena osredotočenost na reprezentacijo preteklosti institucij duševnega zdravja in deinstitucionalnih procesov.

- nevladne organizacije.

Deinstitucionalizacija v Sloveniji

- V Sloveniji več kot 22.000 ljudi (otrok, odraslih, starejših) biva v državnih in zasebnih ustanovah.
- Pomanjkanje storitev v skupnosti za podporo čustvenim, socialnim in ekonomskim potrebam ljudi.
- »Trate« – enota SVZ Hrastovec, zaprta leta 2004, do sedaj edina zaprta ustanova za bivanje zaradi deinstitucionalizacije.

Lokalni kontekst ...

Več zapuščenih spomenikov v vasi (v zasebni lasti):

- Prazen srednjeveški grad;
- Težavna dediščina zavoda;
- Čezmejne kulturne izmenjave ni;
- Državljanska puščava;
- Skupina domačinov, ki jih zanimajo zgodovina, umetnost, družbena vprašanja ...
- Bogata kulturna in naravna dediščina;
- Veliko idej, veliko motivacije;
- In začeli smo ...

O nas ...

Poslanstvo

Doma in v tujini ozaveščamo o Sloveniji kot eni najbolj institucionaliziranih držav na svetu in o kršitvah človekovih pravic v teh ustanovah.

19. člen Konvencije ZN o pravicah invalidov: Samostojno življenje in vključenost v skupnost.

Vizija

Muzej norosti želi ustvariti kulturno, strokovno, socialno in turistično središče celotnega spektra. Želimo oživiti kulturno in naravno dediščino okolice gradu Cmurek, spodbujati potencial lokalne skupnosti in svoje delovanje vključevati v širšo regijo, ne glede na bližnjo državno mejo. Pri tem spoštujemo načela trajnostnega razvoja in skrbi za okolje.

Kaj delamo in kako to opravljamo

Srednjeveški grad je dobil »novo« vsebino:

- spominsko mesto (pričevanja in učenje);
- mesto promocije človekovih pravic, pravic invalidov;
- prostor normalizacije in socialne vključenosti;
- živahno središče za spodbujanje višje kakovosti življenja na podeželju.

Naša interesna področja vključujejo področja paleontologije, arheologije, zgodovine, arhitekture, vizualnih umetnosti, glasbe, literature, kulture, naravnega okolja in čezmejnega sodelovanja.

Dogodki:

Okrogla miza o gradu Cmurek, 2014

Odprtje razstave, 2014

»Skrivnostni svet reke Mure«

Umetniški simpozij »Norost in ustvarjalnost«, 2015

Razstava »Neskončne Trate norosti«, 2016

- Intervjuji z zaposlenimi iz obdobja delovanja zavoda;
- Intervjuji z bivšimi jetniki, sosedi;
- Fotografije;
- Artefakti (drobni predmeti, pohištvo, dokumentacija ...).

V sodelovanju s Filozofsko fakulteto in Fakulteto za socialno delo Univerze v Ljubljani.

* 10. septembra 2022 smo odprli prenovljeno razstavo.

Človekove pravice in izgradnja skupnosti

Programi za:

- Učence domače osnovne šole;
- Študente Univerze v Ljubljani (socialno delo, pedagogika, antropologija, arhitektura...);
- Domačine (bralni klub, tržnice, praznovanja, predavanja, delavnice...);
- Socialni program (vključno z osebami z invalidnostjo);
- Umetniški program: razstave, koncerti, filmi...
- Izobraževalni program za zaposlene v zavodih;
- Turizem: obiskovalci gradu.

Gradnja čezmejne skupnosti

Spodbujanje kulturne raznolikosti

Od institucij do ljudi

- Glavni cilj projekta je ozaveščanje mladih v Sloveniji o kršitvah človekovih pravic v institucijah.
- Razvijanje izobraževalnih orodij in programov za učence, dijake in študente.
- Zbiranje pričevanj oseb, ki živijo/bivajo v ustanovah.

Pri tem smo dosegli:

- Mreženje z nevladnimi organizacijami s področja duševnega zdravja.
- Sodelovanje z *Muzejem narodne osvoboditve Maribor* in spominskim centrom *Memorial Site Hartheim Castle - Place for Learning and Rememberment*.

100

REGIONALNI CENTER ZA DEINSTITUCIONALIZACIJO

Glavni cilj: podpirati osebe z invalidnostjo pri življenju v skupnosti

- Odprli smo pisarno za vse, ki potrebujejo pomoč tudi pomoč svojcem.
- Patronažna socialna delavka je v soseski, blizu ljudi.
- Spodbujamo razprave z različnimi deležniki in odločevalci o potrebi po vzpostavitvi storitev v skupnosti.

Projekt CIVIC EUROPE: izvajata MitOst in Sofia Platforms, financira Stiftung Mercator.

DIFF SHOP - Likovna razstava kresne noči

Film MUZEJ NOROSTI slovenska nacionalna televizija je posnela dokumentarni film o Muzeju norosti (režiser Amir Muratović, 2019/2020)

<https://4d.rtvlo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddajekulturno-umetniški-program/174682284>

Kratki dokumentarni film ZADNJI GOSPODARJI TRATE (režiser Lukar Miheljak, 2014)

<https://youtu.be/qD4F3ssVM8s>

www.muzejnorosti.eu

<https://www.facebook.com/norostnameij/>

3.8 KAKO UPORABLJATI DRUŽBENE ZGODBE ZA RAZVOJ DRUŽBENIH VEŠČIN

Robert Nolan in Kerrie Suteu (Culture Coventry)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Razumevanje družbenih znakov je bistvena veščina za naše delovanje v družbi. Otroci z avtizmom potrebujejo neposredna navodila in usposabljanje za razvoj družbenih veščin. Raziskovali bomo delo Carol Gray, ki je razvila družbene zgodbe, da bi otrokom z avtizmom pomagala razumeti družbene situacije.

Raziskovali bomo, kako ustvariti družbene zgodbe, tako da ustvarimo niz slik (z napisi), ki jih lahko uporabimo za ustvarjanje zaporedja dogodkov. Preučili bomo vpliv, ki ga ima lahko napačno tolmačenje družbenih znakov, kot so govorica telesa, obrazna mimika, kretnje in očesni stik, na nevrološko različne ljudi. Nazadnje pa bomo razpravljali o družbenem vedenju, ki se pričakuje na kulturnem prizorišču, in o tem, kako to razložiti s posebnimi primeri za osebe z avtizmom.

Namen in cilji:

- Razvoj razumevanja družbenih veščin in potrebe po upoštevanju razlik
- Raziskovanje družbene zgodbe kot orodja za razlago družbenega bontona.
- Razvoj naše zavesti o družbenih situacijah, kjer je bonton pogosto prikrit in nepojasnen.

Diskusija:

- Kako se učimo družbenega bontona?
- Kako se avtistični možgani razlikujejo pri učenju družbenih znakov?
- Zakaj je govorica telesa kritična za komunikacijo?
- Kako očesni stik vpliva na našo družbeno interakcijo?
- Kako ocenimo, ali je bila družbena interakcija uspešna?

101

Seznam literature in virov:

Gray, C. (2015). *The new Social Story book: 15th Anniversary Edition*. Arlington: Future Horizons.

[How to Write Social Stories \(Video\)](https://www.youtube.com/watch?v=INjVc-xTWd0) <https://www.youtube.com/watch?v=INjVc-xTWd0>

[The Autistic Brain \(Video\)](https://www.youtube.com/watch?v=MWePrOuSeSY) <https://www.youtube.com/watch?v=MWePrOuSeSY>

3.8 PREDLOG POUČEVANJA - DRUŽBENE ZGODBE

Na tem predavanju želimo:

- Razviti razumevanje potrebe po upoštevanju razlik v družbenih veščinah.
- Raziskati družbene zgodbe kot orodja za razlago družbenega bontona.
- Razviti naše zavesti o družbenih situacijah, kjer je bonton pogosto prikrit in nepojasnen.

Kaj vam pove vsak izraz?

Kakšna čustva lahko vidite? Kdo je videti presenečen? Kdo je videti šokiran? Kdo je jezen? Kdo razmišlja? Kdo je srečen? Kdo je žalosten?

Verjetno lahko vsako od teh čustev razberete iz izrazov ljudi. Vsakemu se to ne zdi enostavno.

Kaj vam ta govorica telesa pove?

Govorica telesa nam pove, kdaj se nekdo dolgočasi, kdaj je raztresen ali pozoren. Na to se ustrezno odzovemo – prenehamo govoriti, če je komu dolgčas, poskušamo pritegniti njihovo pozornost ali vprašati, zakaj so raztreseni, nadaljujemo pogovor, če je oseba pozorna. Očesni stik nam bo povedal veliko o tem, kako se oseba počuti, ko komuniciramo z njo.

80% ali več naše komunikacije poteka prek govornice telesa.

Vendar pa ta način komuniciranja ni očiten vsem.

Govornica telesa je glavni del komunikacije, vendar lahko osebe z avtizmom ali nevrolško različna oseba zmede. Ljudje in njihovi družbeni znaki lahko osebe z avtizmom zelo zmedejo.

Kako se morate obnašati v tem prostoru?

V družbi imamo veliko neizrečenih pravil.

Ko vstopite v velik prostor, kot je galerija, boste videli, da ljudje preučujejo umetnine, zato boste tiho, hodili boste in ne tekali, lahko jim boste dali dovolj prostora in počakali, da pridete na vrsto za ogled umetnosti. Vse to so neizrečena pravila.

Temple Grandin je znanstvenica, ki proučuje vedenje živali, je tudi tiskovna predstavnik avtistične skupnosti. Nevrotipični način komuniciranja je cenjen in v družbi privzet. Ljudem z avtizmom se lahko na splošno zdijo nevrotipični družbeni znaki težki, nelogični ali pa jih preprosto ne opazijo. Morda cenijo logiko namesto čustev.

<https://youtu.be/MWePrOuSeSY>

Kaj so družbene zgodbe?

- Družbene zgodbe je leta 1991 ustvarila Carol Gray.
- Lahko si jih predstavljate kot kratko zgodbo, ki otroku z avtizmom opisuje situacijo, dogodek ali dejavnost.
- Koristne so pri pripravi otroka na to, kar se mu dogaja, in kaj mora storiti in kako se mora obnašati v tej situaciji.

Proces ustvarjanja družbene zgodbe

Družabne zgodbe so neverjetno vsestranske in jih je mogoče uporabiti pri poučevanju družbenega bontona nevrolško različnih otrok, jih pripraviti na vedenje v različnih situacijah, kot je odhod k zobozdravniku, zdravniku, na avtobus ali na dogodek ali vaš kraj.

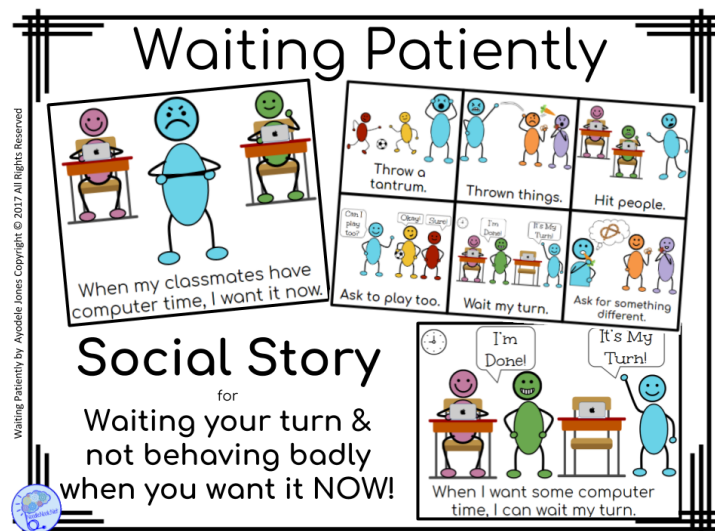
Uporabljajo se tudi za poučevanje vedenjskih strategij, kako se soočiti, ko so jezni ali razburjeni.

Družbene zgodbe nevrološko različnim otrokom ali odraslim pomenijo oporo, ko se lotijo nečesa, kar ima več korakov ali zahteva kompleksen jezik za razlago, saj jim družbena zgodba stvari razčleni na preprosto besedilo in spremljajoče slike.

Za ustvarjanje potrebujejo prakso, tako kot vse napisane zgodbe jih je treba urediti in prepisati, dokler zgodba ne deluje.

Format

- Družabne zgodbe so običajno natisnjene v obliki knjižice, vendar enotnega formata ni.
- Delujejo tudi PowerPoint ali PDF-ji. Vse je odvisno od otrokovih potreb in sredstev prizorišča.
- Prikaz slik različnih formatov.

Proces

1. Predstavljajte si cilj – Kaj želite, da obiskovalec vašega prizorišča ve?
2. Premislite o vsakem koraku za doseg tega cilja – kdo, kaj, kje, kdaj, kako in zakaj?
3. Začnete pisati – naslov, začetek, sredina, konec – pišite v prvi osebi, besedilo naj bo preprosto in uporabite ustrezne slike ali grafike.

Ohranite pozitiven ton, družabne zgodbe niso namenjene poudarjanju vseh stvari, ki jih otrok počne narobe, namenjene so poudarjanju izziva in poučevanju strategij, ki jih lahko uporabi za premagovanje tega izziva.

Primeri

- [Visiting the Museum](#)
- [Weston Park, Sheffield](#)
- [Easy Read Guide, Royal Cornwall Museum](#)
- [Royal Cornwall Museum](#)

Družbene zgodbe so sestavljene iz slik in napisov

Vaja: Pisanje družabne zgodbe - izlet v restavracijo

- Kaj se zgodi, ko gremo v restavracijo?
- Kakšna neizrečena pravila obstajajo?
- Kakšne odločitve je treba sprejeti in kako se lahko nanje pripravimo?
- Kaj bomo storili, če smo razburjeni ali zmedeni?
- Premislite o celotnem procesu, od priprave na odhod do konca obroka in vrnitve domov.

3.9 ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT – KAJ JE TO IN KAKO GA PRIPRAVITI?

Tatjana Knapp (Inštitut RISA), pedagoška predstavitev **Urša Valič** (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Ali je mogoče kulturno dediščino predstaviti brez ovir in zagotoviti vključujočo, dostopno izkušnjo odnosa do zgodovine in kulture tudi za ljudi, ki se soočajo z ovirami, ki presegajo zgolj fizične in senzorne okvare?

Enostavno berljive informacije ali informacije napisane v preprostem jeziku (tudi lahko branje - *Easy Read*) so koncept, ki omogoča enostavno iskanje in razumevanje informacij. Ne gre ga zamenjati z navadnim jezikom, komunikacijskim konceptom, ki je zasnovan tako, da širše občinstvo čim hitreje in čim lažje razume sporočilo (Cutts 1995). Enostavno berljiv format je namenjen osebam u učnimi težavami (kognitivnimi okvarami), npr. osebam z motnjami v duševnem razvoju (nevrološko raznolike osebe) in drugim ciljnim skupinam z ovirami pri branju standardnih besedil.

Enostavno berljiv format je splošno poenostavljen na vseh ravneh (vsebinsko, slovnično, terminološko) in namenjen vsem namenom (informativnim besedilom, leposlovju in publicistiki, literaturi, novicam, ustni komunikaciji ipd.), zato je vse bolj prisoten na kulturnem področju v več državah, npr. v Nemčiji, na Švedskem in v Španiji, kjer muzejske ali galerijske razstave že zagotavljajo informacije v enostavno berljivem formatu.

Predavanje ponuja vpogled v pomen in rešitve za dostopno pripovedovanje zgodb o kulturni dediščini, ponuja različne primere dobrih praks v več državah in poziva udeležence k razmišljanju o tem, kako uporabiti načela enostavno berljivih informacij na svojih strokovnih področjih.

106

Namen in cilji:

- Obravnavati terminologijo, koncepte in etičnost vprašanja v zvezi z enostavno berljivim besedilom.
- Razpravljati o pomenu multimodalnosti pri pripovedovanju zgodb, komuniciranju z ljudmi z ovirami in pri pridobivanju informacij v standardnih besedilih.
- Predstavitev osnovnih primerov smernic za pripravo enostavno berljivih informacij.
- Uvedba inovativnih in praktičnih rešitev za dostopno predstavitev kulturne dediščine.

Diskusija:

- O čem razpravljamo in zakaj razpravljamo o tem? (Terminološka, konceptualna in etična vprašanja.)
- Kako komunicirati s končnimi uporabniki informacij, ki so enostavno berljive? (Multimodalna komunikacija.)
- Kako se pripravijo enostavno berljive informacije? (Smernice za enostavno berljive informacije - besedila in slike, multimodalnost).
- Kako v predstavitve kulturne dediščine vključiti enostavno berljive informacije? (Primeri in ideje.)
- Ali bi lahko predloge/vzorke uporabljali v ustanovah in državah? (Razprava o ponovni uporabi proceduralnih besedil – npr. besedila razstav.)

Seznam literature in virov:

Handbook of Easy Languages in Europe. Ur. Camilla, Lindholm in Ulla Vanhatalo. Berlin: Frank & Timme, 2021.

Hansen-Schirra, Silvia; Abels, Katja; Signer, Sarah, in Christiane Maaß. *The Dictionary of Accessible Communication*. Berlin: Frank & Timme, forthcoming.

Kröger, Janina. "Communication Barriers and Cultural Participation: A Visit to a Wildlife Park as a Multicodal Accessible Text." V Silvia Hansen-Schirra in Christiane Maaß. *Easy Language Research: Text and User Perspectives*. Berlin: Frank & Timme, 2020.

Rantamo, Eeva in Swenja Schum. "Museumstexte – Zum Abbau sprachlicher Barrieren in Museen und Ausstellungen." [Museum texts – How to remove language barriers in museums and exhibitions]. ur. Christiane Maaß in Isabel Rink. *Handbuch Barrierefreie Kommunikation*. Berlin: Frank & Timme, 2019. 615–636.

Temas de Museologia, Museus e Acessibilidade [Issues in Museology, Museums and Accessibility]. Lisbon: Instituto Português de Museus, 2004.

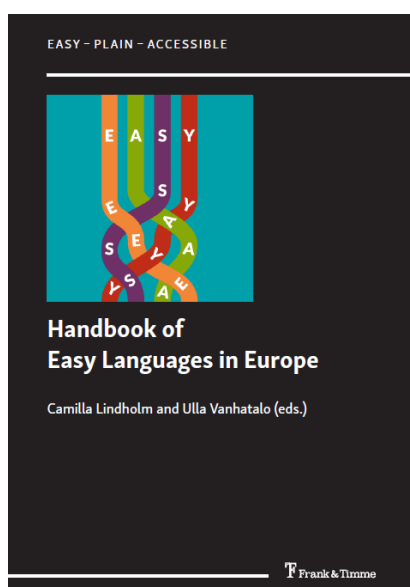
La lectura fàcil als museus [Easy Read in museums]. Barcelona: Associació Lectura Fàcil, n.d.
<https://www.lecturafacil.net/news/la-lecturafacil-als-museus/>.

3.9 PREDLOG POUČEVANJA - ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT – KAJ JE TO IN KAKO GA PRIPRAVITI?

Vsebina:

- DOSTOPNOST
- ENOSTAVEN BERLJIV FORMAT (PREPROST JEZIK)
- CILJNE SKUPINE?
- SMERNICE ZA BESEDILA IN PARATEKST
- MULTIMODALNOST
- PARAINFORMACIJE

Pomembni viri

<https://transmediacatalonia.uab.cat/easit>

Kontekst: **DOSTOPNOST** <https://transmediacatalonia.uab.cat/easit/unit-1/element-2/accessibility/>

ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT - PREPROST JEZIK

- Orodje/vključujoč koncept za dostopne informacije (mogoče jih je prenesti v Braillovo pisavo, znakovni jezik, zvočni opis ...).
- Ljudje: različne potrebe, enake pravice (informiranost, vključenost, sodelovanje).

EASY TO READ – EASY LANGUAGE(S) IN EUROPE

Sweden (lättläst) -> Norway, Finland -> rest of Scandinavian countries
(practical concept, organizations and activists)

FIRST GUIDELINES
IFLA (International Federation of Library Association):
Guidelines for easy-to-read materials (1997, 2003, 2007, 2010)

EUROPEAN COOPERATION
-KLAARA, 2019
-International Easy language day-- 28. maj, 2020
-Handbook of Easy Languages in Europe (Frank&Timme), 2021

1960s **2006** **1997->** **2009** **2019-2021**

MILESTONE
Convention on the Rights of Persons with Disabilities:
Art. 9: Accessibility (including information accessibility)

Inclusion Europe Guidelines
https://issuu.com/eprehab/docs/information_for_all_easytoread

TARGET GROUPS, I.

2. Easy language aims at making complex information understandable. Who could, in your opinion, benefit from information in Easy language? (I)

Target Group	Percentage
Every member of the society	12.3%
People with intellectual disabilities	11.5%
People who suffered brain injury or stroke	10.3%
People with dyslexia (difficulties to comprehend)	10.3%
Seniors, the elderly	10.0%
People with mental disabilities	9.8%
Immigrants from other countries	9.0%
People with autism-spectrum disorders	8.9%
National minorities in Slovenia	6.1%
People with hearing impairment	5.9%
Slovenes with non-slovene permanent residence	4.5%
Children	0.1%
All of the listed	0.0%
Functionally less literate people; people with ill...	0.0%
Journalists and those who sometimes don't read	0.0%
Life is stressful as it is, we need easy information	0.0%
Nonverbal adolescents and adult people with a...	0.0%
People who dislike reading	0.0%
People who want just basic information	0.0%
People with dementia	0.0%
People with speech impairments	0.0%
Uncertain, never heard of it	0.0%

13. Do you fall into any of the following categories? (I)

Category	Percentage
Do not fall in any of the group	20.8%
A person with intellectual disabilities	11.5%
Senior, elderly person	12.3%
Stroke and brain injury survivors	12.3%
A person with mental disorders	8.7%
A person with hearing impairment	5.9%
Non-native Slovene speaker	5.9%
Member of the diaspora	4.5%
A dyslexic person	4.7%
An immigrant to Slovenia	2.0%
Speech and language impairment	2.0%
A blind-deaf person	1.1%
A person with autism	0.7%
Deficits in individual areas of learning	0.4%
Visual impairment	0.4%
A person with cerebral palsy	0.4%
Motor difficulties	0.4%

Project: Promoting Easy-to-Read Language for Social Inclusion
(PERLSI; 2020-1-LV01-KA204-077527; Erasmus +, KA2; 01/10/2020-30/09/2022; coordinated by University of Latvia, Latvia), 2 separate surveys

CILJNE SKUPINE, II.

- Stalna potreba po enostavno berljivem formatu (npr. ljudje s kognitivnimi in senzoričnimi ovirami).
jezik, slike, postavitev in oblikovanje, pragmatična perspektiva
- Začasna potreba po enostavno berljivem formatu (npr. ljudje, ki se učijo jezikov, ljudje s slabimi jezikovnimi znanji, otroci*);
jezik, slike

* Enostavno berljiv format je bil razvit predvsem za odrasle in mlade z motnjami branja. V nekaterih primerih so otroci lahko ciljna skupina.

ENOSTAVNO BERLJIV FORMAT - ENOSTAVNO RAZUMEVANJE?

Osnovna pravila enostavno berljivega jezika <https://transmediacatalonia.uab.cat/easit/unit-2/element-1/basic-rules-of-e2u/>

PISANJE BESEDIL IN OZNAK V MUZEJIH/NA RAZSTAVAH

KAJ DELUJE?

Serrell (1996), *VISITOR FRIENDLY STEP*, primeri:

- Začnite z informacijami, ki so neposredno povezane s tem, kaj lahko obiskovalci vidijo, čutijo, počnejo, vonjajo ali izkusijo, kjer stojijo;
- Uporabite kratke odstavke in drobce informacij, ne pa velikih blokov informacij, uporabite kratke stavke;
- Klicaji na oznakah niso priporočljivi, saj vsiljujejo poudarek;
- Pričakujte, da bodo obiskovalci želeli brati;
- Uporabite informativne naslove in podnaslove odstavkov;
- Časopisno novinarstvo ni dober model;
- Ostanite prilagodljivi v sistemu oznak - oznake, ki so vedno enake, postanejo dolgočasne za branje;
- Vključite obiskovalce v pogovor: spodbujajte njihovo sodelovanje.

McLean (1993), *READABILITY AND COMPREHENSION*, primeri:

- Oznake v kombinaciji s fotografijami, risbami, predmeti in drugimi čutnimi elementi imajo večji vpliv na učenje obiskovalcev kot kateri koli posamičen element;
- Oznake, namenjene postavljanju vprašanj, spodbujanju sodelovanja, pritegovanju pozornosti, usmerjanju gledalcev in spodbujanju primerjav;
- Oznake se morajo začeti z dejansko izkušnjo, ki jo imamo: kaj obiskovalec gleda ali doživlja na tej točki razstave;
- Obiskovalci imajo omejen čas za vsrkavanje informacij, zato morajo biti interpretativne grafike jasne, jedrnate, razumljive in kratke;
- Pisatelji morajo biti sposobni opustiti nekatere informacije, pa naj bo še tako boleče;
- Ljudje običajno porabijo le nekaj sekund za branje oznak, zato mora ta v tem času posredovati bistvene informacije;
- Odločiti se morate, kateri elementi potrebujejo posebne razlage in kateri elementi preprosto ponovno poudarjajo bistvo;
- Poskrbite, da ni boljših načinov za predstavitev informacij, kot so brošure, katalogi, informativni listi, zvočni vodniki, video, grafične slike/risbe, risanke.

PROCEDURALNA BESEDILA - ZA PONOVO UPORABO (RAZLIČNI JEZIKI, USTANOVE)?

Primer: Taktilna razstava

- 1. korak Vabimo obiskovalca, da uživa v taktilnem raziskovanju.
- 2. korak Predstavitev izkušenj na dotik in taktilnih izkušenj.
- 3. korak Navedba osnovnih korakov v procesu taktilnega raziskovalnega procesa.
- ...

Elisa Perego, Univerza v Trstu

1. KORAK POVABILO OBISKOVALCA K UŽIVANJU V TAKTILNEM RAZISKOVANJU

Zdaj se lahko odločite

če se želite dotakniti tega reliefa.

Če se želite dotakniti tega reliefa,

stojte udobno.

Vodili vas bomo.

Dali vam bomo navodila.

Če želite, se bomo dotaknili vaših rok.

Če se lahko dotaknemo vaših rok,

vas lahko vodimo

na desne dele reliefa.

Ali je smiselno uporabljati predloge/vzorke, saj jih je mogoče videti kot predvidljive in ljudem omogočajo, da se naučijo vedenja skozi izkušnje in ga uporabijo, ko so v drugem okolju (v drugi galeriji, muzeju itd.)?

Npr. za ljudi z razvojnimi, kognitivnimi ovirami, kot je motnja v duševnem razvoju (nevrolška različnost).

111

PARATEKST V BROŠURAH IN KNJIGAH

Vizualna prezentacija: vzorec parateksta

<https://transmediacatalonia.uab.cat/easit/unit-2/element-5/visual-presentation-paratextual-sample/>

AVDIOVIZUALNA BESEDILA

Razumevanje avdiovizualnega besedila

<https://transmediacatalonia.uab.cat/easit/unit-1/element-4/understanding-the-audiovisual-text/>

ENOSTAVNO BERLJIV ZVOČNI OPIS

Enostavno berljivo besedilo olajša avdio deskripcijo

<https://transmediacatalonia.uab.cat/easit/unit-3b/element-1/easy-to-read-facilitates-audio-descriptions/>

(NAZAJ NA) DOSTOPNOST: "PARAINFORMACIJE" ALI KAKO NAS NAJDEJO?

3.10 PRILAGODITEV ARHIVSKEGA GRADIVA ZA OSEBE Z INVALIDNOSTJO V OKVIRU PROJEKTA E-ARH.SI

Gregor Jenuš (Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Arhiv Republike Slovenije), pedagoška predstavitev **Urša Valič** (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Cilj predavanja je razumeti principe prilagajanja arhivskega gradiva osebam z invalidnostjo. Svetujemo vam, da v svojem okolju poiščete podobne projekte in vključite bodisi arhiv bodisi knjižnico, ki delata na dostopnosti gradiva, ki ga hranijo. Druga možnost je, da to predstavitev uporabite za razpravo o razmerah v svoji državi in o tem, kaj je treba storiti.

Predavanje so pripravili doc. dr. Gregor Jenuš, Antun Smerdel in Mojca Kosi
Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Arhiv Republike Slovenije
Zvezdarska 1, SI-1102 Ljubljana
Projekt e-ARH.si: ZRSZ 2016-2021
@: ars@gov.si

112

Živimo v času, ki ga zaznamuje obilje informacij in tehnološki napredek. Digitizacija, digitalizacija, virtualizacija, digitalna transformacija in umetna inteligenca so postale del vsakdana naše družbe in tudi arhivov. Arhivi se soočajo s potrebo po posodobitvi storitev, informacijske infrastrukture in tudi znanja zaposlenih.

Slovenski javni arhivi smo v letu 2016 stopili na skupno pot vzpostavitve Slovenskega javnega elektronskega arhiva. Po desetletjih samostojnega soočanja z izzivi digitalne dobe so se Arhiv Republike Slovenije in šest regionalnih arhivov iz Ljubljane, Maribora, Celja, Ptuja, Nove Gorice in Kopra združili in se skupaj lotili digitalne preobrazbe svojih arhivskih služb. Zaživel je projekt, ki ga združujeta okrajšava e-ARH.si in slogan *Preteklost na dosegu klika!*

Projekt predstavlja veliko več kot le digitalno hrambo elektronskih arhivskih zapisov; združuje nabor ambicioznih rešitev, ki posegajo v celoten življenjski cikel arhivskega gradiva – od njihovega nastanka, »prihoda« v arhiv in zagotavljanja dolgoročne varne hrambe do dostopnosti različnim uporabnikom. Zavedamo se pomena delovanja za vključujočo družbo. Sledimo načelu, da invalidnost ne sme biti ovira za vsakega posameznika pri poznavanju svoje preteklosti in slovenske kulturne dediščine, ki jo hranimo v svojih zakladnicah spomina. Problema dostopnosti smo se lotili z odpravo arhitekturnih ovir, opremljanjem čitalnic državnega in šestih regionalnih arhivov s specializirano opremo za osebe z invalidnostjo ter s prilagajanjem arhivskega gradiva ranljivim skupinam.

Narejenih je bilo več stvari: od izdelave kopije srednjeveške listine na pergamentu s pečatom, ki omogoča haptično izkušnjo od blizu, 3D tiskanja avtomobila iz filma *Naš avto*, adaptacije celotnega igranega filma, slovenske kultne komedije *To so gadi*, ki smo ga digitalizirali, podnaslovili, tolmačili v

slovenski znakovni jezik in dodali zvočni opis ter prilagodili fotografije, zvočne posnetke, pisne zapise itd.

Največji korak pa smo naredili z izobraževanjem o zakonodaji in najboljših praksah na področju dela z osebami z invalidnostjo ter spoznavanjem njihovih potreb pri delu z arhivskim gradivom, kar nam je odprlo razumevanje in pot v vključujočo družbo.

Namen in cilji:

- Seznanitev z različnimi mednarodnimi, nacionalnimi in lokalnimi projekti ter pristopi k dostopnosti.
- Razumevanje arhivov kot prostorov hrambe kulturne dediščine.
- Razumevanje, kako se arhivi prilagodijo in naredijo dostopne arhivske zapise.

Diskusija:

- Kakšno gradivo je shranjeno v vašem lokalnem/državnem arhivu? Kako je stavba dostopna?
- Kako je dostopno arhivsko gradivo? Kako narediti arhivsko gradivo dostopno? Kako na tem področju uporabiti nove tehnologije?
- Ali lahko enaka načela sprejmemo tudi v primeru knjižnic? Kaj je treba storiti, da bodo knjižnice bolj dostopne?
- Ali imate v svojem lokalnem/nacionalnem okolju podobne projekte?
- Kakšni izobraževalni programi so bili razviti v vašem lokalnem/nacionalnem okolju za izobraževanje ljudi, ki delajo v arhivih/muzejih/knjižnicah?

Seznam literature in virov:

Frank Serene, [Making Archives Accessible for People with Disabilities](#). National Archives and Records Administration, Washington 2008.

[Development of the Slovenian Public Electronic Archives - Broschure](#), Archives of the Republic of Slovenia, Ljubljana 2017.

3.10 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: OBISK DRŽAVNEGA ARHIVA SLOVENIJE IN PREDSTAVITEV PROJEKTA E-ARH

Ko govorimo o kulturni dediščini, imamo velikokrat v mislih muzeje, zgodovinska mesta, arheološke parke ipd., pogosto pa pozabljamo, da knjige in knjižnice ter dokumenti in arhivi tvorijo pomemben del kulturne dediščine, preko katere se razkriva naša sedanja in pretekla zgodovina, ki je v njih predstavljena in s pomočjo katere obogatimo naše znanje. Zato je pomembno, da je ta dediščina dostopna osebam z invalidnostjo.

V okviru dogodka *Usposabljanje strokovnjakov - Train the trainers* (Učna aktivnost C1 v Ljubljani) in implementacijske faze (Testiranje visokošolskega modula IO3 *Dostopnost kulturne dediščine vsem*) na Univerzi v Ljubljani je dr. **Gregor Jenuš** iz *Državnega arhiva Republike Slovenije* predstavil projekt Evropskega socialnega sklada **e-ARH.si**,¹¹ ki ga je Državni arhiv vodil med letoma 2016 in 2021 (vodja projekta dr. Tatjana Hajtnik). Kot je opisano, je cilj projekta ustvariti kompleksno okolje za zagotavljanje dostopnih in digitaliziranih arhivskih storitev.

»Projekt vzpostavitve slovenskega javnega elektronskega arhiva ali kratko e-ARH.si predstavlja kompleksno okolje, ki je namenjeno e-arhiviranju. Vključuje postopke prevzemanja arhivskega gradiva (digitaliziranega in v izvorno digitalni obliki) v pristojne javne arhive, njegovo nadaljnjo strokovno obdelavo, dolgoročno ohranjanje v skladu z veljavno zakonodajo ter nadaljnjo uporabo.

Temelj za nadaljnji razvoj rešitev elektronskega arhiviranja predstavlja marca 2016 s strani Vlade Republike Slovenije potrjena Strategija in izvedbeni načrt razvoja slovenskega javnega elektronskega arhiva e-ARH.si. /.../

Poslanstvo

Vrednotenje, pridobivanje, strokovna obdelava, ohranjanje in omogočanje uporabe arhivske kulturne dediščine Republike Slovenije v elektronski obliki.«¹²

Del projekta je bil namenjen dostopnosti Državnega arhiva in prilagoditvi arhivskega gradiva osebam z invalidnostjo. Arhiv hrani in ohranja različne dokumente od besedil, papirjev, načrtov, patentov, filmov itd. V arhivu so se vprašali, kako te zapise narediti dostopne različnim skupinam oseb z invalidnostjo, predvsem ljudem z okvaro vida in sluha. Državni arhiv je med projektom zaposlil dve osebi z invalidnostjo Mojco Kosi in Antuna Smerdela, ki sta razvijala in podpirala dostopnost do grajenega okolja in prilagoditve arhivskega gradiva. Dostopnost za uporabnike invalidskih vozičkov (rešena z dvigalom) je bila kar velik izziv, saj je arhiv v zgodovinski Gruberjevi palači, ki s čudovitimi poslikavami, štukaturami in arhitekturo (kapela in stopniščna kupola) predstavlja biser ljubljanskega meščanskega baroka. Državni arhiv je v sodelovanju s šestimi regionalnimi arhivi iz Ljubljane, Maribora, Celja, Ptuja, Nove Gorice in Kopa razvil izobraževalne programe o dostopnosti za svoje zaposlene in opremil čitalnice državnih in šestih regionalnih arhivov s specializirano opremo za senzorno ovirane osebe: računalniki z večjimi monitorji, slušalke, multifunkcijske naprave, bralniki in povečevalniki zaslonske slike (e-Reader, SuperNova), prenosne namizne elektronske lupe, ročne lupe različnih povečav z osvetlitvijo, brajeve vrstice, OCR program za prepoznavanje besedila (Abby FineReader) ter specializirano namizno svetilko z LED osvetlitvijo za slabovidne, mobilno indukcijsko zanko in program

¹¹ <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/projekt-e-arh-si/>

¹² Za več informacij obiščite: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Projekt-e-ARH-si/PR-material/e-ARHsi_brosura_2017.pdf

za podnaslavljanje v živo (Text on Top). Kot je povedal Gregor Jenuš, so pridobili vso možno opremo, a jim je še vedno izziv privabiti senzorno ovirane obiskovalce, da ustanove obišejo in opremo uporabijo.

Del

projekta je bil namenjen prilagoditvam arhivskega gradiva in g. Jenuš je predstavil nekaj primerov. Najprej je bila izdelana natančna kopija srednjeveškega dokumenta, ki so se jo obiskovalci z okvaro vida lahko dotaknili, ne da bi se bali, da bi uničili izvirnik. S pomočjo uporabe 3D tehnologije in znanja 14 strokovnjakov je bila izdelana kopija pergamentnega papirja, pisnega besedila in pečata.

Sledil je model avtomobila *Buick Master 6* iz filma *Naš avto* iz leta 1962, ki je bil narejen s pomočjo 3D tiskanja, z opisom v Braillovi pisavi, da so se lahko ljudje z okvaro vida dotaknili modela in razumeli, kako je bil avto izdelan.

Nazadnje, pa je bila narejena priredba komičnega filma *To so gadi*¹³ iz leta 1977. Film so digitalizirali in dodali podnapise, tolmačenje v slovenski znakovni jezik in zvočni opis. Prva projekcija prilagojenega filma je bila 6. novembra 2018 v Slovenski kinoteki in se je je udeležilo skoraj sto obiskovalcev iz ciljne skupine – gluhih in naglušnih ter slepih in slabovidnih. Ljudje so uživali v projekciji, saj so lahko skoraj samostojno spremljali podrobnosti v filmu, ki so jim bile prej nedosegljive.

Projekt e-ARH.si predstavlja pomemben korak naprej v dobrih praksah vključevanja oseb z invalidnostjo in dostopnosti arhivskega gradiva.

¹³ Več o filmu: <https://bsf.si/en/movie/to-so-gadi/>

3.11 DOSTOPNOST DO KULTURNE DEDIŠČINE (IN TURIZMA) PREKO NOVIH TEHNOLOGIJ

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Možnost št. 1: Cilj predavanja je v lokalnem okolju poiskati zanimivo uporabo IKT tehnologije, ki invalidom pomaga pri dostopu do objektov kulturne dediščine (muzejev, knjižnic, zgodovinskih znamenitosti, arhivov, kulturnih znamenitosti itd.). Povabite ustanovitelja, da jo predstavi, preizkusite aplikacijo (ali drugo IKT) in razpravljajte o metodologijah, uporabljenih za definiranje dostopnosti in implementacije, preizkusite uporabo. Razprava o možnostih uporabe IKT pri dostopnosti do kulturne dediščine invalidom.

Možnost št. 2: Cilj predavanja je v lokalnem okolju poiskati dostop do objektov kulturne dediščine (muzejev, knjižnic, zgodovinskih znamenitosti, arhivov, kulturnih znamenitosti itd.), ki predstavljajo tudi turistične atrakcije. Obrnite se na lokalno turistično organizacijo ali občino in zaprosite za predstavitev njihove strategije dostopnosti do kulturne dediščine. Pogovorite se o uporabljenih metodologijah za opredelitev dostopnosti in implementacije, preizkusite dostopnost. Razprava o koristnosti in potrebi po dostopnosti do kulturne dediščine za razvoj dostopnega turizma.

Namen in cilji:

- Spoznavanje uporabe IKT za namene dostopnosti do kulturne dediščine.
- Stopanje v stik z lokalnimi oblastmi in strategijami dostopnosti do kulturne dediščine ter razvoja dostopnega turizma.

Diskusija:

- Kakšne so vaše izkušnje z uporabo IKT tehnologij za doseganje kulturne dediščine?
- Delite ideje o tem, kakšne aplikacije bi lahko razvili za ljudi z različnimi invalidnostmi za dostop do kulturne dediščine.
- Vaja: vzemite zemljevid svojega lokalnega okolja (mesta, regije itd.) in označite vso zanimivo lokalno kulturno dediščino; narišite pot skozi vse (ali samo nekatere od njih); če je mogoče, preverite dostopnost na kraju samem. Razpravljajte: Ali je vsa lokalna kulturna dediščina dostopna? Ali je cesta/pot, ki vodi do njih, dostopna? Ali obstajajo dostopni objekti (bari, restavracije, stranišča, trgovine itd.)?
- Delite zamisli o tem, kaj bi lahko storili za izboljšanje dostopnosti do kulturne dediščine v vašem lokalnem okolju za razvoj dostopnega turizma.

Seznam literature in virov:

WORLD TOURISM ORGANIZATION – Accessible Tourism <https://www.unwto.org/accessibility>

EUROPEAN NETWORK OF ACCESSIBLE TOURISM www.accessibletourism.org

UN Promoting accessible tourism for all

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/issues/promoting-accessible-tourism-for-all.html>

3.11 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: LJUBLJANA Z INVALIDSKIM VOZOM

Turizem in kulturna dediščina sta med seboj povezana: ljudje pogosto potujejo, da obišejo kraje kulturne dediščine in spoznajo kulturo in kulturno preteklost drugih, hkrati pa ekonomsko podpirajo strukture, storitve in delovna mesta, povezana s turizmom in kulturno dediščino. Dostopen turizem - dostopne informacije, strukture in storitve so pomembne tudi za to, da bi lahko osebe z invalidnostjo enakovredno sodelovale v turizmu in obiskovale objekte kulturne dediščine. (Glej Svetovna turistična organizacija – Dostopni turizem in Evropska mreža dostopnega turizma.)¹⁴ V podporo dostopnemu turizmu in dostopni kulturni dediščini bi lahko bile v veliko pomoč nove IKT tehnologije.

Leta 2022 je Slovenija sprejela novo Strategijo turizma za naslednjih 7 let (do 2028), ki v več točkah spodbuja zeleno in trajnostno dostopnost in mobilnost, tudi osebam z invalidnostjo, še posebej pa podpira dostopnost do kulturne dediščine. (<https://www.gov.si/en/news/2022-05-10-government-adopts-the-new-seven-year-slovenian-tourism-strategy-2022-2028/>) Že leta 2009 je ŠENT - Slovensko društvo za duševno zdravje ustanovilo podjetje PREMIMI, ki je turistična in potovalna agencija za promocijo, razvoj in svetovanje o dostopnem turizmu (<https://premiki.com/>). Leta 2021 je Mestni svet Ljubljane sprejel akcijski načrt z naslovom *Ljubljana. Dostopna vsem*, ki je podlaga za nadaljnje izboljšanje dostopnosti mesta za invalide in starejše v obdobju do leta 2025. Nov akcijski načrt je bil izdelan na podlagi rezultatov izvajanja dveh drugih nedavnih akcijskih načrtov: Akcijski načrt *Starosti prijazna Ljubljana* za obdobje od 2016 do 2020 in *Akcijski načrt Ljubljana - občina po meri invalidov* za obdobje od 2019 do 2020 (<https://www.ljubljana.si/en/news/ljubljana-accessible-to-all/>). Ljubljana je v zadnjih desetletjih zelo izboljšala svojo dostopnost tako za domačine kot tudi za turiste - od znižanih pločnikov, taktilnih poti, dostopnih javnih stranišč (ki so lahko odprta z evro ključi¹⁵ - Eurokeys), lahko celo brezplačno najamete električni priključek za invalidske voze v Slovenskem turističnem informacijskem centru itd. (Glej video Dostopna Ljubljana <https://youtu.be/V8EYsYfV0c> in <https://www.visitljubljana.com/en/visitors/travel-information/essentials/accessibility-of-ljubljana-by-wheelchair/>). Ljubljana je bila večkrat nagrajena za svojo dostopnost.¹⁶

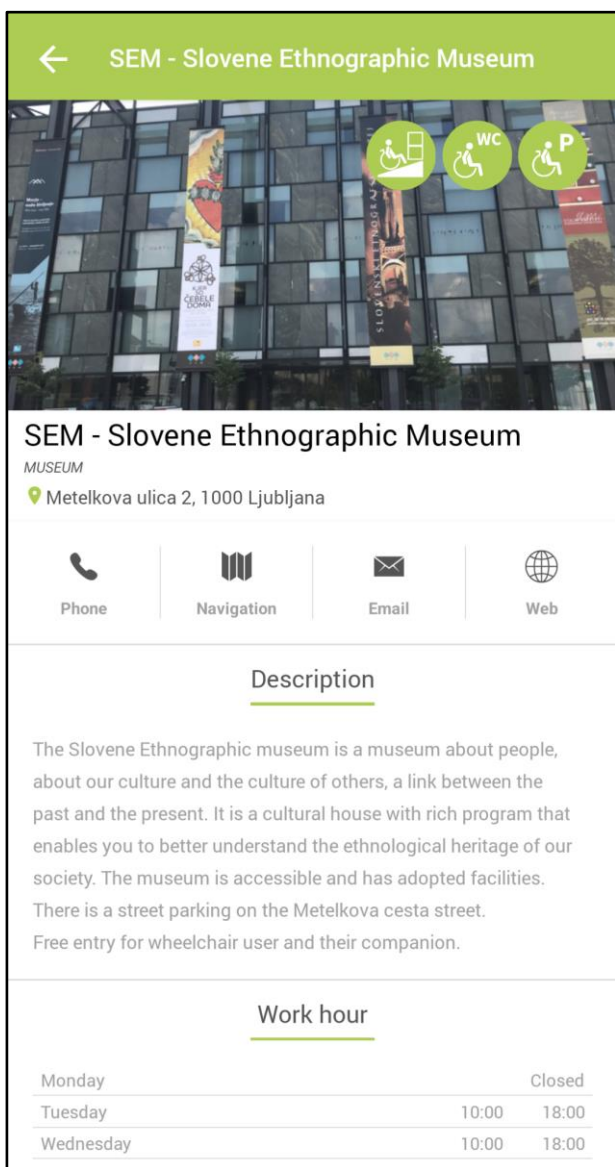
Aljoša Škaper je podjetnik, ustanovitelj mobilne aplikacije *Ljubljana z invalidskim vozom* <https://www.ljubljabywheelchair.com/>. Od nesreče, v kateri si je poškodoval hrbtenjačo, je uporabnik invalidskega voza. Po rehabilitaciji je razmišljal, kako si urediti življenje in se ponovno ukvarjati z dejavnostmi, ki jih je opravljal pred nesrečo. Ena izmed teh dejavnosti so bila potovanja, a ker je uporabljal invalidski voz, se mu je zdelo precejšen izziv rezervirati dostopen prevoz, poiskati dostopno nastanitev do dostopnih trgovin, barov, restavracij, muzejev, knjižnic in drugih kulturnih (dediščinskih) krajev itd. Preverjanje informacij mu je vzelo veliko časa. Z ženo Mirando se je domislil, da bi ustvaril aplikacijo za mobilni telefon, ki bi tujim gibalno oviranim obiskovalcem pomagala obiskati Ljubljano. Aplikacijo so razvili in podprli v sodelovanju z lokalno turistično organizacijo Zavod za turizem Ljubljana (www.visitljubljana.com). V aplikaciji je seznam in zemljevid invalidskim vozom prijaznih lokacij od znamenitosti, hotelov, restavracij in drugih lokacij. Razdeljena je v naslednje kategorije: prenočišča, pijača, hrana, znamenitosti, dejavnosti, nakupovanje, stranišča. Pod vsako

¹⁴ Kratko analizo kulturnega turizma lahko najdete tukaj: <https://creativech-toolkit.salzburgresearch.at/heritage-and-cultural-tourism/>.

¹⁵ Eurokey je sistem elektronskih ključev, ki osebam z invalidnostjo omogoča brezplačno odklepanje in uporabo objektov, kot so javna stranišča in dvigala ali klančine.

¹⁶ Dostop do mestnih nagrad: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1141&intPageId=5378&langId=en>

kategorijo je seznam storitev in s klikom na določeno storitev lahko preverite osnovne informacije in dostopnost. Dostopnost je vizualizirana z več simboli, ki predstavljajo:

- Dostopno stranišče
- EUROKEY
- Dostopno parkirišče
- Dostopen vstop
- Invalidom prijazna prenočitev.

Vsaka lokacija je obiskana, izbrana in opisana na podlagi osebnih izkušenj uporabnika invalidskega voza ter letno posodobljena.

Aplikacija je dobra podpora gibalno oviranim turistom in obiskovalcem (predvsem uporabnikom invalidskih vozov) ter najboljša praksa dostopnosti do kulturne dediščine v povezavi z dostopnim turizmom.

Oglejte si Aljoševo zgodbo:

<https://drive.google.com/file/d/1VDb3Utwbg8j6KA467IV5quBrucFUASP/view?usp=sharing>

3.12 SODELOVALNI PRISTOP K DOSTOPNOSTI DO KULTURNE DEDIŠČINE VSEM

Urša Valič (Univerza v Ljubljani)

Čas: 2 PU

Povzetek:

Ideja tega predavanja (praktičnega dela - vaj) je obisk lokalnega/nacionalnega muzeja (najboljsega lokalnega/nacionalnega muzeja, ki dela na dostopnosti) in s pridobljenim teoretičnim znanjem v praksi spoznati dostopnost muzeja.

S kustosi se pogovorite o procesih sodelovanja z osebami z invalidnostmi pri približevanju dostopnosti.

Z njimi se pogovorite o različnih načinih vrednotenja muzejskih/galerijskih razstav in vrednotenja dostopnosti.

Če muzeja/galerije ne morete obiskati, organizirajte predstavitev projekta, ki govori o dostopnosti do kulturne dediščine osebami z invalidnostjo.

Namen in cilji:

- Razumevanje dostopnost v praksi: pristopi, prilagoditve, sodelovanja, vrednotenje.

Diskusija:

Pred obiskom muzeja si oglejte njihovo komunikacijo in se pogovorite o izjavi o dostopnosti in dostopnosti informacij osebami z invalidnostjo.

Razpravljajte s kustosi in študenti o pristopih in metodah, doseženih s teorijo v predavalnici.

Delite poglede in razpravljajte o tem, kaj je še mogoče storiti, da bi dosegli boljšo dostopnost ali izboljšali dostopnost do muzeja/galerije.

Seznam literature in virov:

V primeru Slovenije je bila predstavitev muzeja izvedena preko projekta **Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam**, ki ga je izvajal Slovenski etnografski muzej (<https://www.etno-muzej.si>) v sodelovanju s 6 nacionalnimi muzeji med letoma 2013 in 2015 in sta ga financirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam: https://www.etno-muzej.si/files/elaborat_eng.pdf

<https://youtu.be/3SM1bQFIqnU>

** Zahvaljujemo se kustosinjama **Tini PALAIČ** in **Katarini NAHTIGAL** iz Slovenskega etnografskega muzeja ter **Sandri JENKO** iz Slovenskega gledališkega inštituta (muzeja) za njune prispevke na dogodku Usposabljanje strokovnjakov - Train the trainers (Učna aktivnost C1) in pri izvedbi (faze testiranja oz. implementacije) visokošolskega modula.*

3.12 PREDLOG POUČEVANJA - ŠTUDIJA PRIMERA: DOSTOPNOST DO KULTURNE DEDIŠČINE RANLJIVIM SKUPINAM

2013 – 2015

984.871,75 EUR: zaposlitve in prilagoditve/dostopnost

Financirala:

121

- 85-% EVROPSKA UNIJA prek **EVROPSKEGA SOCIALNEGA SKLADA**
- 15-% **MINISTRSTVO ZA KULTURO REPUBLIKE SLOVENIJE**

Namen/cilji projekta:

- usposabljanje **oseb iz različnih ranljivih skupin**, ki so že pridobile **formalno izobrazbo na področju muzejskega dela**;
- povečanje **usposobljenosti muzejskega osebja** za delo s pripadniki ranljivih družbenih skupin;
- povečanje **tehnične dostopnosti do muzejskega okolja**;
- **razvoj in izvajanje novih programov**, prilagojenih potrebam **ljudi iz ranljivih skupin**.

Kdo so RANLJIVE SKUPINE?

Diskurzi institucij EU opredeljujejo **ranljive skupine** kot **družbene skupine**, ki so v primerjavi s splošno populacijo **izpostavljene večjemu tveganju revščine, diskriminacije in socialne izključenosti**.

↓

Te skupine **same po sebi niso ranljive**: ranljivost je posledica **dolgotrajne konstrukcije** tujega in drugega kot **simbolnega Drugega**.

Ranljive skupine v muzejskem okolju: skupine, ki jih kustosi in drugo muzejsko osebje niso videli kot obiskovalce (izločene, zapostavljene).

Ciljne skupine v tem projektu:

- gibalno ovirane osebe,
- osebe s senzornimi oviranostmi (slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, gluhoslepi),
- pripadniki narodnih in etničnih skupnosti ter priseljenci (predvsem manjšine, romska skupnost in priseljenci iz nekdanjih jugoslovanskih republik),
- mladi diplomanti – iskalci prve zaposlitve,
- starejši brezposelni (55+).

Video predstavitev, kaj je bilo sodeženo med projektom:

<https://youtu.be/3SM1bQFlqnU>

Muzej je izboljšal tudi svojo spletno stran:

<https://www.etno-muzej.si/en/accessibility>

Publikacija:

**DOSTOPNOST DO KULTURNE DEDIŠČINE RANLJIVIM SKUPINAM:
ŠTUDIJA O RAZPOLOŽLJIVOSTI IN ZAGOTOVLJENOSTI TEHNIČNIH POGOJEV ZA ZAGOTAVLJANJE
DOSTOPA DO KULTURNE DEDIŠČINE RANLJIVIM SKUPINAM**

https://www.etno-muzej.si/files/elaborat_eng.pdf

122

Nekaj primerov sodelovanja z invalidi v okviru projekta *Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam*:

- Sodelovanje z gluhi študenti (»Gluhi vodič«, vodeni ogledi za gluhoslepe, video vodenje po razstavi, razstava o gluhih osebah itd.)

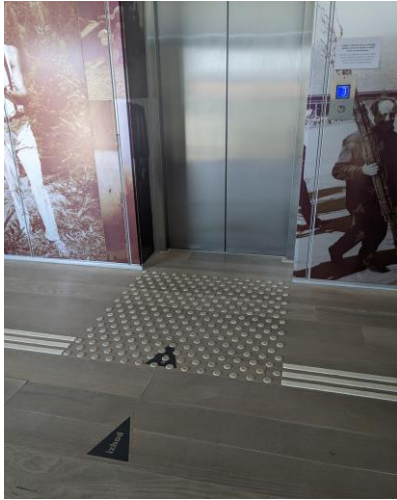
https://youtu.be/-CgKBduU_rw

<https://fototekamnzs.wordpress.com/bxfbs/pretekle-razstave/fotografske-podobe-iz-zivljenja-gluhih-in-naglusnih-v-ljubljani/>

- Sodelovanje z romskimi študenti pri pripravi razprave *Porajmos* – genocid nad Romi med drugo svetovno vojno
- Sodelovanje s študenti italijanske manjšine v Sloveniji (vodeni ogledi za študente iz Italije – stik s slovensko zgodovino)
- Sodelovanje z učenci Centra IRIS - Center za izobraževanje, rehabilitacijo, inkluzijo in svetovanje za slepe in slabovidne Ljubljana (nekdanji Zavod za slepe in slabovidne Ljubljana) (ogled na dotik v depoju) -> sodelovanje pri dokumentiranju objektov za vzpostavitev zbirke pedagoških predmetov (tiflološka zbirka)
- Sodelovanje s starejšimi osebami z demenco/Alzheimerjevo boleznijo pri fotografski razstavi o koncu druge svetovne vojne -> Kako poustvariti trenutek? Kako prebuditi spomin ljudi? -> vključevanje čutov -> ogled slik: materiali (kosi uniform), rože (španski bezeg, cvetovi divjega

kostanja itd.), glasba, poustvarjanje plakatov, uporaba fotografij itd.
<https://fototekamnzs.wordpress.com/bxfbs/pretekle-raztave/razstava-3d-fotografij-9-maj-1945/>

Spodaj je nekaj fotografij iz Slovenskega etnografskega muzeja in Slovenskega gledališkega muzeja/inštituta pri izvedbi (fazi testiranja/implementacije) visokošolskega modula v Ljubljani.

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

ACCESSCULT

KDO SMO

INŠTITUT ZA NAPREDNO
UPRAVLJANJE KOMUNIKACIJ

